T.C.
ZONGULDAK KARAELMAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KAVRAM GELİŞTİRME AÇISINDAN ATASÖZÜ VE DEYİMLER

Celal Can Çakmakcı

Zonguldak 2009

T.C.
ZONGULDAK KARAELMAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KAVRAM GELİŞTİRME AÇISINDAN ATASÖZÜ VE DEYİMLER

Hazırlayan
Celal Can Çakmakcı

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Mualla Murat

Zonguldak 2009

T.C.
ZONGULDAK KARAELMAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında 2006528205001 numaralı Celal Can Çakmakcı'nın hazırladığı "**İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretiminde Kavram Geliştirme Açısından Atasözü ve Deyimler**" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 26/01/2009 Pazartesi günü saat 15:00'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan_______________________________________

Yrd.Doç.Dr. Aysel MEMİŞ

Üye_______________________________________

Yrd.Doç.Dr. Mualla MURAT (Danışman)

Üye_______________________________________

Doç. Dr. Ali YAKICI

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

27/2/2009

Doç. Dr. Turhan KORKMAZ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	:	ZKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Tez Başlığı	:	İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Eğitiminde Kavram Geliştirme Açısından Atasözü ve Deyimler
Tez Yazarı	:	Celal Can Çakmakcı
Tez Danışmanı	:	Yrd. Doç. Dr. Mualla Murat
Tez Türü, Yılı	:	Yüksek Lisans Tezi, 2009
Sayfa Adedi	:	112

Bu çalışmada, Halk edebiyatı ürünlerinden atasözleri ve deyimlerin kavram öğretiminde nasıl kullanılacağı ve bu kullanımın ne gibi faydalar sağlayabileceğinin incelenmesi amaçlanmış; bu amaç doğrultusunda çalışmanın kuramsal çerçevesi dört temel bölümden oluşturulmuştur.

Birinci bölümde, edebî birer tür olarak atasözleri ve deyimlerden bahsedilmiş, sonrasında ise bu iki türün kıyaslaması yapılmıştır.

İkinci bölümde, İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Müfredat Programı'nda verilen temalar ve temel beceriler ile atasözleri ve deyimlerin ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde, ana dili öğretimi üzerinde durulmuştur. Bu bölümde yer alan bir diğer başlıkta ise, ana dili öğretiminin diğer bir kolu olan dilbilgisi öğretiminde atasözleri ve deyimlerin nasıl kullanılabileceği konusu ele alınmıştır.

Dördüncü bölümünde, kavram geliştirmenin ne olduğu, aşamaları, süreçleri, atasözleri ve deyimlerin kavram geliştirme sürecinde kullanımı konusunda bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın "Yöntem" başlığı altındaki kısmında; araştırmanın yöntemi, evren ve örneklemi, veri toplama araçları, işlem yolu ve verilerin analizi hakkında bilgi verilmektedir.

Atasözleri ve deyimlerdeki kelime sıklığının ve ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin atasözleri ve deyimler yardımıyla gerçekleştirilen kavram geliştirme sürecine karşı görüşlerinin incelendiği iki farklı çalışmaya ait bulgu ve yorumlar son bölümde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atasözü, Deyim, Kavram, Kelime.

ABSTRACT

Institution	:	ZKÜ Institute of Social Sciences, Department of Turkish Education
Title	:	Idioms and Proverbs as Concept Improving in Secondary Class Turkish Education
Author	:	Celal Can Çakmakcı
Adviser	:	Asst. Prof. Dr. Mualla Murat
Type of Thesis, Year	:	MSc. Thesis, 2009
Total Number of Pages	:	112

In this study, how proverbs and idioms, which are the products of folk literature, can be used in concept teaching and what sort of benefits it can provide is aimed to be analysed. Considering this aim, the theoretical outline of the study is developed through four basic sections.

In the first section, as a literary genre, proverbs and idioms are mentioned and then the two genres are compared.

In the second section, the relationship between the themes and the basic skills, which are given at the second stage of Turkish lesson syllabus in Primary Education, and proverbs and idioms are emphasized.

In the third section, mother tonge teaching is emhasized. Under the another title at this section, how the proverbs and idioms can be used in grammar teaching is discussed as it is an another branch of mother tongue teaching.

In the fourth section, some information is given about what is building up concepts, its stages, processes and the usage of proverbs and idioms at the process of concept building.

Under "Method" title of the study, some information is given about the method of the study, the total field of the survey and the sampling, data collection tools, the algorithm and analysis of the data.

The findings and the interpretations about the two different studies take place at the last section in which the frequency of the words in proverbs and idioms and the opinions of the 7th grade students at the Primary Education about the process of building up concepts with the assistance of the proverbs and idioms are discussed.

Keywords: Proverb, Idiom, Concept, Word.

ÖNSÖZ

21. Yüzyılın ilk yıllarını yaşadığımız günümüz dünyasında, süratle gelişim ve değişim gösteren toplumsal düzen ve insanı çevreleyen bilgi okyanusunun olağanüstü bir biçimde kısa zamanda artış göstermesi gibi nedenlerden ötürü insanlar arasında kurulan iletişimin önemi daha da artmıştır.

İnsanlar arasındaki iletişimin temelinin konuşmaya dayandığı kaynaklarda sıklıkla dile getirilmektedir. Konuşmanın nitelikli ve rahat bir biçimde yapılabilmesini etkileyen faktörlerden bir tanesi, konuşmayı yapan kişi tarafından bilinen kelime ya da kavram sayısıdır.

Bu sayıdaki artış, konuşmayı dolayısıyla iletişim becerilerini geliştirerek, bireyin içinde bulunduğu toplum ile uyum içerisinde yaşamasına zemin hazırlayacaktır.

Atasözlerinin, deyimlerin ve diğer halk edebiyatı metinlerinin kavram ya da kelime öğretiminde kullanılması, bu ürünlerin büyük çoğunluğundaki ritmik ve kafiyeli yapı sayesinde kolay ve kalıcı bir öğrenme süreci sağlamanın yanında, Türk kültürünün aynası olma özellikleriyle de; Millî Eğitimin Genel Amaçları arasında yer alan, "milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan bireyler yetiştirmek" amacına da yardımcı olacaktır.

Bu çalışma, atasözleri ve deyimlerdeki kültürümüze ait motiflerin tespit edilmesi ve ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin, atasözleri ve deyimleri kullanarak hazırlanmış etkinliklerle gerçekleştirilen kavram geliştirme süreci hakkındaki görüşlerini tespit etmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Başta annem Nezahat ÇAKMAKCI ve babam Mehmet Nuri ÇAKMAKCI'ya, yoğun programına rağmen, bana emek ve zaman harcayan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mualla MURAT'a, değerli görüşlerinden faydalandığım hocalarım Yrd. Doç. Dr. Saime SAYIN, Yrd. Doç. Dr. Özlem KORAY ve Yrd. Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ'a, manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Öğr. Gör. Özgür ZEYDAN, Öğr. Gör. Havva KILIÇ

DARICI, Öğr. Gör. Ferdi KESİKOĞLU ve Okt. Mert ARSLANALP'e, araştırma boyunca sağladığı maddî destekten ötürü TÜBİTAK'a en içten teşekkürü bir borç bilirim.

Celal Can ÇAKMAKCI

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

ŞEKİLLER LİSTESİ

KISALTMALAR LİSTESİ

AÖF : Açık Öğretim Fakültesi

Bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

h. : Hicrî takvime göre

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

ÖR : Örnek

s. : Sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

t.y. : Tarih Yok

vb. : Ve Benzeri

vs. : Ve Saire

YÖK : Yüksek Öğretim Kurumu

GİRİŞ

Anadili eğitimi, 21. yüzyılda insanoğlunun en büyük ihtiyaçlarından birisi olarak kabul edilen eğitimin, önemli kollarından birisi olarak kabul edilmektedir. Şüphesiz ki, anadili eğitiminin de aşamalarından bir tanesi öğrencilerin kelime ve kavram hazinelerini zenginleştirmektir. Çünkü kelime hazinesi, insanın okuma, dinleme, konuşma, yazma gibi temel dil becerilerini geliştirmenin yanı sıra, iş hayatında ve günlük yaşamda da kolaylıklar sağlamaktadır.

Düşünceler, sözcüklerden oluştuğu için, bir insan ne kadar çok sözcük biliyorsa, düşüncesini o kadar çok geliştirebilir (Gökberk, 2000:71).

Batı ülkelerinde kelime ve kavram hazinelerinin nasıl geliştirilebileceği konusunda önemli çalışmalar olmasına rağmen ülkemizde mevcut bir araştırma eksikliği olduğu kaynaklarda sıklıkla dile getirilmektedir. Araştırmaların yapıldığı ülkelerde hedef kitleye hangi kelimelerin ya da kavramların öğretileceği konusunda esas kriter kullanım sıklığı olarak kabul edilmektedir. Kazandırılacak kelimelerin yaş gruplarına göre tasnifi yapılırken, kelime sıklığı çalışmalarındaki verilerden yararlanılmakta ve sıklık bakımından üst sıralarda yer alan kelimeler erken yaş gruplarında, ders sürecinde öğrencilere sunulmaktadır.

Tosunuoğlu da çalışmasında (1999:71–72), Batı ülkelerinde kazandırılması amaçlanan sözcüklerin listelerinin yapıldığını ve bu konuda sürekli olarak yeni araştırmaların yapılmakta olduğunu vurgulamıştır.

Çalışmasında, Batı ülkelerindeki kelime sıklığı araştırmaları ve buna bağlı olarak sınıf seviyelerine göre öğretilecek kelimeler konusunda bilgi veren Karadağ ise; "İlköğretim I. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma" isimli doktora tezinde, ülkemizde bugüne kadar ilköğretim öğrencilerinin kelime hazinelerinin ne düzeyde olduğunu belirlemeye dair bir çalışmanın yapılmamasından yakınarak, bu durumun öğrencilerin kelime hazinelerinin zenginleştirilmesini tesadüflere bıraktığını söylemiştir (Karadağ, 2005:1). Dolayısıyla, anlamı bilinmeyen

kelimeler ile sözcük çalışmalarında ele alınan sözcükler arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Sayıları az olmakla beraber ülkemizde de öğrencilere kazandırılması gereken kelime sayıları konusunda öneriler yapılmıştır. Örneğin Karakuş (2000:129), çalışmasında Batı ülkelerinde yapılan araştırmaların sonuçlarını da göz önünde bulundurarak, şu öneriyi getirmiştir:

Tablo 1.1: Karakuş'un Önerisine Göre Yaş Aralıklarına Göre Öğretilmesi Gereken Kelime Sayıları

YAŞ ARALIĞI	**KELİME SAYISI**
0-6 Yaş	2.000-3.000 Kelime
7-12 Yaş	5.000 Kelime
13-18 Yaş	20.000 Kelime
19 Yaş ve Üzeri	35. Kelime

35.000 kelimenin, aşağı yukarı orta hacimde bir sözlüğün tüm içeriğine denk olduğu düşünülürse, ülkemizde eğitim görmüş ve 19 yaşını geçmiş bireylerden ne kadarının bu sayıya erişebileceği ayrı bir tartışma konusudur.

Öğretilecek kelimelerin ve kavramların sayısı kadar, hangilerinin seçileceği de önem arz eden bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Süratle küreselleşen ve dengeleri değişen dünyada, milletlerin kendi kimliklerini koruma ve kültürel yozlaşmaya karşı önlemler alma eğilimleri olduğunu görmekteyiz. Bu önlemlerin alınmasının en etkin yollarından birisi de, eğitim ve öğretim sürecinin millî değerleri genç kuşaklara tanıtacak, onlara kültürünü tanıma ve ona sahip çıkma bilinci aşılayacak şekilde planlanması olacaktır. Kültür aktarımını genç kuşaklara ulaştıramayan bir milletin benliğini muhafaza etmesi mümkün değildir.

Problem

Bu araştırmada, "Atasözlerimizde ve deyimlerimizde kültürümüze ait hangi kelimeler sıklıkla yer almaktadır?" ve "Atasözleri ve deyimlerden yararlanılarak

hazırlanmış olan kavram geliştirme etkinliklerine ilişkin ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin görüşleri nelerdir?" sorularına cevaplar aranmıştır.

Amaç

Bu araştırmada, kültür hazinelerimiz olarak kabul edilen atasözleri ve deyimlerin içerisinde hangi kelimelerin, ne sıklıkla kullanıldıklarını tespit etmek ayrıca, atasözleri ve deyimler ile hazırlanan kavram geliştirme etkinliklerinin uygulanması ve bu konuda öğrenci görüşlerinin alınması amaçlanmıştır.

Önem

20. yüzyılın başından itibaren Batı ülkelerinde, kelime sıklığının belirlenmesi ve buna bağlı olarak, yaş gruplarına ve eğitim seviyelerine göre öğrencilere öğretilmesi gereken kelimelerin neler oldukları konusundaki çalışmalar yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, öğretilecek kelimelerin listelerinin bizzat öğretim programında yer aldıkları kaynaklarda dile getirilmektedir. Ülkemizde ise, 1926 yılında yayımlanmış "Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun Elifba Kitapları Hakkındaki Raporu" haricinde kelime sıklığının tespit edilmesine yönelik öneride bulunan herhangi bir resmi girişim bulunmamaktadır. Bu alanda görülen eksiklikleri ele alan bilimsel yayın sayısının da azlığı dikkat çekmektedir.

Kaynaklarda, kelime ve kavram öğretimi çalışmalarının aksayan yönü olarak, ülkemizde temel kelime servetinin tespit edilmemiş olması, buna bağlı olarak yaş gruplarına ve öğretim seviyelerine göre hedef kitleye sunulacak kelimelerin, tamamen yayınevlerine ve ders kitabı yazarlarına bırakılması gösterilmektedir. Ancak kelime ve kavram öğretimi sırasında kullanılacak materyalin üzerinde neredeyse hiç durulmamıştır. Atasözleri başlı başına, deyimler ise ifade içerisinde küçük bir metin örneğidirler ve etkili birer eğitim materyali olarak rahatlıkla kullanılabilirler. Bu sebeple, hem kelime ve kavram geliştirme çalışmaları, hem de anadili öğretimi, atasözleri ve deyimler yardımıyla gerçekleştirildiğinde, bu metinlerin ritmik ve kafiyeli yapıları sayesinde kolay ve kalıcı öğrenme gerçekleşecektir.

Kolay ve kalıcı öğrenmenin yanı sıra, kültürel özellikleri de taşımada nesiller arasında bir köprü vazifesi gören atasözleri ve deyimler, kelime ve kavram öğrenmede, bireyin psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra, kendinden önceki ve sonraki nesille iletişiminde de başarı sağlayacaktır.

Konuyla ilgili olarak yazılan Halk bilimi kaynaklarının hemen hemen tamamında, bu zengin kültür hazinelerinin, yine Türk kültürüne ait pek çok kelime ve kavram ile dolu olduğu ifade edilmektedir. Ancak, atasözlerinde ve deyimlerde geçen, kültürel değeri olan kavramların hangileri oldukları konusuna değinilmemiştir. Bu araştırmada, söz konusu eksikliğin giderilmesine yönelik bir örnek çalışma yapılmıştır.

Ayrıca, kavram geliştirme tekniklerine göre hazırlanmış etkinliklerde atasözleri ve deyimlerden yararlanılmış. Öğrencilerin kavram öğrenme süreci hakkındaki görüşleri alınmıştır.

Varsayımlar

Bu araştırmada, etkinliklere katılan ve anketleri cevaplandıran katılımcıların, doğru ve içten yanıtlar verdikleri ve süreci doğru şekilde gözlemleyebildikleri varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma,

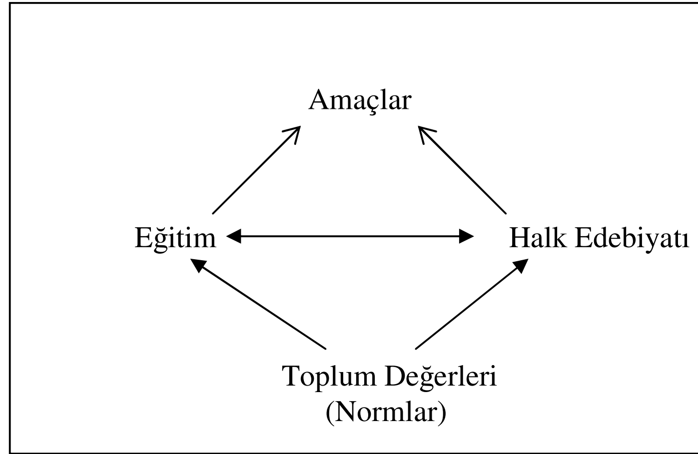
Zonguldak ili Merkez ilçede yer alan Fener İlköğretim Okulu 7-A sınıfı öğrencileri ile,

Atasözleri ve deyimler havuzunun oluşturulmasında kullanılan kaynaklar; Atalar Sözü Hazinesi (Soykut 1974), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-2 (Aksoy 1995), Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Çotuksöken 2004) ile sınırlıdır.

1. EDEBÎ BİRER TÜR OLARAK ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Eğitim bireyin çok yönlü düşünebilmesine olanak tanıyan bir süreç olmakla birlikte, insanı topluma uyumlu hâle getiren, kültürü tanımasını sağlayan bir olgudur. Birey eğitim sayesinde tutum ve davranışlar geliştirme, karşılaştığı zorluklara çözüm yolları arama gibi çeşitli becerilere sahip olmaktadır. Çocuğun okul döneminden önce aile ortamında edebi türleri kullanarak, sonraki döneme hazır bulunuşluk sağladığı bir gerçektir. Edebiyatımızın bir kolu olan Halk edebiyatına ait ürünler, eğitimin de amaçladığı davranış değişikliğini ortaya çıkartarak; duyuşsal, psikomotor ve bilişsel amaçları gerçekleştirebilmektedir. Bunun sebebi olarak eğitimin toplumun değerlerine paralel giden bir kavram olması, toplum değerleriyle eğitim amaçlarının örtüşmesini gösterebilir. Bu sayede toplumun en önemli ürünlerinden birisi olan Halk edebiyatının eğitimle kol kola ilerlemesi mümkün olmaktadır.

Şekil 1.1: Eğitim ve Halk Edebiyatı Aynı Amaçları Hedeflemektedirler.

Özçelik'e (1981:3) göre, "Eğitim kişinin davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla istendik yönde ve bir dereceye kadar kalıcı gelişmeler meydana getirme sürecidir."

Fidan (1986:6) ise eğitimi, "İnsanları belli amaçlara göre yetiştirme süreci, olarak tanımlamaktadır."

Özçelik ve Fidan, eğitimi insan yetiştirme boyutundan ele alarak; onu dış dünyaya uyumlu, başarılı ve sağlıklı bir yaşam oluşturmak için sistematik bir çalışma olarak görmüşlerdir. Kaya ise, eğitimi bir kalkınma vasıtası olarak görür.

Bir ülkenin kalkınmasının o ülkenin halkının gelişmesine sıkı sıkıya bağlı olduğunu söyleyen Kaya, şu şekilde görüşlerine devam etmektedir: “Yeni fikirler bulmakta ya da yenilikleri uygulamakta başarısız olan bir ülke kuşkusuz, günümüzün kalkınma yarışında geride kalır. Yeni fikirler bulmanın ya da yeni fikirleri bilinçli olarak uygulayabilmenin yolu da eğitimden geçer (Kaya, 1990:24).”

Karakuş (1996a:5-8) çalışmasında eğitimin, insanın hareket ve davranışlarında, duygu ve düşüncelerinde, hayallerinde, ideallerinde, kıymet hükümlerinde, hayata bakış açısında, estetik zevkinde değişiklik yapma süreci olduğunu söylemekte ve bu özelliklerin edebiyatla yakın alâkası bulunduğuna göre edebiyat ile eğitim arasında çok sıkı bir ilgi ve iletişim olduğunu iddia etmektedir.

Yukarıda sözü edilen bakış açıları toparlanacak olursa, eğitimin bireysel ve toplumsal boyutu olan bir sistem olduğu söylenebilir. Bu sisteme dahil olan birey, aldığı eğitim sayesinde elde ettiği meslek sayesinde maddi ve manevi kazançlar elde eder. Eğitim, kişiyi toplumsallaştırmasının yanı sıra, kişide özel ilgi alanları geliştirir.

Yılar (2007:28-29), folklor ürünlerinin toplumdaki sosyo-kültürel dinamikleri ortaya çıkararak, onları birbirlerine ve kültür değerlerine bağladıklarını söyleyerek, genç nesillere kültür değerlerinin tanıtılmasının, millî varlığın devamı için şart olduğu görüşündedir. Folklorun milletin kimliğini gün yüzüne çıkarıp halkı anlamaya yardımcı olmasının, millî kimlik duygusunu güçlendirip, millî mücadelerlerde önemli rol oynadığına dikkat çeken Yılar (2007:28); bu hususun Türk millî eğitiminin amaçları arasında önemli bir yer işgal ettiğini dile getirmiştir. Sonrasında ilköğretim Türkçe programındaki Türkçe dersi amaçlarından birisini (Öğrencilerin, sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla, Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında; Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı, insanlığı sevmelerinde yardımcı olmak) ele alan yazar, folklor ürünlerinin yalnızca millî duyguları geliştirme konusunda yararlanılacak bir kaynak olmadıklarını ve insanlığın

ortak değerlerini tanıtmak ve benimsetmek konusunda da önemli bir yere sahip olduklarını söylemektedir.

Edebî türler bu sebepten ötürü eğitimde yaygın şekilde uzun bir süreç boyunca kullanılmaktadır. Bu sürecin başlangıcı okul öncesi dönemde çocuğa okunan masal ve hikâyelerden başlar, yüksek öğretim yıllarında okuduğu romanlara kadar uzanır.

Edebiyatımızın, diğer dünya edebiyatlarıyla karşılaştırılamayacak kadar zengin halk edebiyatı ürünlerine sahip olduğunu söyleyen Yalçın ve Aytaş, bu ürünlerin çocukların eğitiminde kullanılması konusunda yeterli hassasiyetin gösterilmediğinden yakınmakta ve öğretmenlerin, okulların, eğitimcilerin ve yardımcı ders aracı hazırlayan uzmanların bu malzemeyi doğru ve etkili kullanmaları hâlinde eğitim sistemimizdeki kalitenin artacağını iddia etmektedirler (2002:37-38).

Halk edebiyatı ürünlerinin çocukların eğitiminde kullanılmasının tüm dünyada yaygın olduğu kaynaklarda sıkça dile getirilmektedir. Bu ürünleri hedef kitleye sunarken, teknolojik imkânlardan yararlanıp, çocuk programları ve çizgi filmler gibi araçları kullanmak çocuklar tarafından ilgi çekici olmalarını sağlayacaktır. İlgi çekicilik düzeyinin artmasının, öğrenme kolaylığını beraberinde getireceği şüphesizdir.

1.1. Atasözleri

Atasözleri ve deyimlerin toplum ile eğitim arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Türkler, tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren, eğitime önem vermiş bir millettir. Eğitim, toplumla doğru orantılıdır ve toplumun kültürü eserlere aksetmiştir. Bu eserler incelendiğinde, eğitimin bütün amaç ve ilkelerini bulmak mümkündür. Kişilik eğitimi açısından ilke edinilen evrensel değerlerin (doğruluk, dürüstlük, samimiyet, sadakat, vefa vb.) tamamını halk kültüründe, dolayısıyla edebi eserlerimizde görülebilir. Sözlü bir ürün olan atasözleri dikkatle incelendiğinde, toplumun değer yargılarının bu ürünlerde bulunduğu saptanabilir. Aynı zamanda fen bilimlerinden sosyal bilimlere kadar pek çok alanda uyarıcı, yönlendirici, bilgilendirici atasözleri de, kişinin sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmesini sağlar.

Yılar (2007:33) çalışmasında, kendi masal kahramanlarını tanımayan, sevmeyen, kendi dilini benimsemeyen, kendi deyim ve atasözlerini kullanamayan, tekerlemelerini bilmeyen çocukların formal eğitim sürecinde başarılı olamayacaklarını ifade etmektedir.

Aydın (1991:4) ise, kültürün, bireyi kültürel amaçlar doğrultusunda eğitim yolu ile kontrol ettiğini ve biçimlendirdiğini dile getirmiştir. Buna göre, eğitim de kültürün kontrolünde bulunan bir araç durumundadır. İşte atasözleri ve deyimler eğitim ve kültür arasındaki bağlantıyı kurma konusunda önemli birer araçtır.

Hüsenov'a (1998:48-49) göre; edebî türler arasında anonim olma ve halk zekâsını yansıtma gibi belli başlı özelliklerinin yanı sıra, gündelik dile yerleşmiş olan atasözleri bir milletin düşünce dünyasına ve yaşam tarzına tutulan bir ayna gibidir. Atasözleri ve onların içerdiği isimlerin etimoloji bakımından tahlilinin yapmakla ona sahip olan milletin tarihi, medeniyeti ve manevi hayatının ayrıntılı yönleri de açıklanabilir. Hüsenov, atasözlerinin tanımını verirken, onları günlük hayatlarına yansıdıkları ve kendi toplumlarının düşünce dünyasını yansıttıklarını öne sürer. Araştırmacıya göre, atasözlerinin incelenmesiyle ait oldukları toplumun etimolojik tahlilinin yapılabilmesi mümkündür.

> *"Yunusları, Mevlânâları, Nasreddin Hocaları yetiştiren kültür tarihimiz, öyle güçlü sözler üretmiştir ki sadece ülke ufuklarına değil tüm dünyanın karanlık dehlizlerine ışık tutmuştur. Varlık içinde yokluk çekmeden, Anadolu kültürüne ve Anadolu'nun evrensel düşüncesine atasözleri zemininden yeniden bakmalıyız. Bu kültürümüze olan sevgimizi arttıracak, düşünce dünyamızı daha da genişletecektir* (Sertel, 2006:9)."

Dilbilimden farklı olarak medeniyetlerin kültürünü, bu çerçevede tarihi, felsefi, hukuki, yaşamlarını ve folklor özelliklerini inceleyen filolojinin bir malzemesi olan atasözleri Sertel'in de ifade ettiği gibi, Türk milletini ve değerlerini geçmişten günümüze taşıyan önemli bir kültür hazinesidir. Yukarıdaki uzman görüşlerinin de desteklediği gibi, atasözlerimiz ve diğer halk edebiyatı ürünleri binlerce yıllık, destansı bir geçmişe sahip Türk tarihinin ve Türk kültürünün aynası gibidir. Bu ürünlerde geçen kelime ve kavramların kültür ile yakından ilgili oldukları gerçeği, kavram geliştirme ve kelime öğretimi süreçlerinde göz önünde bulundurulması gereken bir durumdur.

Bir toplumun değer ve yargıları atasözlerindekilerle paralellik arz eder. Ortak bir kültürle yoğrulan bireylerde bu değer ve tutumların oluşması kaçınılmazdır. Zaten eğitimle elde edilmek istenen hedeflerden birisi de kültür aktarımıdır (Duruhan ve İlhan, 2004:119-126).

Şinasi ise, "Atasözleri halkın hikmetleri, felsefesidir; dilinden çıktığı milletin nasıl düşündüğüne, düşüncelerinin içeriğine tanıklık ederler." görüşüyle Türk milletinin gelecek nesillerine bıraktığı bu değerli hazinenin önemine dikkat çeker (Şinasi, h. 1280:2; Aktaran: Çevik, 2006:23).

Başgöz çalışmasında (2006:85), Selwyn Gurney Champion'un 190 ülkeden 12000 atasözü içeren geniş çaplı araştırmasına değinerek, bu araştırmanın "Atasözleri ve Atasözleri Hakkında Söylenenler" bölümünde 124 adet atasözü tanımına yer verildiğini aktarmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yapılan pek çok bilimsel araştırmada atasözleri detaylı şekilde ele alınmıştır. Bu çalışmalardan bazılarında atasözleri, şu şekilde tanımlanmaktadırlar:

Türk Dil Kurumu'nca hazırlanan güncel Türkçe sözlükte "atasözü" kavramı: "Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbımesel" olarak yer alır (TDK, 2008).

Atasözleri hayat prensibi olacak fikir ve düşünceleri, din, ahlâk, hukuk, iktisat, terbiye, gelenek-görenek ile tabiat olaylarından, teknikten vb. çıkacak kuralları somuttan soyuta giden bir yolla söz ve yazıyla nesilden nesile aktarılan hikmetli cümlelerdir (Güzel ve Torun, 2004:223).

"*Atasözleri, atalarımızın, sosyal yaşantımızı, denemelere dayalı olarak, eleştiri, öğüt, genel kural biçiminde yorumlayan özlü sözlerdir. Her biri, bağımsız birer cümle olan bu sözlerde halkımızın gelenek ve görenekleri, hayata bakış açıları; nükte, ince alay, taşlama, övgü ve yergi ile olguları değerlendiriş yolları görülür* (Par, ty: 5)."

Bir denemenin acı neticesini tadan atalar, aynı nitelikteki işlere karşı hem kendini koruyucu bir (uyarma formülü) kurmuş, hem de bu formülü torunlarına bir ata öğüdü halinde armağan etmiştir ki, Atasözü dediğimiz hayâti hikmet de böylece meydana gelmiştir (Soykut, 1974:35)."

Milletler hayat tecrübelerinden doğan, nesilden nesile aktarılmak suretiyle hafızalarda asırlar boyu yaşayabilen ve o milletin din, tabiat, eşya… karşısındaki bakış açısını yansıtan anonim edebiyat ürünlerinin en önemlilerinden biri de hiç şüphesiz atasözleridir (Dilek,1997:63)."

> *"Atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri tecrübe ve bunlara dayalı düşüncelerden oluşan ve benimsenen, ağızdan ağza dolaşan fakat kimin tarafından söylendikleri belli olmayan, kalıplaşmış, yol gösterici nitelik kazanmış, az kelime ile çok mana ifade eden ve hüküm bildiren kültür unsurlarıdır* (Ergan, 1998:17-22)."

Atasözleri, halk arasında yayılan, hayatla ilgili pek çok tecrübeyi, kısa ve özlü yargılarla öğütleyici bir şekilde belirten kalıplaşmış sözler olarak tanımlanabilir (Yılar, 2007:41).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, atasözlerinin genel kabul görmüş bir takım özellikleri vardır:

- Verdikleri öğütler, binlerce yıldır süregelen deneyimlerin ve gözlemlerin neticesidir.
- Tabiat olaylarından, bilim ve tekniğe kadar çok geniş bir yelpazede, kısacası hayatın her alanına değinirler.
- Eleştiri, öğüt ya da genel kural özelliği gösterebilirler.
- Bir milletin hayata bakış açısını tespit etmemiz açısından önemli ipuçları taşırlar.
- Halk edebiyatı ürünlerimizin hem tür çeşitliliği bakımından, hem de sayı bakımından fazlalığı Türk kültürünün değerinin bir göstergesidir.

Türk kültürünün ve Türk tarihinin zenginliğini göz önüne alındığı taktirde, atasözlerimizin içerisinde mevcut olan bilgi okyanusunun ne denli büyük olduğunu daha iyi anlaşılabilir. Binlerce yıldır dünya siyasetinde söz sahibi olan, önemli ve geniş coğrafyalarda devletler, imparatorluklar kuran bir milletin pek çok siyasal, sosyal ve kültürel değişim, doğal afetler, göçler ve savaşlar gibi önemli olaylar yaşaması, diğer milletlerle ilişkiler kurarak kendisini geliştirmesi olağandır. Sözü edilen bu unsurlar, atasözlerine malzeme sağlamaktadırlar. Yirmi birinci yüzyılın küreselleşen dünyasında, milletlerin öz benliklerini korumalarının yollarından birisi

de, tüm kültürel değerlerini genç kuşaklarına doğru şekilde aktararak, benimsetebilmeleridir.

Şekil 1.2: Atasözlerinin Anlamsal Yapısı Bir Buzdağına Benzer.

Atasözlerine anlamsal olarak baktığımızda görünen anlamının yanı sıra, daha büyük önem taşıyan ikinci bir anlam karşımıza çıkar. İşte atasözünün içerdiği mesaj bu anlamda saklıdır. Atasözlerini bir metin olarak kullanabilmek, Türk dilindeki yan anlam, mecaz anlam, soyut anlam ve çağrışımlar konusundaki becerileri geliştirir. Bu tip metinler, çocuğun somut işlemler döneminden, soyut işlemler dönemine daha kolay ve bilinçli bir şekilde geçişini sağlayacaktır.

Atasözlerinin görünen anlamı dışında, zihnimizde oluşan ikinci anlamının da varolmasına Güzel ve Torun şu örneği vermektedirler: Meselâ “Ağaç yaş iken eğilir.” atasözünde ilk anlam açıktır. Taze bir fidanı eğitmek kolaydır. İkinci anlam ise, çocuğun küçük yaşlarda daha kolay terbiye edilebileceğinin ifadesidir (Güzel ve Torun, 2004:223-224).

Türk milletinin kimliğini yansıtan atasözleri tarih boyunca değişik şekillerde adlandırılmışlardır. Bu adlandırmalardan en yaygınları “sav, mesel, darb-ı mesel ve durûb-i emsâl”dir.

Atalar sözü; batı Türkleri dışında kalan Türk dünyasında da değişik adlar aldığı görülür: Yakutlar xohono, Tobollar takmak, Tuvalar ülgercomak, sagaylar takpak;

Kaş, Kızıl, Koyballar'da söpsek, diğer Türk boylarında eskiler sözü, tabma, makal, nakıl, comak, samah vb. adlar alır (Güzel ve Torun, 2004:223).

Binlerce yıl önce pek çok konuda söylenmiş atasözlerinin bugün hâlâ yaygın biçimde kullanılmasının, atalarımızdan farklı olamayıp, onların devamı olduğumuzu gösterdiğini öne süren Nuhoğlu'na (2007:188) göre, atasözü bir kişinin kendi hayatındaki bir olayı kendine göre yorumlamasıyla meydana gelir.

Netice itibariyle, halkın içinden çıkmış ozanlar vasıtasıyla hayat bulan ve bizzat halkın duygu ve düşüncelerine hitap eden Türk Halk Edebiyatı, yüzyıllarca süregelen bir edebiyat koludur. Atasözlerinin yanı sıra pek çok edebî türün kaynağını oluşturmaktadır. Eğitimcilere düşen ise, bu zengin hazineyi milletimizin genç kuşaklarının eğitiminde etkin şekilde kullanmamıza olanak sağlayacak etkinlikler planlamalarıdır.

1.2. Deyimler

Günlük konuşma dilinde en az atasözleri kadar sık kullandığımız bir diğer yapı da deyimlerdir. Deyimlerin de tıpkı atasözleri gibi bir toplumun kendine has özelliklerini, yaşama ve dünyaya bakış açısını, kültürünü yansıtan Halk edebiyatı mahsülleri olduklarını söyleyebiliriz.

Doğan Aksan, çalışmasında söz konusu fikri destekleyerek, dilci ve halkbilimcilerin yalnızca deyimlere dayanarak bir toplumun bütün kültürünü inceleyip, önemli sonuçlar çıkartabileceklerini öne sürmüştür (Aksan, 1993:83).

Soykut, "deyim" adı verilen özel ifade kalıpları ile atasözleri arasında ufak bir kıyaslama yapar. Bu kıyaslama sonucunda deyimleri de tıpkı atasözleri gibi değişmez kelime grupları olduklarını söyler. Ayrıca Soykut'un diğer tespiti ise, deyimlerin çok defa sözlük anlamları dışına taşarak, yalnız başlarına bir hüküm ifade etmemeleridir (Soykut, 1974:7).

Emir, "deyim" kavramını, "Birden fazla kelimenin meydana getirdiği anlamdır. Bir hükmün ifadesi, his veya özel bir fikrin tercümesidir." cümleleriyle tanımlayarak, deyimlerin özellikleri konusunda şunları söylemektedir: Deyimlerin ana unsuru bir

hâl ifade etmektir; bunlarda genellikle hüküm bulunmaz. En belirli özellikleri, bir şey veya bir olayın tasviridir (Emir, 1988:3). Emir bu fikirleri ifade ettikten sonra deyimlerin tam olarak anlaşılması için deyimlerin hikâyelerinin bilinmesi gerektiğini öne sürer.

Ülkemizde, deyimlerimizin hikâyeleri ile ilgili olarak yapılan çalışmaların önde gelenlerinden olan "İki Dirhem Bir Çekirdek" isimli eserinde İskender Pala deyimlerle ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: "Anlatımı güzelleştirmek, savunulan bir fikir ve düşünceyi daha etkili kılmak üzere her dilde kalıplaşmış bazı sözler bulunur. Atasözleri, dua ve temenni cümlecikleri, sövgü ve ilençler, bilmeceler ve tekerlemeler, vb…(Pala, 2007:ix)." Bu tür kalıplaşmış sözler arasında, deyimlerin dilin bünyesinde en sık rastlanan unsur olduğunu ifade eden Pala, "deyim" kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: "İki ya da daha fazla kelimeden meydana gelen ve kelimelerin öz anlamları dışında bir anlam ifade eden söz gruplarına deyim denir (Pala, 2007:ix)."

Ertuğrul'a (2005:54) göre ise, gerçek anlamının dışında kullanılan ve iki ya da daha fazla kelimeden oluşan kalıplaşmış sözlere deyim denir. Yazar aynı çalışmasında yer alan diğer bir "deyim" tanımı ise daha kapsamlı olmakla birlikte şu şekildedir: "Deyimler, bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, gelenek, görenek ve inançlarını, kısaca maddi ve manevi kültürünü yansıtan, o toplumun düşünce biçimini, hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan sözlerdir (Ertuğrul, 2005:54)." Ertuğrul deyimlerin bu yönüyle her dilin kendine özgü, başkalarından ayrılan bir yönünü oluşturduklarını öne sürer.

Tanımlardan hareketle deyimlerin biçimsel ve anlamsal bazı özellikleri olduğunu söylenebilir.

İki veya daha fazla sayıda sözcükten oluşmaları, kalıplaşmış ifadeler olmaları, kısa ve özlü sözler olmaları gibi özellikler deyimlerin biçimsel yönüne aitken; anlam yoğunluğu taşımaları, mecaz anlamlı sözler olmaları da anlamsal yönü oluşturmaktadır.

1.3. Atasözleri ve Deyimlerin Karşılaştırılması

Atasözleri ve deyimler kendilerini ortaya çıkartan ve binlerce yıldır besleyen kaynağın ortak olması nedeniyle pek çok benzerliği bünyelerinde barındırmaktadırlar.

Atasözleri ve deyimler zaman zaman birbiriyle karıştırılmıştır. Bu bazı deyimlerle atasözlerinin benzerlikleri ile ilgilidir. Mesela, "Ne ekersen onu biçersin." atasözü, "ektiğini biçmek" şeklinde deyim olarak kullanılabilmektedir (Yılar, 2007:42).

Soykut'a göre de, atasözleri ile deyimler birbirine karıştırılmıştır. Bu karışma işi Şinâsî, Ahmet Vefik Paşa, Ebuziyâ Tevfik'in eserlerinde başladığı için, bunların eserlerini me'haz olarak alan sonraki eserlerde de aynı hatâya düşülmüştür (Soykut, 1974:57). Yazar deyimlerle atasözlerinin farkını şu şekilde açıklamaktadır:

Deyimler, bağımsız ve klişeleşmiş kelime gruplarıdır ve önü, sonu olmadıkça mücerret bir kalıptan başka bir şey değildir; hiçbir hükmü ihtivâ etmediği için öğüt veya direktif mahiyeti taşımaz ve bu sebeple de genel kural meydana getirmediği için atalar sözü olamaz (Soykut, 1974:58).

Kelimelerin, sözlük mânâlarından sıyrılarak mecâzileşmesi keyfiyeti, deyimlerde olduğu gibi, atasözlerinde de sık sık görülür; genel kural teşkil etmek için bu bir şarttır da. Ama mecâzileşen kelimelerin mutlaka (deyim) teşkil etmesi şart değildir (Soykut, 1974:59).

Ömer Asım Aksoy, hazırladığı 2 ciltlik "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü" nün giriş bölümünde söz konusu alanda pek çok derleme yapılmasına rağmen, atasözleri ve deyimler arasındaki sınırları çizen ciddi incelemelerin olmadığından yakınmaktadır (Aksoy, 1995).

İskender Pala, deyimler ve atasözlerinin karşılaştırılması hususunda şunları söylemektedir:

> *Deyimler, atasözleri gibi her durumda kesin doğru olmayabilir ve genel kural niteliği taşımaz; bunun yerine yalnızca özel bir durum karşısında doğru kabul edilir ve öylece kullanılırlar. Nitekim kurallı bir cümle niteliği gösteren deyimler de vardır ve bunlar atasözlerine benzese de anlatımda deyim görevi yaparlar. "Et tırnaktan ayrılmaz." dediğimizde her durumda kesin bir doğruyu anlatmış oluruz.; bu bir atasözüdür. Oysa "et tırnak olmak" dersek bazı durumlar için geçerli olan bir deyimi ifade ederiz. "Atı alan Üsküdar'ı geçti" dediğimiz vakit özel bir durumu, "Garip kuşun yuvasını Allah yapar." dediğimiz vakit de genel bir doğruyu anlatmış oluruz* (Pala, 2007:X).

Atasözleriyle birlikte deyimler diğer edebi türlerin içerisinde de sıklıkla yer almaktadırlar. Masallar, hikâyeler ve efsaneler deyimler ve atasözleri bakımından zengin örneklerdir. Türk edebiyatı içerisinde incelenen kollardan hemen hepsinde verilen ürünlerin deyim ve atasözü bakımından zengin oldukları görülmektedir. Bunun sebebi Türkçenin nitelikli ve zengin bir dil olmasından kaynaklanmaktadır. Burada kullandığımız dilin "zengin olma" vasfı, bazı çevrelerce kabul edildiği gibi, o dile ait kelimelerin sayısının fazlalığından gelmemektedir. O dilin kelimelerine yüklediği anlamların çeşitliliği, deyim, atasözü ve terim üretme özellikleri de bir zenginlik ölçütü olarak kabul edilmelidir.

Konu başlığı altında verilen uzman görüşlerinden ve konuyla ilgili kaynaklardan hareketle atasözlerinin ve deyimlerin ortak özelliklerini ve farklılıkları şu şekilde maddelendirilebilir:

Benzerlikleri:

1. Her ikisi de zengin halk kültüründen beslenmekte ve anonim olarak ortaya çıkmaktadırlar.
2. Atasözleri ve deyimlerin büyük çoğunluğunda mecazî bir anlatım vardır.
3. Kısadırlar.
4. Özellikle atasözleri genellikle kendilerine has bir kafiyeyi bünyelerinde barındırmaktadırlar.
5. Az hacimli olmalarına rağmen, birkaç kelimeyle çok şey anlatabilmektedirler. Bu da her ikisinin de "özlülük" niteliğine sahip olduğunun kanıtıdır.

Farklılıkları:

1. Deyimler herhangi bir olay üzerine söylenen, özel anlamlı sözlerdir. Atasözleri ise, öğüt veren, genel doğruları ifade ederler. Deyimlerin öğüt verme gibi bir kaygısı yoktur.

2. Atasözleri cümle biçimindedir ve yargı bildirir, ancak deyimler genellikle bu özellikleri taşımazlar.

3. Deyimler kural koymaz, atasözleri ise genel kuralları insanlara hatırlatırlar.

2. İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME TÜRKÇE DERSİ PROGRAMINDAKİ TEMALAR VE TEMEL BECERİLERE GÖRE ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Atasözleri ve deyimler, etkin birer eğitim aracı olarak kullanılabilmektedirler. Önemli olan, atasözlerinin ve deyimlerin eğitim içinde nasıl kullanılacağının doğru ve amaçlara uygun şekilde planlanmasıdır. Diğer Halk edebiyatı ürünleri gibi atasözleri ve deyimler de kültürel özelliklerle dolu birer hazinedir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan yeni Türkçe dersi müfredat programda belirlenen temaların ve alt temaların tamamı atasözleri ve deyimlerle ilişkilendirilebilir. İşlenen temanın tam olarak hedef kitleye kazandırılabilmesi için atasözleri ve deyimlerin kalıcılığından istifade edilerek, bu kültür ürünleri eğitim sürecine dahil edilebilir.

2.1. İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Müfredat Programında Verilen Temalara Göre Atasözleri ve Deyimler

İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi için hazırlanan yeni müfredat programında, 6, 7 ve 8. sınıflarda yer verilmesi gereken temalar Ek 1'de tablo hâlinde verilmiştir.

Yeni müfredat programında temalar verildikten sonra şu açıklamalar yapılamaktadır:

1. *Her temada farklı türlerden en az üç okuma, bir dinleme/izleme metnine/materyaline yer verilir. Dinleme metinleri öğretmen kılavuz kitabında yer almalıdır.*
2. *Seçilen konu veya temanın farklı yönlerinin ele alındığı metinler işlenir.*
3. *Dinleme/izleme metni, okuma metinlerinde ele alınan alt temalardan biriyle bağlantılı olabilir.*
4. *Her sınıfta biri zorunlu Atatürkçülük teması olmak üzere 6 ana tema ele alınır.*
5. *6. sınıfta "Sevgi", 7. sınıfta "Millî Kültür", 8. sınıfta "Toplum Hayatı" zorunlu ana temalardır. Zorunlu temalar diğer sınıflarda da işlenebilir.*
6. *Ana temalar altında belirtilen alt temalar zenginleştirilebilir* (MEB, 2005).

Aşağıda ilköğretim ikinci kademe (6-8. sınıflar) Türkçe dersinde temaları işlerken araç olarak kullanılabilecek, her temaya ait, örnek atasözleri ve deyimler verilmiştir. Atasözleri ya da deyimlerin kullanılıp kullanılmayacağı, yahut hangilerinin kullanılacağı konusunda serbestlik öğretmene bırakılmalıdır. Ancak temaların öğretimini atasözleri ve deyimler ile verilen örneklerle desteklemek, bu kalıplaşmış ifadelerin akılda kalıcılık ve kolay öğrenilebilme özelliklerine bağlı olarak daha etkin bir öğretim süreci meydana getirecektir.

Atasözleri ve deyimlerin ana temalara ayrılabileceği gibi, alt temalara göre de sınıflandırılabileceği unutulmamalıdır. Bir atasözü yahut deyim, birden fazla temaya veya alt temaya ait olabilir. Bu durumda hangi temalara teğet oluşturduğu da ayrı bir inceleme konusu olacaktır.

Netice itibariyle, tematik gruplandırmaların yapılması ile atasözleri ve deyimler ihtiyaca göre eğitim-öğretim sürecine dâhil edilerek, daha sistemli ve amaca uygun şekilde kullanılabilecektir.

Tema Adı: Toplum Hayatı

- Acıyan çok, ekmek veren yok. (“Yardımlaşma ve Dayanışma” alt temasına)
- Çalma el kapısını çalarlar kapını. (“Komşuluk İlişkileri” alt temasına)
- Yalnız taştan duvar olmaz. (“Yardımlaşma ve Dayanışma” alt temasına)
- El takmak (“Yardımlaşma ve Dayanışma” alt temasına)
- Komşu kapısı (“Komşuluk İlişkileri” alt temasına)

Tema Adı: Zaman ve Mekan

- Acele bir ağaçtır, meyvesi pişmanlıktır. (“Zaman Planlaması” alt temasına)
- Dünyada mekân ahrette iman. (“Evimiz” alt temasına)
- Evim evim sen bilirsin hâlim. (“Evimiz” alt temasına)
- Evvel ve âhir (“Geçmiş Şimdi Gelecek” alt temasına)

- Ne ekersen onu biçersin ("Geçmiş Şimdi Gelecek" alt temasına)

Tema Adı: Alışkanlıklar

- Ağzına tat bulaşanın gözü pekmez tulumundadır. ("Kötü Alışkanlıklar" alt temasına)
- Alışmış kudurmuştan beterdir. ("Alışkanlıklar ve İnsan" alt temasına)
- Huylu huyundan vazgeçmez. ("Alışkanlıklar ve İnsan" alt temasına)
- Turp gibi ("Sağlıklı Yaşama" alt temasına)
- Top koşturmak ("Spor" alt temasına)

Tema Adı: Sevgi

- Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz. ("Aile Sevgisi" alt temasına)
- Bülbülü altın kafese koymuşlar, "ah vatanım" demiş. ("Vatan Sevgisi" alt temasına)
- Sev seni seveni hak ile yeksan ise, sevme seni sevmeyeni Mısır'a sultan ise.
- ("İnsan Sevgisi" alt temasına)
- Vatan tutmak ("Vatan Sevgisi" alt temasına)
- Gönül kaptırmak ("İnsan Sevgisi" alt temasına)

Tema Adı: Kişisel Gelişim

- Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli ("Kendini Tanıma" alt temasına)
- Her koyun kendi bacağından asılır. ("Sorumluluk" alt temasına)
- El elin eşeğini türkü çağırarak arar. ("Empati" alt temasına)
- Yolunu çizmek ("Karar Verme" alt temasına)
- Koç yiğit ("Kişilik Tipleri" alt temasına)

Tema Adı: Doğa ve Evren

- Görünen dağ yakındır. ("Manzaralar" alt temasına)

- Kaynayan kazan kapak tutmaz. (“Doğa Olayları” alt temasına)
- Ilıya ılıya yaz, soğuya soğuya kış gelir. (“İklim” ve “Mevsimler” alt temalarına)
- Rüzgar ne kadar eserse essin, kayadan kopartacağı tozdur. (“Doğa Olayları)
- Gökteki yıldıza kement atmak (“Yıldızlar” alt temasına)
- Zifiri karanlık (“Renkler” alt temasına)

Tema Adı: Kavramlar ve Çağrışımlar

- Aç tavuk kendini buğday ambarında sanır. (“Rüya, Düş, Hayal” alt temasına)
- Her gidişin bir gelişi vardır. (“Önce Şimdi Sonra” alt temasına)
- Dost başa bakar düşman ayağa (“Zıtlıklar” alt temasına)
- Büyümüş de küçülmüş (“Zıtlıklar” alt temasına)
- Cemaziyelevvelini bilmek (“Önce Şimdi Sonra” alt temasına)

Tema Adı: Duygular

- Aça kuru ekmek helva gibidir. (“Beğenme” alt temasına)
- Toku ağırlaması güç olur. (“Mutluluk” alt temasına)
- Dazlayan daza düşer, kel başlı kıza düşer. (“Korku”, “Kaygı” alt temalarına)
- Ciğeri dağlanmak (“Üzüntü” alt temasına)
- Kalbi yerinden çıkmak (“Heyecan” alt temasına)

2.2. İlköğretim İkinci Kademede Türkçe Dersinde Kazandırılması Amaçlanan Temel Becerilere Göre Atasözleri

Yeni İlköğretim Türkçe Müfredat Programında belirlenen temel beceriler şunlardır:

- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
- Eleştirel düşünme

- Yaratıcı düşünme
- İletişim kurma
- Problem çözme
- Araştırma
- Karar verme
- Bilgi teknolojilerini kullanma
- Girişimcilik

Yine söz konusu programda (MEB, 2005), "temel beceriler" kavramı: "Temel beceriler, öğrencilerin dil becerilerindeki gelişimleriyle bağlantılı, yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da sekizinci sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları temel becerilerdir." olarak tanımlanmıştır.

Atasözlerinin hemen hemen tamamında yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünme mevcuttur. Bazı örneklerde ise bu durum daha belirgin şekilde ortaya çıkabilir. Temel becerilerin yer aldığı ve bu becerileri geliştirirken araç olarak kullanılabilecek bazı atasözü örnekleri de şunlardır:

2.2.1. Eleştirel Düşünme

Bilginin akıl almaz boyutlara ulaştığı günlük yaşamın bir sonucu olarak, insanı diğer canlılardan üstün kılan en önemli özellik olan düşünmenin önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Cüceloğlu (1994:216-217), eleştirel düşünceyi kendi düşünce sürecimizin bilincinde olarak, başkalarının düşünce süreçlerini göz önünde tutarak, öğrendiklerimizi uygulayarak, kendimizi ve çevremizde yer alan olayları anlayabilmeyi amaç edinen aktif ve organize zihinsel süreç olarak tanımlamaktadır.

Kürüm'e göre (2002:iv), günümüz bilgi toplumu sürekli düşünen, düşüncelerini başkalarıyla paylaşan, bunları en uygun şekilde yaşama geçiren ve böylece hem bireysel, hem de toplumsal gelişimi sağlayacak bireylerin yetiştirilmesini ister.

İşte bu özellikleri gösteren bireyin eleştirel düşünme yetisine sahip olması gerekmektedir. Çünkü eleştirel düşünce yeni düşünce ve fikirlere açık olmayı, hiçbir dogmaya körü körüne bağlanmamayı, olaylara farklı yönlerden ve empati kurarak bakabilmeyi, karşılaşılan bilgilerin dikkatle sınanmasını, akıl yürütme ve mantığı etkin şekilde kullanabilme gibi çok çeşitli davranışları da bünyesinde barındırmaktadır.

Eleştirel düşüncenin ağırlıklı olduğu atasözlerimize birkaç örnek aşağıda verilmiştir:

- Akılları pazara çağırmışlar, herkes kendi aklını beğenmiş.
- Anlayana sivri sinek saz, anlamayana davul zurna az.
- Tatsız aşa tuz neylesin, akılsız başa söz neylesin.
- Yiğit derler maldan ederler, yiğit derler candan ederler.
- Kaşığı herkes yapar ama sapını ortaya getiremez.
- Eşeği düğüne çağırmışlar, ya odun lâzım demiş ya su.
- Hacı, hacı olmaz gitmek ile Mekke’ye, sûfî olmaz gitmekle tekkeye.

2.2.2. Yaratıcı Düşünme

İngilizce karşılığı “creativty” olan “yaratıcılık” sözcüğünün temelinin Latincede, “doğurmak, yaratmak, meydana getirmek” anlamlarına gelen “creare”den geldiği kabul edilmektedir.

Yontar çalışmasında (1993:17), “yaratıcılık” kavramının bugün tüm davranış bilimciler tarafından kabul edilmiş bir tanımı olmadığını ifade ederek, boyutlarının ve özelliklerinin objektif şekilde ortaya koyulmadığından yakınmaktadır.

Her ne kadar sınırlılıkları tam olarak ortaya koyulmasa da, yaratıcılığın önemi konusunda uzmanlar görüş birliğine varmışlardır. Çetingöz’e göre (2002:1), günümüzde yaratıcılık, ilerlemenin önemli koşullarından birisi olarak kabul görmektedir. Buna bağlı olarak yeni teknolojilere ve bilgilere uyum sağlayabilmek

veya bu teknolojiyi ve bilgiyi üretebilir hâle getirmek için yaratıcı gücü kullanabilen bireylere ihtiyaç vardır.

Yapılan araştırmalar yaratıcı bireylerin zeka düzeyleriyle yaratıcılıkları arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Yaratıcılığı gelişmiş bireyler zekalarının da yardımıyla özgün düşünceler üretebilirler. İşte yaratıcılığın ve yaratıcı düşünmenin temelli buna dayanmaktadır.

Yaratıcı düşünme yeteneği; geleneksel alışılmış düşüncelerin tersine, yenilikçi düşünme, konformizm sınırları içine sıkışmamış, yeni çözümlerin ortaya konulduğu farklı stillerden bir düşünmedir (Sprinthall ve Sprinthall, 1977:29, Aktaran: Öztunç, 1999:1).

Problem çözme ve eleştirel düşünme ile birlikte üst düzey düşünme becerilerinden birisi olan yaratıcı düşünme, ülkemizdeki eğitim kurumlarının son yıllara kadar sadece bilgiyi öğrettiği ancak yorumlama ve düşünme gibi faaliyetleri geliştiremediği düşünüldüğünde daha da büyük önem kazanmaktadır.

Atasözlerimizde dış dünyayı, somut-soyut ilişkisiyle bağdaştırmak Türk milletinin olağanüstü yaratıcı düşünce özelliğini ortaya koyar. Atasözlerimizin bir kısmı, bireyin yaşam felsefesinde doğrudan yaratıcı düşünme becerisini geliştirirken, yaşamda var olan her türlü ögeyi kullanarak atasözü kalıplarını oluşturmak da, yaratıcı düşüncenin bir belgesi şeklinde Türk kültürünün gücünü göstermektedir. Örneğin, “dürüstlük” kavramını minare ögesiyle bağdaştırmak göz ardı edilemeyecek, muazzam bir yaratıcılık göstergesidir.

Yaratıcı düşüncenin vurgulandığı atasözleri bazıları şunlardır:

- Er olan ekmeğini taştan çıkarır.
- Himmet olunca dağ yürür.
- Doğruluk bir minarede kalmış onun da içi eğri.
- Çiftçinin karnını yarmışlar, kırk tane gelecek sene çıkmış.
- Minareyi çalan kılıfını hazırlar.

2.2.3. İletişim Kurma

İnsanoğlu için günlük yaşamın en büyük gereksinimlerinden bir tanesi diğer insanlarla iletişim kurmaktır. Çünkü birey, bir toplumun içinde varolur ve o toplumun bireyleriyle kurduğu ilişkiler sayesinde yaşamını devam ettirebilir. Bu noktadan hareketle iletişimin insanlık tarihi kadar eski olduğunu söyleyebiliriz. Dillerin ortaya çıkmasından önce dahi insanların hareketlerle ve çıkardıkları seslerle iletişim kurdukları tahmin edilmektedir.

Akyol'da iletişimin sadece dile bağımlı olmadığını vurguladığı çalışmasında şunları söylemektedir: İletişim sözlü, sözsüz, görsel ya da dokunsal olarak gerçekleşir. Bu gerçekleşme biçimlerinden iletişim türleri diye söz edilir (Akyol, 1986:5).

Zıllıoğlu da çalışmasında (2003:13), iletişimi toplumsal yaşamın temeli olarak kabul etmektedir. Değişen ve gelişen dünyada, bireyin etrafındaki ve zihnindeki bilgi yığınları giderek artmakta, buna bağlı olarak da etkili iletişim kurabilme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

İletişimin önemini vurgulayan atasözleri ve deyimlere birkaç örnek aşağıda verilmiştir:

- Eşeğe cilve yap demişler, çifte atmış.
- Deliye bal tattırmışlar, çarşıda katran bırakmamış.
- Yiğit derler candan ederler, cömert derler maldan ederler.
- Sen bilirsin deyince kavga olmaz.
- İstediğini söyleyen, istemediğini işitir.
- Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü.
- Küpe küp deme, küp adama "düp" der.
- Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.

2.2.4. Problem Çözme

Bireyin gündelik yaşamında karşısına çıkan her türlü sorunu ve engeli aşabilmek için çözüm yolları üretmesi olarak tanımlayabileceğimiz problem çözme becerisi, eğitim sisteminin dış dünyaya uyum sağlayabilen bireyler yetiştirme amacına bağlı olarak süreç içerisinde öğrencilere kazandırılması gereken özelliklerden bir tanesidir.

Oğuzkan'a göre problemi çözme yöntemi, problemi anlama ve tanımlama, varsayımsal bir çözüm biçimi tasarlama, bu çözüm biçimini doyurucu kanıtlar buluncaya değin deneme gibi etkinlikleri kapsayan düşünme ve uygulama yolu olarak tanımlanabilir (Oğuzkan, 1993:135).

Atasözleri bizzat karşılaşılan problemlerin çözümü konusunda çok önemli ipuçları taşımaktadırlar. Tabiki bu çözüm yollarının temelinde, binlerce yıldır dünya siyasetinde ön planda olmuş, güçlü devletler ve imparatorlar kurmuş, hoşgörüye dayanan anlayışıyla düşmanlarına dahi örnek olmuş bir milletin tecrübeleri yer almaktadır.

Aşağıda karşılaşılan problemlere çözüm yolları öneren atasözlerimize birkaç örnek verilmiştir:

- Derdini söylemeyen derman bulamaz.
- Rüzgara karşı yürüyen yorulur.
- Yol ile giden yorulmaz.
- Harman döven öküzün ağzı bağlanmaz.
- Zaman sana uymuyorsa sen zamana uy.
- Maşa varken elini yakma.
- Canı kaymak isteyen mandayı yanında taşır.

2.2.5. Karar Verme

Bağırkıran'a göre (1983: 4), "karar verme", birden fazla seçenek olan olaylarda seçim yapmaktır.

İnsanoğlu sıklıkla seçim yapmak zorunda kaldığı olaylarla karşı karşıya kalır. İşte karar verme süreci, seçim yapmanın gerekliliğinin farkına varılmasıyla başlar, kararın verilmesi ile son bulur.

Eğitim sisteminin öğrencilere kazandırması gereken ise, öğrencilerin yaşamları boyunca doğru ve faydalı kararlar vermelerini sağlayacak beceriyi onlara kazandırmaktır.

Atasözlerimiz de karar verme konusuna değinmişlerdir:

- Acele bir ağaçtır, meyvesi pişmanlıktır.
- Dereyi görmeden paçaları sıvama.
- Yara sıcakken sarılır.
- Kadı, anlatışa göre fetva verir.

2.2.6. Girişimcilik

Türk Dil Kurumuna göre (TDK, 2008), "girişim" kavramı, "Bir işe girişme, teşebbüs" anlamına gelmektedir. Girişim sözcüğünden türetilen "girişimcilik" Güncel Türkçe Sözlükte "Girişimci olma durumu" olarak tanımlanmıştır.

Çoklu anlamlar içeren bir olgu olan girişimcilik konusu hakkında genel olarak kabul görmüş bir tanım vermek oldukça zordur. Bu tanımlar içerisinde en çok göze çarpan unsurlar ise değer yaratma, yeni bir işletme kurma ve geliştirme, yenilik yapma, esnek ve dinamik davranma, yaratıcılık ve risk almadır (Çevik, 2006:1). İktisattan eğitime kadar çok değişik alanlarda kullanılan bir kavram olması, girişimciliği tek bir tanım altında toplayabilmeyi daha da güçleştirmektedir.

Mc Calland maddi getirinin ötesinde, girişimciliği tetikleyen faktörlerin temelinde psikolojik güdülerin yattığını öne sürmüştür. Bu psikolojik güdüler ona göre güç, başarı ve bağlılık ihtiyacı olarak ortaya çıkmaktadır (Eroğlu, 2006:367).

Güdüleyici faktörleri ne olursa olsun bizim ele aldığımız girişimcilik kavramı, eğitim-öğretim sürecine dahil olan bireylerin yaşamları boyunca sorumluluk alma, cesaret, yaratıcılık, yenilikçilik, özgüven, iyimserlik, bağımsız davranma gibi çok çeşitli davranışları gerçekleştirebilmesidir. Girişimcilik ancak bu sayede mümkün olabilecek bir kazanımdır.

Aşağıda girişimciliği ele alan atasözü örnekleri verilmiştir:

- Korkunun ecele faydası yok
- Oturan aslandan gezen tilki yeğdir.
- Nerede hareket orada bereket.
- Kırk gün taban eti, bir gün av eti eder.
- Kendi devesini yeden yorulmaz.
- Yatanın yürüyene borcu vardır.
- Yavuz at yemini kendi arttırır.
- Yuvarlanan taş yosun tutmaz.
- Su akarken testi doldurulmalıdır.
- Ekmek çiğnemeden yutulmaz.

3. ANA DİLİ ÖĞRETİMİ

3.1. “Ana Dili” Kavramı ve Ana Dili Öğretiminin Önemi

Vardar (1998:20) tarafından, “insanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde öğrendiği dil” olarak tanımlanan “ana dili” sayesinde, kişi dış dünyayı anlamlandırabilir. Kavramlar, bu dil sayesinde zihindeki şemalara yerleşir. Büyük önem taşıyan bu sistemin birey tarafından öğrenilmesinde okul öncesi dönemde (eğer çocuk kreşe gönderilmediyse), aileye ve yakın çevreye; okul çağlarında ise eğitim ve öğretim kurumlarına büyük sorumluluklar düşmektedir. Son yıllarda ülkemizde ana okulunda eğitim görebilme imkânını yakalayan çocuk sayısında ciddi bir artış olsa da, bu çocukların oranının hâla düşük bir seviyede olduğu bir gerçektir. Oysa ki; çocuk için dil edinimi bakımından en önemli yaşlar okul öncesi dönem içerisinde kalan 3-6 yaş aralığıdır. Bu yaş grubunda, çocuğun her şeyi hızlı şekilde öğrendiğini ifade eden bilim adamlarının sayısı oldukça fazladır. Ör: Dündar, 1981: 636-639.

Atasözleri ve deyimler sadece okulda müfredatla sınırlı olarak değil, çocuğun eğitiminin başladığı, aile ve eğitiminin devam ettiği çevrede de sürekli kullanılmaktadır. Bu sebeple, çocuğun toplumla ilgili normları öğrenmesinde kişilik ve ahlak eğitiminin gelişiminde, otokontrol sağlayabilecek güçte toplumda kabul görmüş, yaptırım gücü olan, edebî ürünlerdir. Bu sebeple atasözleri ve deyimler yaşamın her anında kullanılabildiği için sadece eğitim boyutuyla değil, kelime hazinesi ve kavram yönünden zenginliğe sahip olduğu için dil becerisinin gelişmesinde etkilidir.

“Ana dili” kavramını **“**Başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkide bulunulan çevrelerden öğrenilir; insanın bilinç altına inerek bireyin toplumla en güçlü bağlarını oluşturur” şeklinde ele alan Aksan (2000:81), “Dünyada, ana dilinden başka bir dille yazanların başarılı olanları pek fazla değildir.” görüşüyle de söz konusu kavramın önemine dikkat çekmektedir.

"*Toplumu meydana getiren fert veya fertler daha doğar doğmaz kendi millî kültür çevresi içine doğar ve önce annesinin sesiyle yani ana diliyle, ailesiyle geleneklerle, göreneklerle yani millî kültürüyle temasa geçer. Bu teması yine ana diliyle, aklıyla ilmiyle kurması şarttır. Bu şekilde kendi kültürünün, tarihinin derinliklerine, mazisine inme imkanına sahip olabilir. Fert ve toplumların, kendi kültürleriyle sıkı bir münasebet kurması, kültürde gelişmeyi, ilerlemeyi, zenginleştirmeyi neticede milletleştirmeyi sağlar* (Kodaman, 1998:53-55)."

Söz konusu milletleştirme süreci, Halk edebiyatı ürünlerinin kullanılması ile daha etkin bir biçimde gerçekleştirilebilir. Bunun sebebi sözünü ettiğimiz edebi ürünlerin millî değerleri bünyesinde barındırmalarından kaynaklanmaktadır. Ana dilini kullanabilme yetisinin gelişmesi de ayrı bir kazanım olarak ortaya çıkacaktır.

Sosyal bir varlık olan insan sahip olduğu statü ile birlikte ait olduğu toplum içerisinde kendisine yer bulur. Başta yakın çevresi olmak üzere, toplumun diğer bireyleri ile sürekli bir iletişim hâlindedir. Bu iletişim ise toplumun ana dili ile sağlanır. Sosyalleşmenin en önemli eğitim amaçlarından birisi olarak kabul edildiği günümüzde, bu sebepten ötürü ana dilini etkin ve doğru bir biçimde kullanabilmenin gerekliliği daha da artmıştır.

Dil öğretimine verilen önem 1970'li yıllardan sonra tüm dünyada artmıştır. İletişim araçları konusundaki teknolojik gelişmeler, bireyin günlük yaşamında önceki devirlere nazaran çok daha fazla kişiyle haberleşmesine sebep olmuştur. Haberleşmede kullandığımız en etkin araç olan dil ise, bu sayede daha da önemli bir kavram hâline gelmiştir.

21.yy. insanının bilgi okyanusu içerisinde yaşadığını dikkate alınırsa, nitelikli bir dil ediniminin, bilginin öğrenilmesi ve sistemli şekilde zihne yerleştirilmesi ile yakın ilişki içerisinde bulunduğu gerçeğine ulaşılmaktadır. Yalçın'a (2006:21) göre; insan beyninin kullanılabilmesi için dilini büyük bir başarı ile kullanabilme becerisi kazanmış olması gerekmektedir. Yalçın, çalışmasında dil eğitiminin toplumun hedef ve ihtiyaçları ile olan ilişkisine dikkat çekerek; toplumun seçtiği siyasal rejim ve sosyal hedefler eğer sağlıklı belirlenmişse, toplumun dil eğitiminin bu sağlıklı zemin üzerinde kurularak düzenli bir şekilde yürütülebileceğini iddia etmiştir (Yalçın, 2006:33).

> "*Kültürün canlı nakil aracı olan dil (anadil) lâyıkıyla millete öğretilmezse, ülkenin kültürel bir bunalım sürecine girmesi kaçınılmazdır. Kültürel bunalım süreci, ekonomik bunalım sürecinden daha zararlıdır ve önüne geçilmezse ülkeyi yıkıma kadar götürebilir. İşte bu yüzdendir ki, gelişmiş ülkeler ekonomik gelişmelerinin yanında (belki de ondan daha fazla) kültürel gelişime önem vermektedirler. Kültürel gelişmede ise yapılacak ilk önemli iş, köklü bir dil öğretimidir* (Sağlık, 1992:57-59)."

Günümüzde nitelikli bir ana dili öğretimi mutlaka dört temel dil becerisi olan dinleme, okuma, konuşma ve yazma etkinlikleriyle zenginleştirilmelidir. Aynı zamanda eğitim öğretim hayatının her kademesine dengeli ve planlı bir şekilde dağıtılmalıdır. Bu dağılım, okuma yazma gibi belli başlı kazanımların kolaylıkla elde edilmesine aynı zamanda, eğitim süresince karşılaşılan tüm derslerde başarı sağlanmasına yol açacaktır. Sınıf öğretmenleri, Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri başta olmak üzere tüm öğretmenler ana dili öğretiminden sorumludurlar.

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı dersleri bir yandan ana dili öğretimini üstlenirken, bir yandan da millî kimlik kazandırma konusundaki görevini yerine getirmek zorundadır (Yılar, 2007:42).

Milli kimlik kazandırma ve ana dilini öğretme amaçlarının her ikisinde de katkı sağlayabilecek mahsüller Halk edebiyatı ürünleridir. Bu ürünlerin, yaş grubu özellikleri dikkate alınarak, teknolojik imkanlarla desteklenmiş bir eğitim süreci içerisinde öğrencilere sunulması pek çok faydayı beraberinde getirecek, bu faydalar arasında ana dili öğretimi ve millî kimliğin kazandırılması da bulunacaktır.

> Pilancı konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: *"Bir insana anadilini konuşma dilinin bütün incelikleriyle zenginleştirilmiş masallardan, destanlardan, manilerden, atasözlerinden, ikilemelerden, uyaklardan daha iyi ne öğretebilir? Halk kültürüne dayalı, halkın görüşünü duru, yalın, katıksız bir dille ortaya koyan değerler bütünüdür halk edebiyatı (t.y.: 28)."*

Kavcar, Oğuzkan ve Sever (1997:6) ortak çalışmalarında, ana dili öğretiminde dört temel dil becerisinin öğretilmesi ve geliştirilmesine ağırlık verildiğini söyleyerek, bu becerilerin geliştirilmesinde en vazgeçilmez unsurun sözcükler olduğunu dile getirmişlerdir.

Atasözü ve deyimler, çocuğun yeni sözcükler öğrenmesinde; anlam ve kavram gelişiminde faydalı şekilde kullanılabilirler. Bu gelişimler kendi aralarında da birbirleriyle bağlantı içerisindedirler ve hepsi birlikte "dil gelişimi" olarak adlandırılabilirler. Örneğin; bireyin sözcük hazinesi gelişimi ile anlam gelişimi doğru orantılıdır.

Atasözü ve deyimler de dahil olmak üzere, edebî metinlerin tamamı dört temel dil becerisinin geliştirilmesinde de etkin rol üstlenmektedirler. Aytaş çalışmasında, konuyla ilgili olan görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: "Okurken, yazarken, dinlerken, konuşurken ve bilginin her düzeyinde edebî metinler araç olarak kullanılmaktadır. (Aytaş, 2006:261-276)"

Duvarcı (2002:288) ise, halk edebiyatı ürünlerinin dil öğretimindeki rolü ile ilgili olarak şunları söylemektedir*: "Dil araştırmalarında ve dilin öğretilmesinde yani anlama, dinleme, okuma, konuşma ve yazma çalışmalarında tekerleme, bilmece, atasözü, fıkra, masal, efsane gibi malzemelerden yola çıkmak, hem ses eğitimi ve telaffuz çalışmalarına yardım ederken, hem de dilimizin zenginliğini göstermek, anlatmak, öğretmek açısından yararlıdır."*

Duvarcı, diğer bir çalışmasında aynı konuyla ilgili şu görüşlerini dile getirmiştir:

> *"Dilimiz Türkçeyi doğru konuşmak, okumak ve yazmak sadece Türkçe dersinin değil Türk millî eğitiminin de amaçları arasındadır. Bu amaca ulaşmak için kullanacağımız malzemenin önemli bir bölümünü hem dili, hem geleneksel kültürü, hem toplum değerlerimizi yeni kuşaklara taşıyan halk edebiyatı ürünleridir* (Duvarcı, 1996:123)."

3.2. Atasözlerinin Dilbilgisi Öğretiminde Kullanılması

Ana dilini öğretiminin alt dallarından birisi olan ve en az kavram gelişimi kadar önem taşıyan diğer bir alan da dilbilgisi öğretimidir. Dilbilgisi kaideleri tam olarak özümsenmeden, anlamı bilinen kavramlar tek başlarına ana dilinin etkili bir biçimde kullanılması için yeterli olmayacaktır.

Dil bilgisi, bir dili bütün cepheleriyle inceleyen bilgi koludur… Dilbilgisi'nin vazifesi seslerden cümleye kadar bütün dil birliklerini yapı, mânâ ve vazife bakımından incelemektir (Ergin, 2002:28). Dil bilgisi öğretimi, sesleri, kelimeleri, cümleleri kapsar, daha doğru ve kusursuz düşünmemize yardımcı olur. Trafikte

akışın kolay ve hızlı sağlanabilmesi için trafik kurallarına ihtiyaç olduğu gibi, yazılı ve sözlü anlatımda da etkili ve güzel konuşmanın en önemli unsuru dilin kurallarına göre hareket etmektir (Ünalan, 2006:119).

Dilbilgisi en basit tanımıyla, dilin düzenliliğini idare eden kurallardır (Solso vd. 2007:390).

Bir dilin öğrenciler tarafından kazanımı ve etkin şekilde kullanılması için önemli bir anahtar olan dil bilgisi öğretiminde örneklendirme büyük önem taşımaktadır. Yani dilbilgisinin alanına giren konular, verilen teorik bilgiye uygun örneklerle desteklenmelidir. Aksi taktirde, sadece teorik alanda kalan dilbilgisi özellikleri hedef kitlenin zihnine tam anlamıyla yerleşmeyecek, buna bağlı olarak da bireyin ana dilini kurallara uygun biçimde kullanması imkansız hâle gelecektir. Türkçe ders kitapları incelendiği vakit, dilbilgisi konularıyla ilgili olan verilen örneklerde yer yer tutarsızlıklar ve yanlışlar görülmektedir. Örneklendirme aşamasında genellikle edebî metinlerden faydalanılmakta ve tür olarak da genellikle romanlardan veya hikâyelerden alıntılar tercih edilmektedir. Atasözleri de dilbilgisi öğretiminin örneklendirme aşamasında kullanılabilir.

"Türk atasözleri halk bilimi bağlamında ele alınması gerektiği kadar, Türk dilini konuşan ve yazanların yaygın olarak kullandığı cümle yapılarını yansıtmaları bakımından da önemli birer inceleme alanıdır." diyen Altun, bu incelemenin dilbilgisi ve dilbilimin günümüzde bulunduğu nokta göz önüne alarak yapılmasının gerekliliğini de vurgulamaktadır (Altun, 2004:90).

Yeni İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Müfredat Programında, dilbilgisi dersinde işlenmesi istenen konular; rahat ve kalıcı bir öğrenme sağlayabilmek maksadıyla bu konularda örnek olarak kullanılabilecek bazı atasözleri şunlardır:

6. Sınıf

Kökler ve Ekler (İsim kökü- Fiil kökü)

- ”Ateşe karar olmaz.” atasözünde: İsim köküne “ateş”; fiil köküne “ol” sözcüklerini örnek olarak verebiliriz.
- “Ağalar tavşanı araba ile avlar.” atasözünde: İsim köküne “tavşan”; fiil köküne “av” sözcüklerini örnek olarak verebiliriz.
- “Dilini tutan başını kurtarır.” atasözünde: İsim köküne “dil”; fiil köküne “tut” sözcüklerini örnek olarak verebiliriz.
- “Yavuz hırsız, ev sahibini bastırır.” atasözünde: İsim köküne “ev”; fiil köküne “bas” sözcüklerini örnek olarak verebiliriz.
- “Meyvesiz ağaca balta vururlar.” atasözünde: İsim köküne “meyve”; fiil köküne “vur” sözcüklerini örnek olarak verebiliriz.

Yapım Eki Çekim Eki

- “Şehirliyi ad yıkar, köylüyü inat yıkar.” atasözünde: “şehir” isim köküne eklenen “li” eki ve “köy” isim köküne eklenen “lü” eki birer yapım eki örneğidir. “Yık” fiil köküne eklenen “ar” eki ise, bir geniş zaman eki olduğundan çekim eklerine örnek olarak gösterilebilir.
- “Erine göre bağla başını” atasözünde: “Eri-n” sözcüğündeki “-n” iyelik eki bir çekim ekidir. “Bağla” sözcüğünde “bağ” isim köküne getirilen, isimden fiil yapma eki olan “-la” ise bir yapım eki örneğidir.
- “Gönül verme evliye, eve gider unutur” atasözünde: Bu atasözümüzde de “ev” isim köküne getirilen çekim eki ile yapım eki aynı cümle içerisinde yer almaktadırlar. “Ev-li” sözcüğünde, isimden isim yapan bir çekim eki olan “-li” karşımıza çıkarken; “ev-e” sözcüğünde “-e” yönelme hâl ekidir. Yönelme hâl eki, çekim eklerine örnek olarak verilebilir.
- “Sofranın karnı doruncа gözü pabuçlukta kalır.” atasözünde “pabuç” sözcüğüne gelerek ona bir yer anlamı katan “-luk” eki bir yapım ekidir ve isimden isim yapma görevinde kullanılmaktadır.
- “Açın ölümü çorbadan, atın ölümü arpadan olsun.” atasözünde “öl” fiil kökü yapım eki almıştır. “Çorba” sözcüğü ise bir hâl eki yani, çekim eki almıştır.

Gövde

- “Yokluk görülmeyince varlığın kadri bilinmez.” atasözünde “yokluk” ve “varlık” sözcükleri birer gövdedir.

- “Her gün tatlı yense bıkılır.” atasözünde “tatlı” sözcüğü gövde örneği olarak öğrencilere verilebilir.
- “Avcı avında yolcu yolunda.” atasözünde “avcı” sözcüğü bir gövdedir.
- “Açlık, padişahı da yalvartır.” atasözünde “açlık” sözcüğü bir gövdedir.
- “Adamın bulaşığı yamandır.” atasözünde “bulaşık” sözcüğü bir gövdedir.

Basit, Türemiş ve Birleşik Kelimeler

- “Akbaba leyleğin dayısı, herkese kendi başının kaygısı.” atasözünden “akbaba” sözcüğü birleşik kelimelere; “leylek, dayı, baş” sözcükleri de basit kelimelere örnek olarak verilebilir.
- “Davacın kadı olursa, yardımcın Allah olsun.” atasözünde “davacı” sözcüğü türemiş kelimelere; “kadı” sözcüğü de basit kelimelere örnektir.
- “Ademoğlu kusursuz, illetsiz olmaz.” atasözünde “ademoğlu” sözcüğü birleşik kelimelere; “kusursuz” ve “illetsiz” sözcükleri de türemiş kelimelere örnektir.
- “Akıllı hırsız, şaşkın ev sahibini bastırır.” atasözünde “akıl” kökünden yapım eki sayesinde ortaya çıkan “akıllı” sözcüğü ve “şaş” fiil kökünden ortaya çıkan “şaşkın” sözcüğü türemiş kelimelere birer örnektir.
- “Çamsakızı, çoban armağanıdır.” atasözünde “çamsakızı” birleşik kelimelere bir örnektir. Çoban ise basit kelimelere örnek olarak öğrencilere sunulabilir.

Zamirler

- “İnsan kendini beğenmezse çatlar ölür.” atasözünde “kendi” dönüşlülük zamiri olarak bulunmaktadır.
- “Kazan dedi: <<Dibim altın!>> Kepçe dedi: <<Ben nereden geliyorum?>>” atasözünde “ben” şahıs zamiridir.

Hâl Ekleri

- “Geç gelen bulutta yağmur ganî olur.” atasözünde “bulut” sözcüğü bulunma hâl eki almıştır.
- “Acıklı başta akıl olmaz.” atasözünde “baş” sözcüğü bulunma hâl eki almıştır.
- “Eski dosttan düşman olmaz.” atasözünde “dosttan” sözcüğü ayrılma hâl eki almıştır.

- "Alında yazılan başa gelir." atasözünde "alında" sözcüğü bulunma hâl eki, "başa" sözcüğü de ayrılma hâli eki almıştır.

- "Gelini ata bindirmişler <<Yâ nasib>> demiş." atasözünde "gelin" sözcüğü ismin yükleme hâli ekini; aynı atasözünde yer ala "at" sözcüğü de yönelme hâl ekini almıştır.

İyelik Ekleri

- "Dolu küpün sesi çıkmaz." atasözünde geçen "ses" sözcüğünün neye ya da kime ait olduğunu gösteren ek olan "-i" eki bir iyelik ekidir.

- "Yoksul bilgin'in sözü geçmez." atasözünde "söz-ü" yapısı içerisinde yer alan "-ü" eki bir iyelik ekidir.

- "Zenginin sermâyesi kasasında, âlimin sermayesi kafasındadır." atasözünde "sermâye" kelimelerine eklenen "-si" ekleri üçüncü tekil şahısa ait iyelik ekleridir.

- "Bekarın parasını it yer, yakasını bit." atasözünde "para" isim köküne gelen "-si" eki iyelik eklerine bir örnektir.

- "Ayı, sıkıya düşünce yavrusunu ayağı altına alır." atasözünde "ayak" sözcüğüne eklenen "-ı" bir iyelik eki örneğidir. Ancak aradaki kaynaştırma harfi olan "ğ" nin ek ile karıştırılmamasına dikkat edilmelidir.

İsim Tamlamaları

- "El elin eşeğini yırlıya yırlıya, kendi eşeğini terliye terliye arar." atasözünde "elin eşeği" bir isim tamlaması örneğidir.

- "Ağustosun yarısı yazdan, yarısı kıştan sayılır." atasözünde "ağustosun yarısı" bir isim tamlaması örneğidir.

- "Câhilin dostluğundan, âlimin düşmanlığı yeğdir." atasözünde "cahilin dostluğu" bir isim tamlamasıdır.

- "Kel kız ablasının saçı ile övünür." atasözünde "ablasının saçı" bir isim tamlaması örneğidir.

- "Ata malı mal olmaz, kendin kazanmak gerek." atasözünde "ata malı" bir isim tamlamasıdır.

- "Adam evladı, insan sarrafı, ağız dalaşı, ağız kalabalığı, ahret suali, ana kuzusu, ateş pahası, ayak bağı, ağız tadı, akıl defteri, alın teri, aslan parçası" gibi deyimler başlı başına isim tamlamalarına birer örnek olarak verilebilir.

Sıfatlar ve Sıfat Tamlamaları

- "Açık boğaz aç kalmaz." atasözünde "açık boğaz" bir sıfat tamlaması örneğidir.
- "Ağacın yapraklısı iyi meyve yetiştirir." atasözünde "iyi meyve" bir sıfat tamlaması örneğidir.
- "Allah gümüş kapıyı kaparsa altın kapıyı açar." atasözünde "gümüş kapı" ve "altın kapı" birer sıfat tamlaması örneğidir.
- "Al kiraz üstüne kar yağar." atasözünde "al kiraz" bir sıfat tamlaması örneğidir.
- "Hasta hekimden derman aranmaz." atasözünde "hasta hekim" bir sıfat tamlaması örneğidir.
- "Acı soğuk, ağır söz, alaca karanlık, altın bilezik, ateşten gömlek, aslan yürekli, açık gözlü, ağır elli" gibi deyimler birer sıfat tamlaması örneğidir.

Edatlar, Bağlaçlar ve Ünlemler

- "Mağrurlanma, kiraz gibi kurtlanırsın." atasözünde "gibi" edatı kullanılmıştır.
- "Yanmış mal ile, ölmüş baba ile iftihar olmaz." atasözünde "ile" edatı iki yerde kullanılmıştır.
- "Kaş ile göz, gerisi söz." atasözünde ise bir önceki örnekte edat olarak karşımıza çıkan "ile", bu sefer bağlaç görevinde kullanılmaktadır.
- "Adam nefsinden, hayvan da yularından yedilir." atasözünde "–de" bağlacı kullanılmış, eklendiği kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumuna uymuştur.

7. Sınıf

Fiiller (Basit, Türemiş ve Birleşik Filler)

- "Tatsız aşa tuz neylesin, akılsız başa söz neylesin." atasözünde "ne yapsın" anlamına gelen "neylesin" fiili bir birleşik fiil örneğidir. "Ne" isminin "eylemek" fiiliyle birleşmesiyle ortaya çıkmıştır.
- "Dil söyler, saklanır; baş, belâya katlanır." atasözünde "kat" kökünden türeyen "katlanmak" fiili türemiş fiillere bir örnektir.

- "Ağaçtan düşen, dalına sarılır." atasözünde "sarılmak" fiili "sarmak" kökünden türediği içi bir türemiş fiildir.

- "İlk atılan taş uzak düşer." atasözünde "düşer" fiili hiçbir yapım eki almadığı ya da başka bir kelimeyle birleşmediği için basit yapılıdır.

- "Altının kıymetini sarraf bilir." atasözünde "bilir" fiili basit yapılı bir fiildir.

Kipler (Bildirme Kipler, Dilek Kipleri)

a. Bildirme (Haber Kipleri)

- Göl yerinde su eksik olmaz: Geniş Zaman Kipi

- Malı kurak öldürür, kışın adı yamandır: Geniş Zaman Kipi

- Çiftçinin karnını yarmışlar, kırk tâne gelecek yıl çıkmış: -Miş'li Geçmiş Zaman Kipi

- Arpa, körpe aş imiş; altın, gümüş taş imiş: -Miş'li Geçmiş Zaman Kipi

- Ali Fakıhye yazdırdık, daha beter azdırdık: -Di'li Geçmiş Zaman Kipi

b. Dilek Kipleri

- Tırnağın varsa başını kaşı: Emir kipi

- Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yere görünme: Emir Kipi

- Kısmetinde varsa, kaşığında çıkar: Dilek- Şart Kipi

- Şaşı çakır demektense kör de kurtul: Emir Kipi.

- Erbâb ol, pirinç pilavı ye: Emir Kipi.

Zarflar

- Çok bilen çok yanılır. ölçü miktar zarfı olan "çok" iki kez kullanılmıştır.

- Öfkeyle kalkan, zararla oturur. atasözünde "öfkeyle" ve "zararla" sözcükleri birer durum zarfıdır.

Ek Fiil

- Sonradan gelen devlet devlet değildir.

- Malı kurak öldürür, kışın adı yamandır.
- Od ile su dilsiz yağıdır.
- Gemisini kurtaran kaptandır.
- Ziyan, zehirden beterdir.

8. Sınıf

Fiilimsiler

- "Öksüzün karnı doyunca, yakacak harman arar." atasözünde sıfat fiil olan "yakacak" sözcüğü bir fiilimsi örneğidir.
- "Balta değmedik ağaç olmaz." atasözünde sıfat fiil olan "değmedik" sözcüğü bir fiilimsi örneğidir.
- "Kara kız süsleninceye kadar güvey elden gider." atasözünde zarf fiil örneği olarak "süslenince" sözcüğü verilebilir.
- "Gezen tilki, yatan aslandan nasiblidir." atasözünde "gezen" ve "yatan" kelimeleri sıfat fiildir.
- "İşleyen demir pas tutmaz." atasözünde "işleyen" sözcüğü bir sıfat fiildir.

Cümlenin Ögeleri

Cümlenin ögelerinin tespit edilmesi çalışmaları atasözleri üzerinden de rahatlıkla yapılabilmektedir.

- Fakir dost çabuk unutulur.
Sözde Özne Z.Tümleci Yüklem
- Alinin günahı Veliden sorulmaz.
Nesne D. Tümleç Yüklem
- Yuvayı dişi kuş yapar.
Nesne Özne Yüklem
- Malın iyisi boğazdan geçer.
Özne D. Tümleç Yüklem
- Görgülü kuşlar, gördüğünü işler.
Özne Nesne Yüklem

İsim Cümleleri – Fiil Cümleleri

- Şap ile şeker bir değil: isim cümlesi
- Tutulma yan uğru, beyden doğru: isim cümlesi
- Yaş kasen baş keser: fiil cümlesi
- Eğilen baş kesilmez: fiil cümlesi
- Eşeğe semeri yük değildir: isim cümlesi.

Kurallı Cümleler – Devrik Cümleler

- "Allah herkesin gönlüne göre verir." atasözü kurallı cümlelere örnektir.
- "Acemi nalbant, kürt eşeğinde dener kendini." atasözü devrik cümlelere örnektir.
- "Ârif isen bir gül yeter kokmağa, hammal isen gir bahçeye yıkmaya." atasözü bir devrik cümle örneğidir.
- "Bakkal fındığı ile yâr sevilmez." atasözü kurallı cümledir.
- "Her su geçit vermez." atasözü kurallı cümle örneğidir.
- "Aşina, çıktı ocak başına." deyimi, bir devrik cümle örneğidir.

4. KAVRAM GELİŞTİRME

4.1. Kelime Serveti

Koçak'a göre (1999:19); insanın yaşı, cinsiyeti, tabii ve sosyal çevresi ile doğru orantılı olarak kazandığı kelimelerin tamamına "kelime serveti" ya da "kelime hazinesi" denilmektedir.

Tosunoğlu ise (1998:4), "kelime serveti"nin sınırlarını; "İnsanın doğduğu andan itibaren karşılaştığı ve çevresinde hazır bulduğu kelimeler, bu kelimelerin çağrıştırdığı kavramlar, kelimelerin oluşturduğu kalıplaşmış ifadeler kelime servetini meydana getirir." görüşüyle çizmeye çalışmıştır.

Doğan Aksan, söz varlığının sınırlarını çizerken, bünyesine sadece sözcüklerin değil aynı zamanda deyimlerin, kalıp sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının da girdiğini dile getirmiştir (Aksan, 1996:7-10). Ünalan da, Aksan ile aynı görüşü paylaşmaktadır (2004:101).

Karakuş, "kelime hazinesi", "kelime serveti" ve "kelime dağarcığı"nın ortak bir tanımını yapar ve "Bir dilde kullanılan kelimelerin hepsine ve ifade gücüne kelime hazinesi / serveti/ dağarcığı denir." ifadesini kullanır (Karakuş, 2000:127).

Konuyla ilgili literatür tarandığında, kaynaklarda "kelime hazinesi", "kelime serveti" ve "kelime dağarcığı" gibi kavramlar için pek çok tanımlamalar yapıldığı, ancak bu tanımlar arasında çok büyük farklılıkların bulunmadığı göze çarpmaktadır. Tanımların hemen hemen tamamından hareketle, söz konusu kavramların aynı anlamı taşıdıkları, doğumdan ölüme kadar süre gelen bir süreci ifade ettikleri söylenebilir.

Karadağ (2005:11) da, kelime öğrenmenin çocukta dil gelişiminin en önemli basamaklarından birisi olmasının yanında, her insanın tüm hayatında canlılığını koruyan bir öğrenme sürecini içerdiğini ifade eder ve hayatta karşılaşılan her yeni şeyin (varlık, kavram ya da durum) yeni kelimeler anlamına geldiğini söyler.

Kurudayıoğlu da tıpkı Karadağ gibi "kelime öğrenme"nin eğitim açısından yararına değinerek, şunları söylemektedir:

Kelime hazinesinin genişliğinin insanın okuduğunu ve dinlediğini anlamasındaki avantajlarının yanında akademik ve iş hayatındaki başarısında da büyük bir katkıya sahip olduğu yadsınamaz (Kurudayıoğlu, 2005:15).

Kelime hazinesinin geliştirilmesinin dil gelişiminin önemli bir parçası olduğu uzmanlar tarafından kabul edilmektedir. Çünkü bir dili oluşturan temel yapılardan bir tanesi de kelime bilgisidir. Günümüzde ülkemizdeki eğitim kurumlarının tamamında verilen İngilizce dersinde, "vocabulary" ve "grammar" olarak farklı iki öğretim alanı bulunması da bunun bir kanıtıdır. Dünya üzerindeki herhangi bir dili öğrenmek için, en az o dile ait dilbilgisi kurallarını bilmek kadar, kelimelerin anlamlarını öğrenmek de önem taşımaktadır.

Çocuk, eğitim-öğretim sürecine dahil oluncaya dek, ailesinden ve yakın çevresinden öğrendiği kelimelerle yaşamına devam eder. Ancak, kazandığı bu kelime dağarcığı, 21. yüzyılın bilgiler, kavramlar ve kelimeler yığınıyla dolu dünyasında son derece yetersiz kalacaktır. Bu nedenle ilköğretimin ilk yıllarından itibaren, sistemli bir kelime öğretiminin hedef kitleye uygulanması gerekmektedir.

Anlama ve anlatma becerilerinin temelini oluşturan kelime hazinesinin fiziksel ve zihinsel olarak gelişmesi ve zenginleşmesi büyük ölçüde veya doğrudan kelime eğitimi ve öğretimine bağlıdır (Kurudayıoğlu, 2005:29).

Bu eğitim ve öğretimin sistemli şekilde yapıldığı yerler ise, eğitim kurumlarıdır. Arı ve arkadaşlarının 1994 yılında okulöncesi çocuklarında kavram kazanma ile ilgili yaptıkları araştırmada nitelikli eğitim ortamı sağlanmayan okulöncesi eğitim kurumlarında okuyan çocukların kavram gelişim düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır.

Akman çalışmasında (1995), 40-69 aylık çocuklara verilen kavram eğitimini ele almıştır. Araştırma sonunda sosyal ve duygusal alana ait kavramlarda iki grup arasında önemli fark elde edilmiştir. Bu gruplardan bir tanesini anaokuluna giden bir

diğerini ise anaokuluna gitmeyen çocuklar oluşturmaktadırlar. Okulöncesi dönemde çocuğun kavramları özellikle kendi deneyim ve etkinlikleri ile belirlenmektedir (Ali v.d., 2000).

4.2. Kelime Servetinin Bir Dilin Gelişmişlik Ölçütü Olarak Ele Alınması

Bir dilin gelişmişliğini belirleyen kriterler, sıkça karşımıza çıkan "Gelişmiş dil nedir ?" ve "Dünyadaki en gelişmiş dil nedir ?" gibi soruların cevap bulması açısından önem taşımaktadır. Kelime serveti ve dilin gelişmişlik düzeyi arasındaki ilişki konusunda dil bilimciler şu görüşleri dile getirmişlerdir:

Bir kültürün gücünü belirleyen unsurların başında dil geldiğine göre, dilin gücünü belirleyen unsurların başında da o dile ait olan söz varlığı gelir. Bir dilin söz varlığı ne kadar zenginse, o dilin o oranda zengin ve güçlü bir dil olduğu söylenebilir (Baysal, 2007:12).

Mehmet Kaplan ise konuya sosyolojik açıdan yaklaşır: Bir dilde ne kadar kelime varsa, o milletin dünya görüşü o kelimelerle sınırlıdır. İnsanoğlu, bildiği ve dikkat ettiği varlıklara, duygu ve düşüncelere ad koyar; bilmediklerinin o dilde adları da yoktur (Kaplan, 1986:148).

Çiftçi'ye (1998: 70) göre, kelime serveti (vocabularie) bir dilin zenginliğini belirlemede tek etken değildir; fakat en önemli etkendir.

4.3. Ülkemizdeki Eğitim-Öğretim Kurumlarında Kelime Öğretiminin Durumu

Birey için yararlı olacak kelime öğretimi günlük dilde kullanım sıklığı olan kelimeden, daha nadir kullanılana doğru olmalıdır. Aynı anlama gelen yabancı kökenli ve Türkçe iki kelimeden mutlak suretle, dilimize ait olan seçilmelidir. Ülke genelinde kelime öğretiminde bir bütünlük sağlanmalıdır. Bu bütünlüğü sağlayacak unsurlar da eğitim programı ve ortak ders kitaplarının kullanılması olabilir.

Ancak ülkemizdeki mevcut duruma bakacak olursak, öncelikle kullanım sıklığını esas alan bir temel söz varlığı tespit çalışmasının yapılmadığı, dolayısıyla kelimelerin gelişigüzel şekilde ders kitaplarına alındığını söyleyebiliriz. Birkaç yıl öncesine kadar, okulların farklı yayınevlerinin, farklı ders kitaplarını tercih ettikleri

düşünüldüğü vakit, kelime öğretiminde eğitim kurumları arasında farklılıklar olduğu da bir gerçektir. Uzmanlar, çalışmalarında ülkemizde kelime öğretiminin aksayan yönleriyle ilgili şu görüşlere yer vermişlerdir:

Yabancı ülkelerde, ders kitaplarının hazırlanmasında, belirlenen sözcük dağarcıkları dikkate alınmaktadır. Ülkemizde ise bu belirleme çalışmaları, sistemli bir şekilde yapılmadığı için Türkçe ders kitaplarında, üzerinde durulan anlamı bilinmeyen sözcükler arasında bir bütünlük yoktur (Çetinkaya, 2002:2).

Çeçen'e (2002:14) göre; kelime hazinesiyle ilgili problemlerin en önemlisi, Türkçenin öğretilmesi gereken temel söz varlığının tespit edilmemiş olmasıdır.

Göğüş, çalışmasında Amerika Birleşik Devletlerinde, Thorndike ve Loge tarafından ortak 30.000 sözcük belirlendiğini ve bunların arasından öğrencilerin yaşlarına ve seviyelerine uygun sözcüklerin seçilerek, ders kitaplarında ağırlıkla yer aldıklarına değinmiştir (1978:363).

Yapılan araştırmalar ve uzman görüşleri doğrultusunda ilköğretim yıllarının kelime dağarcığını geliştirmek için bireyin hayatındaki en uygun dönem olduğunu göstermektedir. Söz konusu görüşe katılan uzmanlardan birisi olan Cahit Kavcar çalışmasında (Kavcar, 1997:6), "Çocukların sözcük dağarcığının önemli ölçüde ve hızla zenginleştiği dönem ilkokul dönemidir." ifadesini kullanmıştır.

> Ancak ülkemizde ilköğretimde kelime öğretiminin sonucu hakkında görüşlerini bildiren Çeçen; "*Öğrencilerimiz ilköğretimin 1. sınıfından 8. sınıfına dek birçok metinle karşılaşmaktadırlar. Karşılaştıkları metinler içinde hemen her gün, haftada, ayda, yılda veya birkaç yılda bir rastladıkları vardır. Ancak ne yazık ki öğrencilerimiz ilköğretimden mezun olduklarında bile her gün okudukları yahut dinledikleri bu metinlerde geçen sözcükleri öğrenmiş olmamaktadırlar* (Çeçen, 2002: 22)." ifadesini kullanır.

İlköğretim Türkçe programının genel amaçlarına bakıldığında, 8 genel amaçtan pek çoğunun gerçekleşmesi için halk biliminden faydalanmak gerektiğinin görüleceğini söyleyen Yılar (2007:34), bu genel amaçlardan birisinin öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmek olduğunu hatırlatır ve sözlerine şu şekilde devam eder: "O nedenle halk edebiyatının bu basit dil kullanımlarından daha sistemli bir dil

edinimine geçişte önemli bir yeri vardır. Araç olarak kullanılacak metinlerin bu geçişi yumuşatması, hem öğrenci, hem de öğretmene büyük kolaylık sağlayacaktır."

Atasözleri ve deyimler de birer Halk edebiyatı mahsülü olarak, içerisinde bizzat kültürümüzü yansıtan, uzun süre milletimizin kullanımı ile günümüze değin ulaşmış, gündelik yaşamımızda da kullandığımız kelimeleri bulundurması bakımından kelime öğretimi sürecinde bir araç olarak kullanılabilirler

4.4. Kelime Nedir? Kavram Nedir?

Kaynaklarda zaman zaman birbirinin yerine kullanılan, zaman zaman farklı ele alınan ancak sınırlılıkları ve birbirinden farklılıkları net olarak açıklanamayan kelime ve kavram konusundaki benzerlik ve farklılıkları açıklayabilmek için öncelikle tanımlardan hareket etmek gerekmektedir.

Güncel Türkçe Sözlükte (TDK, 2008):

Kavram: "1. Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı 2. Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım" olarak;

Kelime: "Anlamlı ses veya ses birliği, söz, sözcük" olarak tanımlanmıştır.

Bu iki tanımdan yola çıkarsak, kavramın ikinci anlamını dikkate aldığımızda, kelimenin kavramdan daha geniş bir yelpazeyi ifade ettiği ve kavramları kapsadığını söyleyebiliriz. Çünkü her kelimenin, nesnelerin ve düşüncelerin ortak özelliklerini kapsaması ve onları bir ortak ad altında toplaması mümkün değildir. Örneğin şahıs adları bu özelliği gösteremez dolayısıyla kelimelerden oluşsalar da kavram olarak kabul edilememektedirler.

Ancak kavramın birinci anlamına göre her kelime bir kavramdır anlamı elde edilmektedir.

Ayrıca, bazı kavramlar birden çok kelimeden oluşabilmektedir. Bu noktadan hareketle, her kelimenin, tek başına bir kavramı karşılayamayacağı sonucuna ulaşılabilir.

"Kavram" ile ilgili kaynaklarda yapılan tanımlardan bazılarına bakacak olursak, kavramların özelliklerinin neler olduğuna dair bazı ipuçları elde edebiliriz.

Gülten Ülgen çalışmasında "kavram"ı: "İnsan zihninde anlamlanan, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formu / yapısıdır; bir sözcükle ifade edilir." olarak tanımlamıştır (Ülgen, 2004:107). Bu tanım Güncel Türkçe Sözlükte "kavram" için verilen ikinci anlam ile benzerlik göstermektedir.

Kavramlar nesnelerle olayların zihinde nasıl temsil edildiğini gösterirler. Bu açıdan kavramlar temsil ve düşüncenin yapı taşıdır (Atkinson ve Hilgard, 1995:353). Atkinson ve Hilgard'ın yaptıkları tanımın ise daha çok kavramın yukarıda verilen birinci anlamına yakın olduğu görülmektedir.

> *Kavram, dünyadaki nesnelerin, biçimlerin, olgu, durum ve devinimlerin dille anlatım buluşudur. Bu anlatım, tuz, ip, su; yüreklilik, çöpçatan, açlık; hasıraltı, tepeden inme, açıkgöz gibi değişik ses ve biçimlerle değişik yollardan gerçekleşir, somut ve soyut diye nitelediğimiz kavramları oluşturur* (Aksan, 2000:151).

Ayhan ve Aral'a ise; kavramı: nesnelerin, "özelliklerin ve düşüncelerin benzerliklere dayanarak zihinde bir grup oluşturması" şeklinde tanımlayarak, "Nesne veya olayların ortak özelliğini simgeleyen içsel bir süreç" ifadesinin de yanlış olmadığını vurgulamakta ve bu simgeleme genellikle bir sözcük veya bir isimle yapıldığını öne sürmektedirler (Ayhan ve Aral, 2007:42).

Solso ve arkadaşlarına göre de "kavram oluşturma" veya "kavram öğrenme" bir fikir ya da nesnenin ortak özelliklerini anlamayla ilgilidir (Solso, vd: 2007:501). bu da kavramı ikinci anlamıyla ele aldıklarının göstergesidir.

Yukarıdaki tanımlamalardan ve açıklamalardan anlaşılacağı gibi, ağırlıklı görüş kavramların insanların, eşyaları, olayları ve düşüncelerini bir araya getirip zihinlerinde gruplandırdıkları vakit bu gruplara verilen adlardır. Bu da ortak özellikleri olan her nesnenin, olayın ya da düşüncenin, diğerlerinden ayırt edilmesini kolaylaştırmaktadır. Zihnimizde oluşturduğumuz grup bir düşünce olarak ortaya çıkar. İşte ortaya çıkan bu düşünceyi de sözcüklerle ifade ederiz. Dolayısıyla bu sözcükler kavramı karşılamış olur. Yani kavram zihinde oluştuğuna göre soyuttur.

Gerçek dünyada ise örnekleri bulunur. İşte bu örneklerde kelimeler sayesinde adlandırılır ve somut hâle gelirler.

Ergenç (1993:62) de kavram – nesne ilişkisi hakkında şunları söylemektedir:

Çocuk anadilini edinme aşamasında, çevresindeki erişkinlerin yardımı ve iletişim aracı olan dille, daha önce duyu organlarıyla algıladığı dünyayı düşünce düzeyine ulaştırır. Bir başka deyişle, algıladığı nesneler arasındaki benzerlik ve aykırılıkları genelleyerek kafasında belirli resimler oluşturur. Bunlar kavramlardır.

Kelime ve kavram farklılığını ele alan bazı dilbilimcilerin görüşleri de şu şekildedir:

Baysal, pek çok kaynakta açık bir şekilde ele alınmayan kelime ve kavram arasındaki farklılığı anlatabilmek için şu örneklere yer vermiştir (2007:2-3):

<u>Bugün Mustafa Kemal Paşa ile öğle yemeğinden sonra görüştük.</u>

<u>Kelime sayısı:</u> 9	<u>Kavram sayısı:</u> 6
Bugün	Bugün
Mustafa	Mustafa Kemal Paşa
Kemal	İle
Paşa	Öğle Yemeği
İle	Sonra
Öğle	Görüş-
Yemeğinden	
Sonra	
Görüştük	

<u>Annem ara sıra gelip baş ucuma oturuyor.</u>

<u>Kelime sayısı:</u> 7	<u>Kavram sayısı:</u> 5
Annem	Anne
Ara	Ara sıra
Sıra	Başucu
Gelip	Gel-
Baş	Otur-
Ucuma	
Oturuyor	

Bir kelime grubu tek bir kavramı ifade edebileceği için, cümlelerdeki kelime sayıları ile kavram sayıları arasında farklılık ortaya çıkmaktadır.

Yukarıdaki örneklerde, Baysal'ın özel isimleri, fiilleri, hatta bağlaçları birer kavram olarak kabul ettiğini görmekteyiz.

Özçelik de çalışmasında: "Kelime ile anlamı, bir nesnenin iki yüzü gibidir ve bunların ikisi bir bütün oluşturur. Kelime kavramın yerini tutar. Kelime kavramı, kavram da kelimeyi çağrıştırır. Sonuç olarak, her kelime bir kavram olarak alınabilir." görüşüyle Baykal'ın örneklendirdiğine yakın bir görüş ortaya atmıştır (Özçelik, 1988:7).

Kavramın kapsamı içerisine özel isimler dışındaki diğer isimleri alan görüş de kaynaklarda ağırlıklı şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Her ne kadar ele aldığımız iki olgu arasındaki farklılığı net olarak ortaya koymasa da, konu hakkında fikir beyan eden bazı uzmanlar da vardır.

Alperen'e göre (2001:39), sözcük ve kavram arasında yakın bir ilişki vardır. Sözcük, söylendiğinde onu karşılayan kavram akla gelir. Bunların oluşması için de nesnenin beyinde tasavvurunun bulunması ve bunu ifade eden bir sözün olması gerekir.

Temur (2006:5), çalışmasında kelime ve kavram arasındaki farkı direk olarak açıklamayıp, kelime hazinesi ile ilişkili bir süreç olarak kabul ettiği kavram gelişimi sürecinin ele alınması gerektiğini dile getirmiştir. .

Baysal (2007:2), uzmanların "kavram" tanımlamalarına değindikten sonra, kelime ve kavram arasında büyük bir farklılığın olmadığını söyleyerek şu görüşü ortaya atmaktadır: Kavram denildiğinde çevremizdeki nesne ve olguların dildeki karşılığı anlaşılıyor. Her kelime bir kavram belirtebildiği gibi, birden fazla kelime de bir kavramı karşılayabilir. Örneğin deyimler bir kavram belirtirler ancak atasözleri tek bir kavramı karşılamayabilirler.

Netice itibariyle, uzmanların üzerinde uzlaştıkları en önemli nokta, kelimenin ve kavramın dil öğretiminde ve dili kullanmada çok büyük önem taşımalarıdır.

4.5. Kavramların Faydaları

Bulut, "Kavramlar ne işe yarar?" sorusuna şu cevabı vermektedir:

> *İnsan düşüncesinin temel taşları olan kavramlar, insanların bilgiyi öğrenmelerinde büyük rol oynar. Öğrenciler bir kavramı öğrendiklerinde, bu kavramı birçok durumda kullanabilir ve başka durumlara uyarlayabilirler. Ancak kavram örneklerini içeren bu durumlarla daha önce karşılaşılmamış olmalıdır. Kavramlar uyarıcılar arasında bağlantı kurulmasını sağlar ve hafızada bilginin daha kolay depolanmasına yardımcı olur. Ayrıca soyut özelliklerin daha somut hale getirilmesine yardım eder* (Bulut, 2006: 12).

Kavramlar somut veya soyut olabilirler. Çocukta kavramların gelişmesi somuttan soyuta doğru bir gelişim gösterir ve somut düşünmeden soyut düşünmeye doğru bir yol izler (Üstün ve Akman, 2003:137).

Başaran o yıllarda "ortaöğretim" olarak adlandırılan ilköğretim ikinci kademeyle ilgili olarak çalışmasında şu cümleye yer vermektedir: Ortaöğretim, öğrencilerin çevresiyle etkileşmede ve iletişim kurmada; kavram geliştirmede; gülmece yeterliliğini arttırmada; öğretim ve gelişim sorunlarını çözmede; bilgilerine dayanarak yeni araç gereçler, yöntemler ve değerler yaratmada becerilerini arttırdığı yılları kapsar (Başaran, 1998:85).

Suzan Yıldız'a göre (Yıldız, 2008), kavramların yararları şu şekilde maddelenebilir:

- Çevrenin karmaşıklığını azaltır.
- Nesnelerin tanınmasını kolaylaştırır.
- Nesne / olaylarla her karşılaşmada yeniden öğrenme gereğini azaltır.
- Etkinlikleri planlama ve onlara yön vermeye yardım eder.
- Nesne / olay sınıflarını ilişkilendirme sıralandırmaya yardımcı olur.
- Düşünmeyi kolaylaştırma ve kesinleştirmeyi sağlar.
- Sağlıklı iletişim için gereklidir.

İnsan beyni bilgileri depolarken kendine has bir sınıflandırma yaparak, dış dünyada algılanan her türlü unsura ait verileri sistemli bir şekilde depolamaktadır. Aksi taktirde kavramların karmaşık bir düzende oluşu ve buna bağlı olarak kavram öğrenmenin zorlaşması kaçınılmazdır. Kavram öğrenmenin sekteye uğraması, bireyin dış dünyayı anlamasına ve yorumlamasına, diğer insanlarla iletişim kurmasına belirli ölçüde engel olacaktır.

İki ve daha çok sözcükten oluşup da bitişik yazılmayan kavramlar, kuruluş yönünden deyimlerle benzerlik gösterirler. Bu nedenden ötürü kavramlar başlı başlına bir deyim olarak algılanabilir. Aksoy (1998:514) çalışmasında konuya temas eder ve söz konusu terimleri ele alarak, "Bunları kavram ve görevlerine bakarak deyimlerden ayırt etmek güç değildir." iddiasında bulunur. Ancak bu iddianın yanı sıra ortak dilde sık sık kullanılan terimlerin zamanla deyimleştiklerini de kabul eder. Ör: Açık oturum, aile planlaması, aşağılık duygu

4.6. Kavram Öğrenme

Sözcükler, anlamın küçük birer parçası olduğu için genellikle cümle içinde öğretilmektedir. İlköğretim okullarında da sözcüğün anlamının, cümlenin anlam bütünlüğü içerisinde verilmesi yöntemi uygulanmaktadır (Çetinkaya, 2002:13). Atasözleri de birer cümle özelliği gösterdiğinden bilinmeyen kelime ya da kavramlar için uygulanan cümle içerisinde kullandırma çalışmalarında kullanılabilirler.

Verilen atasözü ya da deyim örneği ile bir kelimenin anlamını öğrenen çocuk, söz konusu edebi ürünlerin günlük konuşma dilinde de kullanılması nedeniyle tekrar etme olanağı bulacak ve bu sayede unutmanın önüne geçilebilecektir.

Ülgen çalışmasında "kavram öğrenme"yi (2004:117): "Uyaranları belli kategorilere ayırarak, zihinde bilgiler oluşturmadır." olarak tanımlayarak, onu bir yapılanma ve yapılandırma işlemi olarak görür.

Kurudayıoğlu'na göre (2005:41), kelime öğretimi dolaylı ya da doğrudan yapılabilmektedir. Doğrudan öğretim, bir derste önceden belirlenmiş kelimelerin öğretilmesi için zaman ayrılması ve kelime öğretimi etkinliklerinin yapılamasıdır.

Dolaylı öğretimi ise Kurudayıoğlu "işlenen metindeki kelimelerin rastlantısal olarak öğretimi" olarak tanımlamıştır.

Her iki öğretim metodun kullanılması sırasında atasözleri ve deyimler aktif şekilde kullanılabilmektedirler. Önceden belirlenmiş kelimelerin öğretilmesi esnasında, kelime anlamı verildikten sonra örnek cümleler kurulması öğrenciden istenebilir ki bu durum Türkçe ders kitaplarında da karşımıza çıkmaktadır. Öğrenilecek olan kavramın geçtiği örnek cümlelerin öğrenci tarafından kurulmasının yanı sıra, sözlüklerde olduğu gibi kelime anlamı verildikten sonra örnek cümleler öğrenciye hazır olarak verilebilir. İşte bu örnek cümlelerin atasözlerinden seçilmesi, kavramın zihne yerleşmesi ve kalıcılığı açısından önem taşımaktadır. Çünkü atasözleri kendilerine has ahenkli ve ritmik söyleyişleri ile daha kolay akılda tutulabilir bir özelliğe sahiptirler.

4.6.1. Kavram Öğrenme Süreçleri

İnsan zihninde kavramlar bazı süreçlerin kullanılması ile geliştirilir. Bu süreçler genelleme, ayırım ve tanımlamadır.

4.6.1.1. Genelleme

Kavram gelişiminde genelleme, varlıkları ortak özelliklerine göre bir grupta toplama ve bu gruba ad verme sürecidir (Çağlayan, 2006:22).

Kavramların geliştirilmesinde kişinin kullandığı önemli zihin süreçlerinden biri genelleme sürecidir. Kişi kavramlarını çoğu halde sınırlı sayıda gözlem ve deneyimlerden, genellemelere giderek geliştirir (YÖK, 2008).

Bir kavram grubuna ait unsurlar üzerinde yapılan farklı gözlemler, beraberinde o grupta yer alan kavramların çeşitli özelliklerin de farkına varılmasına neden olacaktır. Örneğin, her hangi bir arabayı gözlemleyen birey, tek bir gözlemde arabalara ait pek çok özelliğin farkına varamaz. Çok sayıda araba gözlemi sayesinde ortak özellikler olan, tekerlekler vasıtasıyla hareket, camların yolcu bölümünü çevrelemesi, kapıların kabin içine giriş çıkışı sağlamak maksadıyla kullanıldığı gibi pek çok özellikten genellemeye varılır ve "araba" kavramı zihne yerleştirilmiş olur.

4.6.1.2. Ayırım

Kavram gelişiminde etkin olan kullanılan ve en az genelleme kadar önem arz eden diğer bir zihin süreci ise, “ayırım süreci”dir. Ayırım süreci, genelleme sürecinin tam tersi olarak kavramların birbirinden farklı özelliklerinin fark edilmesine dayanmaktadır. Bu sayede kavramların zihindeki panolarda yerini bulması sağlanır.

> *Turunç, portakal, mandalina gibi meyvelerin ortak niteliklerinden genellemeyle turunçgil kavramına ulaşılır. Portakal ve mandalinanın birbirine benzerlikleri yanında, koku, renk, tad, büyüklük, şekil gibi özelliklerinin de ayrılıkları vardır. Mandalinalara özgü olup portakallara özgü olmayan özellikler görülebildiğinde, turunçgil meyvelerin bir grubu mandalinalar kategorisinde toplanır. Böylece zihnimizde geliştirdiğimiz kavram mandalina olur* (YÖK, 2008).

4.6.1.3. Tanımlama

Sözlüklerde “bir şeyi tarif etmek, bir kavrama ait özelliklerin dile getirilmesi” gibi karşılıkları olan bu zihinsel süreç doğru şekilde gerçekleştirildiğinde, bir kavrama ait özelliklerin öğrenilebilmesi için önemli bir adım atılmış olur. Doğru olarak gerçekleştirilmeden kasıt, kavrama ait olmayan bir elemanın özelliğinin tanıma dahil edilmemesidir.

Tanımlar zaman içerisinde değişikliğe uğrayabilirler. Bilim ve teknolojideki değişmeler sayesinde doğru olarak kabul edilen bilgilerin yanlış olduğunun ortaya çıkması bu değişikliğin sebebidir. Örneğin, eski Yunan düşünürlerinin atomu, maddenin bölünemeyen ve en küçük parçası olarak kabul etmelerine rağmen, bilimsel gelişmeler sayesinde bu bilginin yanlışlığının ispatlanması, atomun tanımının değişmesine neden olmuştur.

4.6.2. Kavram Öğrenme Aşamaları

Karadeniz çalışmasında, kavram öğrenmeyi bilişsel gelişimin en önemli eşiklerinden birisi olarak kabul ederek, çocuğun çevresinden aldığı uyaranların benzer yönlerini görmeye, seçmeye ve onları kavramsal olarak birleştirmeye çalıştığını öne sürmüştür. Ona göre; “kavram öğrenme” adı altında toplanan bu uğraşılar, çocuğa çevresiyle etkileşim açısından büyük kolaylık sağlar. Çocuk

öğrendiği kavramlar çerçevesinde her yeni uyarana ayrı bir tepki göstermek yerine, uyaranlara grup öğeleri olarak tepki gösterir (Karadeniz, 2002:3).

Kavram öğrenme, bireyin ömrü boyunca içerisinde bulunduğu bir eylemdir. Ancak bu eylem aile çevresi, sosyal çevre, bireyin yaşadığı fiziksel ortam gibi çok çeşitli faktörlere bağlı olarak dönem dönem hızlanıp yavaşlayabilir. Ülgen, Stones'in görüşünden hareketle kavramın hangi öğrenme yöntemiyle öğrenildiğine bakılmaksızın, iki aşama ile kazanıldığını iddia etmekte ve bu aşamaları, "kavram oluşturma" ve "kavram kazanma" olarak adlandırmaktadır (Ülgen, 2004:119).

4.6.2.1. Kavram Oluşturma

Kavram oluşturma, kavramın örneklerinin benzer ve farklı yanlarını algılayarak, benzerliklerden genelleme yaparak oluşturulur. Bu süreçte birey, objelerle ilgili oluşturduğu şemaya dayalı olarak, hatırlama ve objeler arasında ilişki kurma işlemini yapar. (Ülgen, 2004: 120) fikrini savunan Ülgen, söz konusu çalışmasında konuya şu örneği vermiştir: Yaklaşık üç aylık bebekler annelerini ya da kendilerine bakan kimseyi gördükleri zaman, onu tanır ve gülümserler. Sonra aynı tepkiyi diğer insanlara genellerler. İnsan kavramı oluşmaya başlamıştır (Ülgen, 2004:120).

İnsan yaşantılarına karışan varlık, olay veya durumları gruplaması ve kendisine göre aynı grupta yer alan varlık, olay veya durumlara aynı ya da birbirine benzer tepkilerde bulunması, kavram oluşturma belirtileri olarak kabul edilmektedir (Özçelik, 1988:1).

Özellikle bebeklik ve çocukluk yıllarında yoğunluk gösteren ancak ömür boyu devam eden kavram oluşturma ile ilgili olarak çeşitli kuramlar ortaya atılmıştır. Üstün ve Akman (2003:137) çalışmalarında 4 yaşından itibaren çocukta kavram oluşturma yetisinde bir ilerleme olduğunu iddia etmektedirler.

4.6.2.2. Kavram Kazanma

Çağlayan'a göre "kavram kazanma"; ayrıştırma işlemine dayalı olarak oluşturulan kavramı uygun kural ve ölçülerle sınıflara ayırmadır. Daha çok formal

öğretimde, üst düzeydeki kavramların öğrenilmesinde önemlidir (Çağlayan, 2006:26).

Ülgen ise, kavram kazanmanın oluşturulan kavramı uygun kural ve ölçütlerle sınıflara ayırma işlemine işaret ettiğini ve kavram kazanmanın ön koşulu olan kavram oluşturmanın, kavram öğrenme eylemini gerçekleştirmek anlamına gelmediğini söyledikten sonra, konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *"Kavram kazanma ikinci aşamadır. Kavram kazanma aşamasında, mantıklı bir gruplama, geliştirilen şema ile birlikte, oluşan kavramın niteliğine dayalıdır. Birey, algıladığı özelliklerin ve onlar arasındaki ilişkilerin doğasına uygun mantıksal kurallar ve ölçütler seçer ve onları uygulayarak kavramın ayrıştırmasını yapar* (Ülgen, 2004:121).*"*

4.6.3. Atasözleri ve Deyimlerin Kavram Öğretiminde Kullanılması

Ülgen'e göre (1997:229), kavram öğrenmede, kavramların özelliklerinin karşıtlarıyla karşılaştırılması, tüm eğitimciler tarafından kabul edilmektedir.

Bu noktada atasözleri ve deyimler, mevcut bir kavram öğretilirken, zıttı ile olan mukayesesinde yardımcı birer araç olarak kullanılabilir. Bu "eski dost düşman olmaz." atasözünde olduğu gibi karşıt anlamlı kelimelerin bir arada kullanıldığı bir örnek olabilir. Diğer bir seçenek ise, atasözünün zıtlığı kendinden çıkartılan anlam sayesinde verebilmesidir:

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al / Beş parmağın beşi birbirine benzemez.
Benzerlik   Farklılık

Fazla mal göz çıkarmaz. / Azıcık aşım ağrısız başım.
Çokluk   Azlık

Bandura çeşitli çalışmalarında etkili bir "modelden öğrenme" için dört önemli süreçten söz etmektedir. Bu süreçler dikkat, hatırda- akılda tutma, gözlenen davranışın yeniden tekrarı- motivasyondur (Arı, 2005:158).

Atasözleri ve deyimler kendilerine has söyleyişleriyle, normal cümlelere oranla daha dikkat çekici olduğu kesindir. Hatırda tutma ve akılda kalma konusunda ise, kafiyeli söylenişleri etkili bir faktördür. Bunun yanı sıra, uzun zaman alabilecek bir

konuşmanın sadece bir cümleye sığdırılması ve daha çarpıcı, aynı zamanda etkin bir hâle bürünmesi diğer bir faktör olarak kabul edilebilir. Atasözleri ve deyimlerin toplumun her kademesindeki ve her yaştaki insan tarafından kullanılması, bu öğrenme araçlarının bireyin zihninde sürekli tekrar edilmesine olanak sağlar. Mühendisin, doktorun, ev hanımının, öğretmenin günlük konuşmalarında yer verdiği atasözü ve deyimlerin toplumdaki statü farklılıklarını ortadan kaldıran birer unsur olduğunu da söyleyebiliriz.

Kolay ve kalıcı öğrenmedeki rollerinin yanı sıra atasözleri ve deyimlerin aynı zamanda kültürel bir boyutu olduğunu ve eğitim-öğretim sürecinde kavram geliştirmede kullanıldıklarında dahi, aynı zamanda hedef kitleye kültür aktarımı sağlayabildikleri de unutulmamalıdır. Atasözleri ve deyimler gündelik kavramların yanı sıra kültürel kavramlarla ve motiflerle, mitlerle doludur.

Kolay ve kalıcı öğrenme, kavram geliştirme, kültürel gelişimin de ötesinde atasözlerin, öğrencileri, Dilmaç'ın (2002:9) "eylem halindeki hakikat" olarak tanımladığı, doğru davranışa yöneltmesi söz konusudur. Zaten atasözleri ve deyimler üzerinde ufak çaplı bir araştırmada dahi, pek çoğunun direk olarak davranışa yönelik olduğu görülecektir.

Yılar (2007:45), kelime dağarcığının atasözleriyle geliştirilmesi konusunda uygulama önerisinde bulunarak şunları söylemiştir: "Özellikle kelime dağarcığının zenginleşmeye başladığı ilköğretimin ikinci kademesinde ve orta öğretimde, söylenen bir atasözünün son harfiyle başlayan bir atasözü söyleme yarışması gibi etkinlikler gruplar arasında yaptırılabilir."

Atasözlerinin soyut kavramları açıklamadaki işlevselliği de kavram geliştirme açısından ayrı bir önem taşımaları anlamına gelmektedir. Yılar (2007:44), atasözlerinin soyut kavramları açıklamak için somut kavramlara başvurduğunu, bu sebepten ötürü ilköğretim birinci kademesindeki öğrencilerin somuttan soyuta doğru düşünme prensibine uygun olduklarını ifade etmiştir. Böylelikle atasözleri pek çok soyut kavramı açıklamada yol gösterici olabilir, öğretmenlere kaynaklık edebilirler.

5. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın yöntemi, evren ve örneklem, veri toplama araçları, işlem yolu ve verilerin analizi hakkında bilgiler verilmektedir.

5.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama yöntemi; soru listesi, karşılıklı görüşme gibi farklı tekniklerden yararlanarak, bir takım niteliklere sahip olan insan topluluklarını ilgilendiren veya herhangi bir olayı, mevcut durumu saptamaya yönelik bir araştırma yoludur.

5.2. Evren ve Örneklem

Zonguldak ili Merkez ilçe ilköğretim ikinci kademede öğrenim gören 7. sınıf öğrencileri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi, kolay ulaşılabilir durum örneklemesi (Yıldırım ve Şimşek, 2006:113) yöntemi kullanılarak, Fener İlköğretim Okulu 7-A sınıfındaki 42 öğrenciden oluşturulmuştur.

5.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada atasözleri ve deyimlerde geçen kavramların sıklıklarını tespit etmek üzere, öncelikle atasözleri ve deyimler havuzu: Atalar Sözü Hazinesi (Soykut 1974), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-2 (Aksoy 1995), Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Çotuksöken 2004) kaynaklarından tek tek alınan atasözleri ve deyimlerden oluşturulmuştur.

Çalışmada, atasözleri ve deyimler ile gerçekleştirilen kavram geliştirme sürecinin öncesindeki ön bilgilerini ve sonrasındaki öğrenci görüşlerini tespit için araştırmacı tarafından geliştirilen "Kavram Geliştirmede Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılması Anketi (Uygulama Öncesi)" (Ek 2) ve "Kavram Geliştirmede Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılması Anketi (Uygulama Sonrası)" (Ek 3) anketleri kullanılmıştır.

Kavram geliştirme sürecindeki uygulamalarda, araştırmacı tarafından kavram öğrenme yollarına uygun olan ve "Doğa ve Evren" temasındaki metinlerde geçen ve

oluşturulan listeye göre atasözleri ve deyimlerde sıkça yer alan kavramlara yönelik etkinlikler (Ek 4), (Ek 5), (Ek 6), (Ek 7), (Ek 8) kullanılmıştır.

5.4. İşlem Yolu

Bu bölümde atasözleri ve deyimler havuzunun oluşturulmasında izlenen basamaklar ile, atasözleri ve deyimler kullanılarak gerçekleştirilen kavram öğretimi sürecinde kullanılan etkinlik örneklerinin ve anketlerin hazırlanması hakkında bilgi verilmiştir.

- Bu çalışmada, kavram geliştirme ve kelime öğretimi sırasında etkin birer araç olarak kullanılabileceğini ifade edilen atasözleri ve deyimlerin sahip oldukları kelime ve kavram birikimini tespit etmek amacıyla: Atalar Sözü Hazinesi (Soykut 1974), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-2 (Aksoy 1995), Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Çotuksöken 2004) kaynakları göz önünde bulundurularak, 6408 atasözü ve 7462 deyimi kapsayan bir havuz oluşturulmuştur.
- Atasözleri ve deyimler havuzunun oluşturulmasında söz konusu kaynaklardan ilk üçünün seçilmesinin nedeni, yapılan literatür taraması sonucunda içerdikleri atasözü ve deyim sayısı bakımından nitelikli birer kaynak olarak ön plana çıkmalarıdır. Son kaynak ise; bizzat hedef kitleye yönelik olarak hazırlanmış olması, yine içerdiği deyim ve atasözü bakımından kendi kategorisindeki diğer eserlere oranla kapsamlı olma özelliği gösterdiği için seçilmiştir.
- Taranan kaynaklarda tekrar eden atasözleri ve deyimler elenmiş, tek bir atasözü ya da deyim olarak çıkartılan listeye dahil edilmişlerdir.
- Elde edilen toplam 13.870 ögeden oluşan havuz, metinlerdeki kelime sıklığını tespit etmek amacıyla oluşturulan, “Simple Concordance Program”ın mevcut son sürümü “4.0.9” kullanılarak analiz edilmiştir.
- Söz konusu program çekim ekleriyle kullanılan her bir kelimeyi farklı olarak algıladığından, aynı kelimenin çekim ekleriyle farklılaşan birden fazla şekli birleştirilerek, tek bir kelime olarak ele alınmıştır ve değerli kültür hazinelerimizde en sık geçen 500 kelime belirlenerek, listelenmiştir (Ek 9).

- Bu listeden elde edilen veriler, çalışma kapsamında yapılan uygulamada kullanılacak kavramların seçilmesinde göz önünde bulundurulmuştur.
- Öğrencilerin, atasözleri ve deyimler ile kavram öğretme süreci hakkındaki görüşleri ve konu ile ilgili ön bilgilerini öğrenmek maksadıyla "Kavram Geliştirmede Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılması Anketi (Uygulama Öncesi)" (Ek 2) hazırlanmıştır.
- Ankette, öğrencilerin isimleri yerine rumuz olarak okul numaralarını kullanmaları istenmiştir. Ayrıca yaş ve cinsiyetlerini de belirtmeleri istenen bölümler de ankette yer almaktadır.
- Kavram geliştirme sürecinin sağlıklı yürümesi için sahip olmaları gereken bilgileri ölçen, kavramın ne olduğunu anlatmalarına dayanan ve bildikleri atasözleri ile deyimleri yazmaları istenen sorular ankete yerleştirilmiştir. Bilmedikleri kavramları nereden öğrendiklerini ve günlük yaşamda atasözleri ve deyimleri kullanmaya karşı bakış açılarını tespit etmeye yönelik sorular da ankette yer almaktadır.
- Anketin doldurulması için herhangi bir zaman sınırlaması belirlenmemiştir. Bu sayede öğrencilerin sorulan soruların cevabını zaman kaygısına düşmeden, rahatlıkla açıklamaları amaçlanmıştır.
- Kavram geliştirme sürecinde kullanılmak üzere, beş farklı etkinlik hazırlanmıştır. Bu etkinliklerde yer alan kavramlar Millî Eğitim Bakanlığı'nın önerisi üzerine, Pasifik Yayınları tarafından hazırlanan İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Doğa ve Evren" temasının "Renkler", "Yukarıda Ne Var Ne Yok", "Hamilton Adası", ve "Adını Göklere Yazdıran Çocuk" isimli metinlerinde geçenler arasından seçilmiştir.
- Kavramların seçilmesindeki diğer bir kriter ise, uygulamada kullanılacak kavramın, atasözlerinde ve deyimlerde geçen kelimelerin sıklığına dair hazırlanan listede yer almalarıdır. Seçilen kavramların atasözleri ve deyimlerdeki kullanım sıklığı şu şekildedir:

Tablo 2.1: Uygulamada Kullanılan Kavramların Atasözleri ve Deyimlerdeki Kullanım Sıklıkları

Etkinlik 1 (Renkler)			
Kavram	***Sıklık***	***Kavram***	***Sıklık***
Rüzgar	5	Kaya	6
Yalçın	1	Çamur	18
Damla	8	Yurt	14
Çöl	4	Demir	28
Eski	41	Pamuk	17
Bez	20	Su	202
İplik	15	Dere	13
Şahin	13	Küçük	26
Kol	16	Deve	93
Büyük	60		
Etkinlik 3 (Yukarıda Ne Var Ne Yok)			
Kavram	***Sıklık***	***Kavram***	***Sıklık***
Korku	11	Ecel	24
Fayda	20	Açlık	20
Göbek	14	Taş	142
Dünya	66	Gaf	1
Ay	17	Yıldız	12
Kement	3	Öfke	4
Zarar	42	Güneş	14
Banyo	1	Halı	10
Toz	14	Deli	129
Söz	228	Defter	12
Etkinlik 4 (Hamilton Adası)			
Kavram	***Sıklık***	***Kavram***	***Sıklık***
Ada	5	Yağmur	39
Bulut	13	Kar	53
Etkinlik 5 (Adını Göklere Yazdıran Çocuk)			
Kavram	***Sıklık***	***Kavram***	***Sıklık***
Küçük	36	Gözlem	1
Baba	138	Para	141
Hasta	21	İğne	24
Delik	18	Direk	13
Ufak	11	Metelik	4
Kurşun	6	Acemi	12
Çaylak	3	Yorgan	18
Döşek	8	Denk	15

- Birinci etkinlik (Ek 4), “Bir nesnenin adı o nesneyle ya da o nesnenin resmiyle öğretilebilir (Yıldız v.d, 2006:313).” düşüncesine dayanan şartlanma yolu göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Öğrencilere etkinlik süresi olarak 15 dakika verilmiştir.

- “Renkler” metnine yönelik olarak hazırlanan ikinci etkinlikte (Ek 5), “Kelime daha önceden görüldüyse ya da duyulduysa metnin genel anlamı da düşünülerek anlamı fark edilebilir.” düşüncesine dayanan “bağlam” yolu göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Öğrencilere etkinlik süresi olarak 10 dakika verilmiştir.

- Üçüncü etkinlik (Ek 6), kavram öğrenmeyi kolaylaştıracak somut-soyut kavramları ayırt edebilme becerisine yönelik olarak hazırlanmıştır. Öğrencilere, etkinliği gerçekleştirmeleri için verilen süre 15 dakikadır.

- Dördüncü etkinlik (Ek 7), kavram öğrenme yollarından “anlamlı hâle getirme” göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Anlamlı hâle getirmede esas olan bir kavramın diğer kavramlarla olan ilişkisinin bütün hâlinde ele alınmasıdır. Anlamlı hâle getirmenin en güzel örneği birçok öğrenmede kullanılan kavram haritalarıdır. (Yıldız v.d, 2006:314) Bu sebepten ötürü etkinlikte, öğrencilere metinde geçen dört tane kelime verilmiş ve bu kelimelerden birer kavram haritası hazırlamaları istenmiştir. Etkinlik için öğrencilere verilen süre 40 dakikadır.

- Beşinci etkinlikte (Ek 8), “Kavram öğrenmede başka bir etken, ortak ögeleri gruplandırarak, diğerlerinden ayırıp tek başına bırakmadır (Morgan, 1991:164 Aktaran: Yıldız v.d, 2006:314).” düşüncesine dayanan “belirginleştirme” yolu göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Öğrenci, etkinlikte verilen kavram ve atasözü ile deyimler arasında ikili gruplamalar yaparak, bu gruplama esnasında seçtiği kavramı zihninde belirgin hâle getirecektir.

- Atasözleri ve deyimler yardımıyla kavram geliştirme sürecinin sonrasındaki, öğrenci görüşlerinin bilinmesi maksadıyla "Kavram Geliştirmede Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılması Anketi (Uygulama Sonrası)" (Ek 3) hazırlanmıştır.

- Anketin doldurulması için herhangi bir zaman sınırlaması belirlenmemiştir. Bu sayede öğrencilerin sorulan soruların cevabını zaman kaygısına düşmeden, rahatlıkla açıklamaları amaçlanmıştır.

- Anketteki sorulardan üç tanesi (1, 4 ve 5. sorular), söz konusu sürecin öğrencilerin atasözlerine, deyimlere ve kavram öğrenmeye yönelik görüşlerinde bir değişiklik meydana getirip getirmediğini tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. 2. soru, etkinlikteki bilinmeyen kavramların öğrenilip öğrenilmediğine yöneliktir. 3. soru ise, gelecekteki Türkçe derslerine yönelik olsa da, ankete yerleştirilmesindeki asıl amaç buna bağlı olarak süreç hakkındaki görüşlerin tespit edilmesidir. Süreç hakkında olumlu görüşlere sahip olan öğrencilerin, bundan sonra da benzer etkinlikler kullanılmasını isteyecekleri düşünülmüştür.

5.5. Verilerin Analizi

- Bu araştırmada atasözleri ve deyimlerde geçen kavramların sıklıklarını belirlemek üzere, "Simple Concordance Program 4.0.9" kullanılmıştır. Atasözleri ve deyimler kullanılarak işlenen derse ilişkin öğrencilerin tutumlarının ve görüşlerinin yüzdeleri hesaplanmıştır.

6. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, atasözleri ve deyimler havuzunda yer alan kavramaların sıklıkları ve buna ilişkin yorumlar ile atasözleri ve deyimler kullanılarak işlenen ders öncesi ve sonrası öğrenci görüşlerine ilişkin bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

6.1. Atasözleri ve Deyimlerde Yer Alan Kelime Sıklığına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Simple Concordance Program 4.0.9. oluşturduğumuz havuz içerisinde 15.056 adet kelimenin bulunduğunu tespit etmiştir.

Program, çekim eki alan bir kelimeyi aslından ayrı bir kelime olarak kabul ettiği için, toplam kelime sayısının gerçeğe uygun olması mümkün değildir. 15.056 kelimeden kaçının farklı kelimeler olduklarını tahmin edebilmek için, rastgele 1000 kelime seçilmiş ve bu kelimelerden çekim eki almış ortak kökler tek bir kelime olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen kelime sayısı 472 olarak belirlenmiştir. Bu dağılımın havuzun genelinde olduğu varsayılırsa, toplamdaki farklı kelime sayısının 7500 civarında olacağı tahmin edilmektedir.

Atasözleri ve deyimler, kültürel değeri bulunan pek çok kelimeyi ve kavramı bünyelerinde barındırmaktadırlar.

Dünyanın bütün edebiyatlarında olduğu gibi, Türk edebiyatının da ilk ürünleri olan mit, masal ve destanlarda hayvanların önemli bir yere sahip olduğunu dile getiren Güven (2003:82), edebiyatın ilk ürünleri olmaları sebebiyle, ilkel devir insanlarının yaşayış biçimlerini, duygularını, düşünce ve hayal âlemlerini tarihin eski dönemlerinden alıp bugüne taşıdıklarını söylemektedir.

Atasözleri ve deyimler havuzunda en sık geçen 500 kavram arasındaki, hayvan adları sıklık sıralarına göre şu şekilde tespit edilmiştir: at (285), it (222), eşek (143), kuş (99), deve (93), köpek (91), kurt (87), koyun (82), ayı (60), öküz (60), keçi (57), aslan (50), horoz (42), yılan (41), kedi (41), tilki (36), tavuk (34), kuzu (33), sıçan (32), arı (31), domuz (31), karga (30), balık (24), fare (24), karınca (18), şahin (13).

Türk kültürü ile ilgili yapılan literatür taramasında; ulaşım ve savaş aracı olarak yüzyıllar boyunca kullanılmasının ötesinde, yüklendiği çok çeşitli mitolojik anlamlar ile atın milletimiz için en önemli hayvanlardan birisi olduğu uzmanlarca kabul edilmektedir. “At” motifinin, tüm edebî eserlerde dolayısıyla atasözlerinde sıkça kullanılmasının nedeni buna bağlıdır.

Türkler, tarih boyunca hayvancılıkla yoğun şekilde uğraşan bir millet olduklarından, bu sektörde kullanılan, etinden, sütünden, derisinden faydalanılan koyun, keçi, kuzu, öküz gibi hayvanların kültür içerisinde kendilerine yer bulmaları olağan bir durumdur.

Büyük Türk destanlarından günümüze değin süregelen tarihi süreçte, Türk milletinin sanatında ve kültüründe kullandığı en yaygın motiflerden bir tanesi de kurttur. Türk halklarının kurttan türemesi inancı, kurt motifine verilen önemin gözardı edilemeyecek kanıtlarından bir tanesidir. Atasözleri ve deyimlerde “kurt” motifinin sıklıkla yer almasının nedeni, bu hayvanın Türk mitolojisindeki büyük yeri ve yüklendiği anlamların çeşitliliğidir.

Kurdun gücün ve vahşiliğin simgesi olmasına karşılık, köpekler genellikle edebi eserlerde kahramanın dostu rolünü üstlenmiştir. İslamî olmayan “Oniki Hayvan” adlı Türk takviminde onuncu ayın “it” olarak adlandırılması, köpeğin Türk kültüründe önemli yeri olan hayvanlardan bir tanesi olduğunu iddia etmek için yeterli bir kanıttır. Köpeğin, kültür tarihimizde yüklendiği “insan dostu” rolü günümüzde de devam etmektedir.

Günlük yaşamdaki rolünden çok, mitolojik değeri bakımından kültürde kendisine yer bulan “kuş” motifi, pek çok alt kavramı bünyesinde barındıran genel bir ifadedir. Dolayısıyla bu alt kavramların yüklendiği anlamlar cinslere göre olumlu ya da olumsuz olabilmekte ve bu şekilde edebî eserlere yansımaktadır. Atasözleri ve deyimlerde en sık kullanılan 500 kelimenin içerisinde genellikle olumsuz çağrışımlar ile metinlerde karşımıza çıkan “karga” haricinde başka bir kuş tür geçmemektedir.

Yılan atasözleri ve deyimlerde genellikle, sinsiliğin ve kötülüğün simgesi olarak kullanılmaktadır. “Ana yılan, sözü yalan, karı çiçek, sözü gerçek”, “Bana

dokunmayan yılan bin yaşasın", "Her deliğe (taşın altına) elini sokma, ye yılan çıkar ye çıyan", "Sevda (sevgi) geçer yalan olur, sonra sokar yılan olur." gibi atasözleri; "yılanı koynunda beslemek", "el eli ile yılan tutmak" gibi deyimler bu düşünceyi kanıtlamaktadır.

Bu hayvanların yanı sıra, atasözleri ve deyimlerde, "deve" ve "eşek" gibi hayvanların mitolojik bir değer kazanmaksızın genellikle binek hayvanı olma rolleri ile, "arı" ve "karıncanın" çalışkanlık ve üretkenlik simgesi olarak, "tilki" uyanıklığı ve bazı örneklerde acizliğin, "ayı" ve "aslan"ın da gücün simgesi olarak kullanıldıklarını görmekteyiz.

Kaynaklarda genellikle Türk mitolojisi ve kültürü açısından önemli hayvanlar olarak adları geçmese de, atasözleri ve deyimlerde genellikle, "domuz" kötülüğün ve "fare" ve "sıçan" da kurnazlığın simgesi olarak kullanılmışlardır.

Sayı isimlerinin, dillerin temel kelimeleri arasında yer aldığını söyleyen Çelik Şavk (2005:52), sayıların o dili konuşan milletin inançlarından, sosyal ve coğrafi çevrelerinden, etkileştikleri kültürlerden, tarihi olaylarından, gelenek ve göreneklerinden izler taşımalarının nedeni olarak varlıklarının, dillerin varoluşuyla aynı zamana denk gelmelerini kabul etmektedir. Atasözleri ve deyimlerde en sık yer alan 500 kelime arasındaki sayı isimleri ve sıklıkları şu şekilde tespit edilmiştir: bir (815), iki (158), kırk (95), bin (73), dokuz (54), beş (47), dört (35), on (35), altı (23), yedi (20), üç (18), elli (12) olarak tespit edilmiştir.

Tespit edilen bu sayıların tamamının atasözleri ve deyimlerde yer alma sebebi, mitolojik ve kültürel değildir.

Bir, iki gibi sayılara ait kültürel bazı anlamlar, yapılan literatür taraması ile tespit edilse de ("Bir" rakamının Tanrı'nın tekliğini simgelemesi gibi), bu sayıların pek çoğunun kültürel anlamları çağrıştıracak biçimde kullanılmadıkları görülmektedir.

Ancak; yedi, dokuz, kırk gibi sayılar genellikle kültürel bir değerin yansıması olarak atasözlerinde ve deyimlerde yer almaktadırlar.

Atasözleri ve deyimlerde yer alan tabiat unsurları ve kullanım sıklıkları şu şekilde tespit edilmiştir: su (202), taş (142), yol (138), dağ (112), ağaç (108), dünya (66), ateş (58), gül (54), kar (53), yel (52), deniz (51), sel (46), yağmur (39), gök (38), sabah (36), gölge (31), demir (28), gece (15), buz (14), çalı (14), güneş (14), bulut (13), yıldız (12).

Bu kavramlardan hepsinin, tarih boyunca Türklerin bazı ya da tüm boyları tarafından kutsal olarak kabul edilen, mitolojik anlamlar yüklenen, inanışlara dahil olan, âdetlerde rol üstlenen unsurlar oldukları tespit edilmiştir.

İslâmiyet öncesi Türklerde varolan dinî inanışların bir yansıması olarak "Tanrı", "büyü", "kurban" gibi kelimelerin yanı sıra; İslâmiyetin izlerini taşıyan "Allah", "şeytan" ve "cami" gibi kavramlar da atasözleri ve deyimlerde yer almıştır. Bu noktadan hareketle, atasözleri ve deyimlerin İslâmiyet öncesi ve sonrası arasındaki dini inanışların da bir sentezi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

6.2. Kavram Geliştirmede Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılması Anketlerine ve Etkinliklerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde, 2008-2009 eğitim öğretim yılı birinci döneminde, Zonguldak Merkez İlçede yer alan Fener İlköğretim Okulu 7-A sınıfı öğrencileri üzerinde yapılan kavram geliştirme etkinliklerinin ve uygulanan anketlerin değerlendirilmesi ve yorumlanmasına yer verilecektir.

6.2.1. Anketlerden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

6.2.1.1. Anketlerde Yer Alan Evet-Hayır Sorularına Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Anketlerde yer alan evet-hayır şeklinde cevaplandırılabilecek sorulara verilen cevaplara ait tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 2.2: Uygulama Öncesinde ve Sonrasında Uygulanan Anketlere Verilen Cevaplar

Uygulama Öncesi Anketi

Soru	Evet		Hayır	
	N	%	N	%
Herhangi bir yerde karşılaştığınız kavramın anlamını öğrenmeye çalışır mısınız ?	36	85,7	6	14,3
Atasözleri ve deyimleri günlük yaşamınızda kullanmayı seviyor musunuz ?	39	92,8	3	7,2
Bildiğiniz atasözleri ve deyimler var mı ?	41	97,6	1	2,4

Uygulama Sonrası Anketi

Soru	Evet		Hayır	
	N	%	N	%
Bu uygulama sırasında, dersler işlenirken sıkıldınız mı?	3	7,1	39	92,9
Etkinliklerde geçen kavramları öğrenebildiniz mi?	38	90,4	4	9,6
Bundan sonraki Türkçe derslerinde, bilinmeyen kavramlar öğretilirken, atasözleri ve deyimlerin kullanılması sizi memnun eder mi?	38	90,4	4	9,6
İşlediğiniz derslerden sonra, atasözlerine ve deyimlere olan ilginiz arttı mı?	35	83,3	7	16,7
İşlediğiniz derslerden sonra, yeni kavramlar öğrenmeye olan ilginiz arttı mı?	36	85,7	6	14,3

Uygulama Öncesi Değerlendirme Anketi'nde, evet-hayır seçeneğine sahip, ve işaretlenen şıkkın nedeninin istendiği tek soru olan "Atasözleri ve deyimleri günlük yaşamınızda kullanmayı seviyor musunuz?"a verilen olumlu cevap sayısı yaklaşık olarak %93'lük bir orana denk gelmektedir. Öğrenciler, atasözleri ve deyimleri günlük yaşamlarında kullanmalarına karşı geliştirdikleri olumlu tutumun nedeni olarak şunları ifade etmişlerdir:

- Anlamlı olmaları
- Bazılarının komik olmaları
- Farklı çağrışımlar yapmaları

- Gerçeği yansıtmaları
- Kullanıldıkları vakit kişinin çevre tarafından bilgili bir insan olarak görülmesi
- Kullanımlarının zevkli olması
- Eskiye ait olmaları ve eskiyi hatırlatmaları
- Anlatılmak istenenin kolay, kısa ve öz olarak anlatılması
- Öğüt vermeleri

Soruya olumsuz cevap veren öğrenciler ise, atasözleri ve deyimleri bilmediklerini bu sebepten ötürü kullanmadıklarını ifade etmişlerdir.

Uygulama sürecine yönelik geliştirilen tutumlar hakkında bilgi edinmek maksadıyla Uygulama Sonrası Anketi'ne yerleştirilen "Bu uygulama sırasında, dersler işlenirken sıkıldınız mı?" sorusu da cevabın nedenin de istendiği diğer bir sorudur. Soruya "evet" şeklinde cevap veren yüzde %8'lik kısım, ders sürecinde sıkılmalarının nedeni olarak:

- Sınıftaki öğrencilerin derste birbirleriyle konuşmalarını
- Uygulamaların birbirine benzediğini
- Uygulamaların bazılarının zor olduğunu
- Kavram haritası hazırlamayı başaramadıklarını dile getirmişlerdir.

Süreci sıkıcı bulmayan %92'lik kısmın genel kanısı şu şekildedir:

- Etkinlikler eğlenceliydi.
- Etkinlikleri uygulayan öğretmen başarılıydı.
- Yeni kelimeler öğrenildi.
- Yeni atasözleri ve deyimler öğrenildi.
- Anketleri doldurmak eğlenceliydi.

Uygulama Sonrası Anketi'nde ikinci olarak, sürecin en önemli noktalarından birisi olan kavramların öğrenilmesi hususunda yöneltilen "Etkinliklerde geçen kavramları öğrenebildiniz mi?" sorusu yer almaktadır. Soruya olumlu cevap veren %90'lık kısımda yer alan öğrenciler, kavramları öğrenmelerini sağlayan nedenleri de ifade etmişlerdir. Bu nedenler:

- Eğlenceli bir etkinlik süreci olduğu için akılda kalıcılığın da artması
- Öğrencinin kendi hafızasını üst düzeyde bulması
- Öğretmenin dikkatli dinlenmesi
- Öğretmenin etkinliklerde ne yapılacağını anlatması ve etkinlikleri tanıtması
- Deyim ve atasözlerinin kullanılması
- Kavramların gerekli olanlardan seçildiğinin düşünülmesi
- Bir etkinlikte sözlük kullanımının gerekliliği
- Kavramları öğrenebilmek için bireysel gayret gösterilmesi olarak ifade edilmiştir.

Geriye kalan %10'luk kısımdaki öğrencilerin tamamı, yeni kavramları öğrenemediklerini, çünkü öğrenmek için çaba sarfetmediklerini söylemişlerdir.

Uygulama Sonrası Anketi'nde üçüncü sırada yer alan "Bundan sonraki Türkçe derslerinde, bilinmeyen kavramlar öğretilirken atasözleri ve deyimlerin kullanılması sizi memnun eder mi ?" sorusuna verilen ve yaklaşık olarak %86'lık kısma karşılık gelen olumlu cevapların nedenleri incelendiğinde:

- Atasözleri ve deyimlerin öğrenciler tarafından sevilmesi
- Sürecin kavram öğrenme açısından verimli geçmesi
- Atasözleri ve deyimlerle zenginleştirilmiş kavram öğrenme sürecinin eğlenceli geçmesi
- Bu sayede kendi kültürümüzün de öğrenileceği
- Yapılan etkinliklerin zor olmaması sıklıkla dile getirilmektedir.

Soruya olumsuz cevap veren %14'lük kesim ise,

- Atasözleri ve deyimlerin değişik anlamlar karşıladıkları için sevmediklerini (Muhtemelen mecaz anlam kastedilmektedir.)
- Sürecin sıkıcı geçtiğini
- Atasözleri ve deyimlerin sıkıcı olduklarını ifade etmişlerdir.

Uygulama Sonrası Anketi’nin dördüncü sorusu “İşlediğiniz bu derslerden sonra atasözlerine ve deyimlere olan ilginiz arttı mı?” şeklinde öğrencilere yöneltilmiştir. Soruya olumlu ya da olumsuz cevap veren öğrencilerin, verdikleri cevabın nedenini de yazmaları istenmektedir.

Olumlu cevap veren %83’lük kısımda yer alan öğrenciler, etkinlikler sürecinin neticesinde atasözleri ve deyimlere olan ilgi düzeylerinin artmasının nedenleri olarak şunları söylemişlerdir:

- Atasözleri ve deyimlerinin sayısının çok olduğunun öğrenilmesi
- Etkinliklerin nitelikli olduğunun düşünülmesi
- Öncesinde atasözleri ve deyimlere bu kadar önem verilmemesi
- Yeni atasözleri ve deyimlerin öğrenilmesi
- Öğretmenin etkinlikleri tanıtırkenki anlatımı

Olumsuz cevap veren öğrenciler ise, atasözü ve deyimlere olan ilgilerinin artmayışının nedenlerini şu şekilde açıklamışlardır:

- Atasözleri ve deyimlerin sıkıcı gelmesi
- Etkinliklerde yanlış cevaplar vermeleri
- Atasözleri ve deyimlere zaten ilgi duyulması

İlgi düzeyine yönelik olması bakımından bir önceki soruyla benzerlik gösteren, Uygulama Sonrası Anketi’nin son sorusu olan ve öğrencilerin sürecin sonrasında yeni kavramlar öğrenmeye olan ilgilerinin artıp artmadığını tespit etmek amaçlı hazırlanan soruya, öğrencilerin %86’sı olumlu cevap vermiş ve ilgi düzeylerinin arttığını dile getirmişlerdir. Öğrencilere göre, bu artışın nedenleri şunlardır:

- Kavramları öğrenmenin zor olmadığının farkına varma
- Kavram öğrenmenin zevkli bir iş olduğunun düşünülmesi
- Kendini her alanda geliştirme isteği
- Bilinmeyen çok sayıda kavram olduğunun farkına varılması
- Daha iyi iletişim kurmanın gerekliliği

Aynı soruya olumsuz cevap veren ve kavram öğrenmeye olan ilgilerinin artmadığını söyleyen öğrenciler ise, bu durumun nedenlerini:

- Sözlük kullanımının zor gelmesi
- Yeni kavramların ilgi çekici olmaması olarak ifade etmişlerdir.

Uygulama Öncesi Değerlendirme Anketi'nde cevapları "evet – hayır" şeklinde verilen, ancak cevapların herhangi bir nedene dayandırılmasının istenmediği iki adet soru bulunmaktadır. Bunlar öğrencilerin %86'sının olumlu cevap verdiği "Herhangi bir yerde karşılaştığınız bir kavramın anlamını öğrenmeye çalışır mısınız?" sorusu ve eğer bildikleri atasözleri ya da deyimler varsa bunları yazmalarının istendiği beşinci ve son sorudur.

Beşinci soruyu cevaplandırmadan önce öğrencilere düşünmeleri için zaman verilmiş. Bildikleri ne kadar deyim ve atasözü varsa tamamını yazmaları istenmiştir. Bu soru 7. sınıf öğrencilerinin ne kadar deyimin ve atasözünün varlığından haberdar olduklarını göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Öğrencilerin bildikleri atasözü ve deyim sayısı Tablo 2.3.'de verilmiştir. Deyim ya da atasözü olarak kabul edemeyeceğimiz cevaplar dikkate alınmamıştır.

Tablo 2.3: Öğrencilerin Bildikleri Atasözü ve Deyim Sayısı

Öğrenci Numarası	*Atasözü Sayısı*	*Deyim Sayısı*
015	1	0
049	1	2
078	6	2
094	3	2
121	7	0
155	1	3
169	2	0
182	10	1
185	1	0
187	4	7
218	3	2
301	4	1
339	1	3
346	2	1

Tablo 2.3: Öğrencilerin Bildikleri Atasözü ve Deyim Sayısı (Devamı)

349	1	0
364	6	7
371	1	0
379	2	4
397	1	3
427	1	1
446	1	4
453	6	2
463	3	5
464	1	0
470	6	0
473	1	0
522	2	3
567	3	9
572	3	1
574	10	0
614	2	3
631	3	0
643	3	0
654	2	1
701	3	3
706	4	3
711	2	2
730	0	1
738	2	1
763	0	0
764	3	0
779	1	4
ORTALAMA	2,8	1,9

6.2.1.2. Anketlerde Yer Alan Açık Uçlu Sorulara Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Anketin birinci sorusu olan "Kavram nedir?", üzerinde çalışma yapılan unsurun ne olduğunu bilip bilmediklerini tespit etmek amacıyla yöneltilmiştir. Sınıfın Türkçe dersinden sorumlu öğretmen ile yapılan ön görüşmede "kavram" kelimesinin anlamının sınıf ortamında tartışıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu sebepten ötürü soru öncesinde herhangi bir ön bilgilendirme yapılmamıştır. Doldurulan 42 adet anketteki birinci sorulara verilen cevapların % 57'si doğru olarak kabul edilebilecek düzeydedir. %21.5'i yanlış cevap vermiş geriye kalan %21.5'i cevabı bilmediklerini ifade etmişlerdir.

Yanlış cevap veren öğrencilerin %78'i "kavram" sözcüğünün anlamını, "kavramak" fiilinin anlamı ile karıştırmışlardır. Bunun sonucu olarak "Bir şeyi anlamak", "Bir konuyu anlamak", "Bir işi tamamen kavramak" gibi cevaplar vermişlerdir. Geriye kalan 2 öğrenciden bir tanesi: "Bir anlatım biçimidir." cevabını verirken, diğeri kavramı "Bir konunun altında geçen alt başlıklar" olarak tanımlamıştır.

Uygulama Öncesi Değerlendirme Anketi'nin 3. sorusu olan "Karşılaştığınız kavramların anlamını genellikle hangi kaynaktan öğrenirsiniz?", 2. soruya olumlu cevap veren öğrenciler için ankette yer almıştır. Öğrencilere, kendilerine verilen dört seçenekten (büyüklerimden, sözlüklerden, arkadaşlarımdan, öğretmenimden) bir ya da birden fazla seçeneği işaretleyebilecekleri söylenmiş, eğer farklı bir kaynaktan öğreniyorlarsa, bu kaynağı da cevap kısmında belirtmeleri gerektiği hatırlatılmıştır. Verilen cevaplara göre, "büyüklerinden" seçeneği 40 kez, "sözlüklerden" seçeneği 27 kez, "öğretmenimden" seçeneği 27 kez, arkadaşlarımdan "seçeneği" ise 17 kez işaretlenmiştir.

6.2.2. Atasözleri ve Deyimleri Kullanarak Hazırlanan Kavram Geliştirme Etkinliklerine Ait Bulgular ve Yorumlar

"Somut – soyut" farkına dayanan üçüncü etkinlik Ek 6'da yer almaktadır. Sınıfın Türkçe dersinden sorumlu öğretmeni tarafından daha önce somut isimler ve soyut isimler konuları anlatıldığından, herhangi bir ön bilgilendirmeye gerek duyulmamıştır. Etkinlik sonucuna öğrencilerin büyük oranda, etkinlikte yer alan somut ve soyut kavramları ayırabildikleri gözlenmiştir.

Dördüncü etkinlikte (Ek 7), kavram öğrenme yollarından "anlamlı hâle getirme" ile kavram öğretimi amaçlanmış. Bu sebeple "Hamilton Adası" metninde geçen bazı kavramlardan, kavram haritaları oluşturulması, oluşturdukları haritalardaki kavramların yer aldığı deyim ve atasözleri bulmaları öğrencilerden istenmiştir. Sınıfın Türkçe dersinden sorumlu öğretmeni tarafından daha önce kavram haritalarının nasıl hazırlandığı konusu işlendiğinden, herhangi bir ön bilgilendirmeye gerek duyulmamıştır. Ancak etkinliğin sonucunda öğrencilerin hiçbirinin tamamen doğru bir kavram haritası oluşturamadığı, yapılanların çoğunun

anlamsız grafikler ya da zihin haritaları olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç üzerine öğrencilere, kavram haritalarının ne olduğu ve hangi sebeplerden ötürü hazırlandıkları konusunda bilgi verilmiştir.

"Adını Göklere Yazdıran Çocuk" metninde geçen kavramlara yönelik olarak hazırlanan beşinci ve son etkinlikte (Ek 8), birinci kısımda verilen kavramlarla, atasözleri ve deyimlerin anlam ilgisi bakımından eşleştirilmesi öğrencilerden istenmiş, bu sayede "belirginleştirme" yoluyla kavram öğretiminin gerçekleşeceği düşünülmüştür. Bu etkinlikte de öğrencilerin büyük ölçüde doğru eşleştirmeler yaptıkları gözlenmiştir.

SONUÇ

- Atasözleri ve deyimler, ilköğretim 7. sınıfta derslerde kavram geliştirme ve benzeri amaçları gerçekleştirmekte rahatlıkla kullanılabilecek metinlerdir.

- Atasözleri ve deyimler, kafiyeli ve ritmik yapıları sayesinde dikkat çekici ve akılda kalıcıdır.

- Öğrenciler görsellerle, tablolarla ve şekillerle birlikte oluşturulmuş materyaller ile düzenlenen etkinliklere karşı olumlu ve istekli bir yaklaşım içerisine girmektedirler.

- Atasözleri ve deyimlerin görünen anlamının ardında saklı olan ikinci anlamları mutlaka açıklanmalıdır. Bazı öğrenciler atasözlerinin ve deyimlerin içerdikleri mecaz anlamı fark edemediklerini, bu nedenle söz konusu Halk edebiyatı ürünlerinin nerelerde kullanıldıklarını öğrenememekten yakınmaktadırlar.

- Öğrencilerin büyük çoğunluğu, atasözleri ve deyimlerin belli başlı özelliklerini kavramış durumdadırlar. Az sözle çok şey anlatma, eskiye yani milletimizin geçmişine dair izler taşıma gibi özellikler, atasözleri ve deyimlerin öğrenciler tarafından bilinmesi ve kullanılması gerekli birer dil unsuru olarak görülmelerinde önemli birer etkendir.

- Sadece atasözleri ve deyimler değil; kültürü yansıtma, az sözle çok şey anlatma gibi bir takım özellikleri bünyesinde barındıran diğer Halk edebiyatı türleri de kavram geliştirme sürecinde yardımcı metin olarak kullanılabilirler.

- Edebi türleri, ana dili öğretiminde kullanmak, günümüzde yaşadığımız sorunlardan birisi olan dil ve kültür yozlaşmasının önüne geçecektir.

- Öğrenciler kendilerine komik gelen atasözleri ve deyimlere daha fazla ilgi göstermektedirler.

- Kavram öğrenme yollarına göre düzenlenmiş etkinlikler yeni kavramların daha kolay şekilde zihindeki şemalara yerleştirilebilmesine olanak tanımaktadır.

- Atasözleri ve deyimler günlük yaşamda da sıklıkla kullanıldığından, birey atasözleri ya da deyim yardımıyla öğrendiği kavramın tekrarını yapmış olacak, böylece kavramın zihindeki yeri daha da sağlamlaşacaktır.

- Öğrencilerin bildikleri atasözü ve deyim sayısı oldukça yetersizdir. (Atasözleri için ortalama: 2,8 – Deyimler için ortalama: 1,9) Kültürünü tanıyan ve ona sahip çıkan bireyler yetiştirmek istiyorsak, genç kuşakların Halk edebiyatı ürünlerinden ve kültürümüze ait unsurlardan haberdar olmasına daha fazla önem vermeliyiz.

- Atasözleri ve deyimler, yaşadıkları toplumun belli başlı özelliklerini öğrencilere tanıttığı için, hayata kolaylıkla uyum sağlayan bireyler yetiştirme açısından önem taşımaktadırlar.

- Öğrenciler, kavram haritası oluşturmakta ve kavramlar arasındaki ilişkileri tespit etmekte zorluk yaşamaktadırlar.

- Anketlerde verilen cevaplarda anlamı bilinmeyen kavramların öğrenilmesi amacıyla başvurulan en önemli kaynak büyükler olarak tercih edilmiştir. Bu nedenden ötürü çocukların kavramları doğru şekilde öğrenmesi için başta aile çevresinde olmak üzere fikir danıştıkları, kendilerinden daha büyük yaşta olan kişilerin kavramları doğru şekilde bilip bilmedikleri önem kazanmaktadır. Söz konusu seçenek "arkadaşlarımdan" ile birlikte güvenilirlik bakımından diğer iki seçenekten daha geridedir.

- Aile büyükleri kavramların öğrenilmesi konusunda, çocukları sözlük kullanmaya yönlendirmeli, sözlük kullanma alışkanlığı edinmeleri hususunda çaba göstermelidirler.

- Atasözleri ve deyimleri kavram geliştirme sürecine dahil ederek, etkin bir biçimde kullanmak, bu ögelerin ritmik ve kafiyeli yapıları sayesinde kolay ve kalıcı öğrenmeyi sağlamanın yanı sıra; kültür aktarımına da vesile olacaktır.

- Edebî metinler ve özellikle kültürün aynası olarak kabul edilen Halk edebiyatı metinlerinin, eğitim vasıtasıyla kültür aktarımının sağlanmasında etkin birer araç olarak kullanılması için, ülkemizdeki örnek çalışma eksikliği en kısa sürede giderilmelidir.

KAYNAKÇA

Akbağ, Müge; Yılmaz Alkaya; Davut Aydın; Ayşe Alpay; Çelik Balcı; Seher Çeçen; Jale Eldelekoğlu; Atılgan Erozkan ve Ebru İlkiz; Editör: M. Engin Deniz (2007); *Eğitim Psikolojisi*, 1. Baskı, Maya Akademi Yayınları, Ankara.

Akman, Berrin (1995); *"Anaokuluna Devam Eden 40-69 Aylık Çocukların Kavram Gelişimlerinde, Kavram Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi*", Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Aksan, Doğan, (1993); *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Aksan, Doğan, (1996); *Türkçenin Söz Varlığı,* Engin Yayınları, Ankara.

Aksan, Doğan (2000); *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, T.D.K. Yayınları, C.I, Ankara.

Aksoy, Ömer Asım (1995); *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1- Atasözleri Sözlüğü*, İnkilâp Kitabevi, İstanbul.

Aksoy, Ömer Asım (1998); *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2- Deyimler Sözlüğü*, İnkilâp Kitabevi, İstanbul.

Akyol, Ergin (1986); *"Eğitsel İletişim Ortamlarında Ses Boyutu ve Akustiğin İşlevi"*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir.

Alperen, N. (2001); *Türkçe Okuma ve Yazma Rehberi*, Alperen Yayınları, 7. Baskı, Ankara.

Altun, Mustafa (2004); "Türk Atasözleri Üzerine Sentaktik Bir İnceleme", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Yıl:6, Sayı: 21, s.79-91, Mayıs-Temmuz.

Arı, Meziyet, Elif Üstün ve Berrin Akman (1994); *"4-6 Yaş Anaokuluna Giden ve Gitmeyen Çocukların Kavram Gelişimlerinin Karşılaştırılması"*. 10. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ya-Pa Yayınları, İstanbul

Arı, Meziyet; Elif Üstün; Berrin Akman ve İlker Etikan (2000); "4-6 Yaş Grubu Çocuklarda Kavram Gelişimi", *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 8, s.1-9, Ankara.

Arı, Ramazan (2005); *Gelişim ve Öğrenme,* Nobel Yayınları, Geliştirilmiş 2. Baskı, Ankara.

Atkinson R. ve Hilgard E. R. (1995); *Psikolojiye Giriş*, (Çeviren: Atakay K. , Atakay M. ve Yavuz A.) Sosyal Yayınlar, İstanbul.

Ayas, Ali (2005); *Kavram Öğretimi Kuramdan Uygulamaya Fen ve Teknoloji Öğretimi*, Pegama Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara.

Aydın, Köksal (1981); *Bilişim Terimleri Sözlüğü,* T.D.K. Yayınları, Ankara. http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816 B2EF05A79F75456518CA (Erişim Tarihi: 31.01.2008)

Aydın, Mustafa; Esergül Balcı; Berrin Burgaz ve Yasemin Koçak (1991); Eğitim Sosyolojisi, Ankara.

Ayhan, Aynur Bütün ve Neriman, Aral (2007), Bracken Temel Kavram Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formunun Altı Yaş Çocukları İçin Uyarlama Çalışması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 32, s. 42-51, Ankara.

Aytaş, Gıyasettin (2006); "Edebî Türlerden Yararlanma," *Millî Eğitim Dergisi*, Sayı:169, s. 261-276.

Bacanlı, Hasan (2003); Gelişim ve Öğrenme, 3. Baskı, Ankara.

Bağırkıran, Şemsettin (1983), *Karar Verme*, Der Yayınları, İstanbul.

Baklavacı, Salih (1996); "Atasözlerinin Tasnifinde Kullanılan Sistemler", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri I,* 24-28 Haziran, Ankara, s. 61-72.

Banarlı, Nihat Sami (1971); *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Bars, Mehmet Emin (2008); Atasözleri ve Köroğlu Destanı'nda Bazı Kullanımları, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkish,* Cilt ¾, Yaz, 2008.

Baş, Bayram (2002); "Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 12 s.60-68.

Başaran, İbrahim Etem (1998); *Eğitim Psikolojisi Eğitimin Psikolojik Temelleri,* 5. Baskı, Ankara.

Başgöz, İlhan (2006); "Atasözleri Hakkında Atasözleri ya da Atasözlerinin Toplumsal Anlamı", *Millî Folklor Dergisi*, Sayı: 70 s.85.

Baysal, Ahmet Deniz (2007); "*İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Kelime Serveti Bakımından Değerlendirilmesi*", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Bulut (Taşdemir), Pınar (2006); "*Kavram Geliştirme Yönteminin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Kelime Hazinelerini Geliştirmeye Etkisi*", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Cemiloğlu, Mustafa (1999); "İlköğretim Okullarının Türkçe Derslerinde Sözcük Öğretimi ve Türkçe Kitaplarındaki Söz Değerleri Üzerine Bir İnceleme", *I. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu*, 16-17 Haziran 1994, Uludağ Üniversitesi Basımevi, s. 207-217, Bursa.

Charles, C.M. (2003); *Öğretmenler İçin Piaget İlkeleri,* (Çeviren: Gülten Ülgen), Nobel Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

Cüceloğlu, Doğan (1991); "*İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*", Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (1994), *İyi Düşün Doğru Karar Ver*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Çağlayan, Çiğdem (2006); *"Sekizinci Sınıf Fen Bilgisi Dersi Genetik Ünitesinin Öğretiminde Kavram Haritalarının Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Kavram Kazanmalarına Etkisi"*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Çeçen, Mehmet Akif (2002); *"İlk Öğretim Öğrencilerinde Kelime Hazinesinin Geliştirilmesi",* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.

Çeri, Bahriye (1997); "Ahmed Vefik Paşa ve Atasözlerimiz," *Millî Folklor Dergisi*, Cilt:5, Sayı:33, s. 22-26.

Çetingöz, Duygu (2002); *"Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişiminin İncelenmesi"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Çetinkaya, Zeynep (2002); "*İlköğretim İkinci Kademe Altıncı Sınıfta Ana Diline Ait Sözcüklerin Öğrenilmesi ve Kavranılmasına İlişkin Bir Araştırma*" Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

Çevik, Evrim (2006); *"Girişimcilerin Girişimcilik Tipleri ile Çalışma Amaçları Arasındaki İlişki"*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çevik, Mehmet (2006); *"Basın Dilinde Atasözleri ve Deyimler"*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı (Eski Türk Edebiyatı) Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Çiftçi, Musa (1991); *"Bir Grup Yükseköğretim Öğrencisi Üzerinde Kelime Serveti Araştırması",* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçenin Eğitimi – Öğretimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Çiftçi, Musa (1998); Türkçe Öğretiminde Temel İlkeler, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:1, s.70.

Çotuksöken, Yusuf (2004); *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Toroslu Kitaplığı, 1. Baskı, İstanbul.

Dilek, İbrahim (1997); "Altay Türklerinin Atasözlerinde At," *Millî Folklor Dergisi*, Cilt:5, Sayı:34, s.63.

Dilmaç, Bülent (2002); *İnsanca Değerler Eğitimi*, Nobel Yayınları, 1. Baskı, Ankara.

Duruhan Kemal ve Bekir İlhan (2004); "Eğitim-Öğretimle İlgili Bazı Atasözü ve Deyimlerimizin Öğrenme- Öğretme Süreci Bakımından İrdelenmesi", *Millî Eğitim Dergisi*, Güz-2004, Sayı: 164, s: 119-126.

Duvarcı, Ayşe (1996); Türkçenin Öğretilmesinde Halk Edebiyatının Önemi, Folkloristik, Prof. Dr. Umay Günay Armağanı, Ankara.

Duvarcı, Ayşe (2002); "Folklorun Sosyo-Kültürel İşlevleri Hakkında Görüşler", *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 26-28 Mayıs 2000, Ankara. s. 285-289.

Dündar, Ali (1981); "Ana Dili Eğitimi", *Türk Dili Dergisi,* Sayı 352,s. 636-639.

Elçin, Şükrü (1997); *Halk Edebiyatı Araştırmaları 2,* Akçağ Yayınları, Ankara.

Emir, Sabahat (1988); *Örnekleriyle Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*, Eko Matbaası, İstanbul.

Enç, Mithat (1974); *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü,* T.D.K Yayınları, Ankara.

Erden, Münire ve Yasemin Akman (2007); *Eğitim Psikolojisi Gelişim- Öğrenme- Öğretme,* Arkadaş Yayınları, Geliştirilmiş 16. Baskı, Ankara.

Ergan, Nevin Güngör (1998); "Türk Devlet Anlayışının, Atasözü ve Deyimlere Yansıması Üzerine Bazı Sosyolojik Görüşler," *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt:18, Sayı:135, s.17-22.

Ergenç, İclal (1993); "Yurt Dışındaki Türk Çocuklarının Anadili Sorunu", *Dilbilim Araştırmaları 1993*, Hitit Yayınları, Ankara, s. 61-70.

Ergin, Muharrem (2002); *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi,* 4. Baskı, Bayrak Basın / Yayım / Tanıtım, İstanbul.

Eroğlu, Feyzullah (2006); *Davranış Bilimleri*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş, İstanbul.

Ertuğrul, Ahmet (2005); *Yeni Müfredata Göre Edebî Kavramlar Sözlüğü*, Zambak Yayınları, İstanbul.

Fidan, Nurettin (1986); *Okullarda Öğrenme ve Öğretme,* Kadıoğlu Matbaası, Ankara.

GATA (2008); http://www.gata.edu.tr/dahilibilimler/cocukruh/freud.htm (Erişim Tarihi: 05.04.2008).

Göğüş, Beşir (1978); *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Gül Yayınevi, Ankara.

Gökberk, Macit (2000); *Değişen Dünya Değişen Dil*, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

Güzel, Abdurrahman ve Ali Torun (2004); *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, 2.Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

Güleryüz, Hasan (2006); *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegema Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.

Hengirmen, Mehmet (1999); *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü,* 1. Baskı, Engin Yayınevi, Ankara.

Hüsenov, Nisaybay (1998); "Atasözleri ve Çift İsimler," *Millî Folklor Dergisi*, Cilt:5, Sayı: 40, s.48-49.

Kaplan, Mehmet (1986); *Kültür ve Dil*, 4. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Karabağ, Seda (1995); *"Dil Edinim Sürecinde Sözcüklerin Anlamlandırılması ve Kavram Gelişimi"* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dilbilim Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Karadağ, Özay (2005); *"İlköğretim I. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma",* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Karadeniz, Gülçin (2002); *"Çocukta Kavram Gelişimi",* Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji ve İnsani Bilimler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Karakuş, İdris (1996a); "Edebiyat-Eğitim İlişkisi," *Bilge Dergisi*, Yaz-9, s. 5-8.

Karakuş, İdris (1996b);"Metinlerle Ana Dili Öğretimi," *Bilge Dergisi*, Güz-10, s.4-9.

Karakuş, İdris (2000); *Türkçe–Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi,* Sistem Ofset Yayınları, Ankara.

Kavcar, Cahit; Ferhan Oğuzkan ve Sedat Sever (1997); *Türkçe Öğretimi (Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin)*, Engin Yayınevi, Ankara.

Kavcar, Cahit (1999); *Edebiyat ve Eğitim,* Engin Yayınevi, Ankara.

Kaya, Y.K., (1990); "Kalkınmada Eğitimin Rolü", *İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Sempozyumu Bildirileri*, Malatya.

Kemah Yatılı İlköğretim Bölge Okulu Rehberlik Servisi, (t.y); www.kemahyibo.k12.tr/rehberlik/gelisim/g22.html (Erişim Tarihi: 30.03.2008).

Koçak, Hikmet (1999); "*Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Kelime Hazinesi ile İlgili Bir Araştırma*" Gazi Üniversitesi, Türkçe Eğitim ve Öğretimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Kodaman, Bayram (1998); "Medeniyet-Kültür," *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt:18, Sayı:127-128, s.53-55.

Kökdemir, Doğan (t.y.); "Eleştirel Düşünme: Kapsamı ve Eğitimi" http://www.elyadal.org/docs/kokdemir_ed.pdf (Erişim Tarihi: 10.10.2008)

Köse, Nerin (1994); "Türkmenistan'dan Gül Senüber Hikâyesi", *Millî Folklor Dergisi*, Sayı:21, s. 52-56.

Kurudayıoğlu, Mehmet (2005); "*İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma*", Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Kürüm, Dilruba (2002); *"Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Gücü",* Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri (Eğitim Programları ve Öğretim) Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

M.E.B (2005); *İlköğretim İkinci Kademe (6.-8. Sınıflar) Türkçe Dersi Müfredat Programı*, Ankara.

M.J. Gander ve H.W.Gardiner (2001); *Çocuk ve Ergen Gelişimi,* (Yayına Hazırlayan: Bekir Onur), İmge Kitabevi, 4.Baskı, Ankara.

Murat Nuhoğlu, Mualla ve Hakan Gökkaya (2006); *Türkçe Öğretimi Uygulamaları*, 1.Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara.

Murat Nuhoğlu, Mualla; Bahadır Köksalan; Kemal Yüce; Nesrin T. Karaca ve Zöhre Bilgegil (2007); *Çocuk Edebiyatı,* Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Oğuzkan, Ferhan (1981); *Eğitim Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Oğuzkan, Ferhan (1993); *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Emel Matbaacılık, Ankara.

Ong, Walter J. (1999); *Sözlü ve Yazılı Kültür / Sözün Teknolojileşmesi*, Metis Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Oy, Aydın (1997); "Deyimler ve Kaynakları Konusunda Birkaç Katkı", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri II,* 24-28 Haziran, Ankara, s. 197-208.

Örnek, Sedat Veyis (1995); *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1629, Ankara.

Öz, Feyzi (2001); *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Özbay, Murat (2006); *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Öncü Kitap Basımevi, Ankara.

Özçelik, Durmuş Ali (1981); *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme*, ÜSYM-Eğitim Yayınları, Ankara.

Özçelik, Durmuş Ali (1988); *"3-11. Sınıf (9 – 17 Yaş) Öğrencilerinde Görülen Biçimiyle Kavram (Söz Dağarcığı) Gelişimi",* Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.

Özlem, D. (1999); *Mantık,* İnkilâp Kitabevi (6. Baskı), İstanbul.

Öztunç, Mustafa (1999); *Yaratıcı Düşünce Üzerinde Ailenin Etkisi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Öztürk, Nurettin, Salih Uşun, Abdullah Çelik, Bilal Erbil, Fatma Bölükbaşı, İdris Kadıoğlu, Kamil İşeri, Mualla Murat ve Mustafa Altun (2007); *Türkçe Öğretimi*, 1.Baskı, Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Pala, İskender (2007); *İki Dirhem Bir Çekirdek,* 24. Basım, Kapı Yayınları, İstanbul.

Par, Arif Hikmet (t.y.); *Örnekli Açıklamalı Ata Sözleri*, 4.Baskı, Serhat Yayın Dağıtım, İstanbul.

Pilancı, Hülya (t.y.); Çağdaş Eğitimde Halk Edebiyatının Kullanılması, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları www.aof.anadolu.edu.tr/ kitap/IOLTP/2274/unite02.pdf (Erişim Tarihi: 25.12.2008)

Sağlık, Şaban (1992); "Anadil Öğretiminin Türkiye'deki Durumu," *Türk Edebiyatı Dergisi*, Sayı: 229, s.567-59.

Sencer, Muzaffer (1981); *Yöntembilim Terimleri Sözlüğü,* T.D.K. Yayınları, Ankara. http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA8498162 EF05A79F75456518CA (Erişim Tarihi: 31.01.2008)

Sertel, Adem (2006); *Tecrübenin Dili Konu Konu Atasözleri*, 2.Baskı, Pozitif Yayınları, İstanbul.

Sever, Mustafa (1999); Türk Mitolojisinde Kuşlar, *Millî Folklor Dergisi*, Sayı: 42, s.83-88.

Sever, Sedat (2003); *Çocuk ve Edebiyat*, Kök Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara.

Sever, Sedat (2004); *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Solso, Robert.; M. Maclin ve Otto Maclin (2007); *Bilişsel Psikoloji*, (Çeviren: Ayşe Ayçiçeği Dinn), Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Soykut, İsmail Hilmi (1974); *Türk Atalar Sözü Hazinesi*, Ülker Yayınları, İstanbul.

Sönmez, Veysel (1998); *Eğitim Felsefesi*, Anı Yayıncılık, Genişletilmiş 5. Basım, Ankara.

Sprinthall, C.R. ve Sprinthall A.N. (1977); *Educational Psycholocy*, California, Addison – Wesley Pub. Comp.

Şinasi, (h. 1280); *Durûb-ı Emsâl-i Osmaniyye,* Tasvir-i Efkâr Matbaası, İstanbul.

Tekin, Talat (1988); Orhon Yazıtları, *Türk Dil Kurumu Yayınları*, Ankara.

Temur, Turan (2006); *"İlköğretim 4 ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Yazı Dilindeki Kelime Hazinelerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi"*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Tezcan, Mahmut (1985); *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 4. Baskı, Ankara.

T.D.K. (2005); *İlköğretim Okulları İçin Türkçe Sözlük,* TDK Yayınları, Ankara.

T.D.K.(2008); www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849 816 B2EF05A79F75456518CA (Erişim Tarihi: 05.04.2008).

Tosunoğlu, Mesiha (1998); *"İlköğretim Okuluna Başlayan Öğrencilerin Okuma – Yazmayı Öğrenmeden Önceki Kelime Serveti Üzerine Bir Araştırma"* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Bilim Dalı, Ankara.

Tosunoğlu, Mesiha (1999); "Kelime Servetinin Eğitimdeki Yeri ve Önemi", *Millî Eğitim Dergisi*, Sayı: 144 s: 71-73.

Ülgen, Gülten (1997); *Eğitim Psikolojisi,* Alkım Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul.

Ülgen, Gülten (2004); *Kavram Geliştirme Kuramlar ve Uygulamalar*, Nobel Yayınları, 4. Baskı, Ankara.

Ünalan, Şükrü (2004); *Dil ve Kültür*, Nobel Yayınları, Ankara.

Ünalan, Şükrü (2006); *Türkçe Öğretimi*, 3.Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara.

Üstün Elif ve Berrin Akman (2003); "Üç Yaş Grubu Çocuklarda Kavram Gelişimi", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 24, s. 137- 141.

Vardar, Berke (1998); "*Açıklama Dilbilim Terimleri Sözlüğü"*, 2. Baskı, ABC Kitabevi, İstanbul.

Vygotsky, Lev (1986); *Thought and Language*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Yalçın Alemdar ve Gıyasettin Aytaş (2002); *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Yalçın, Alemdar (2006); *Türkçe Öğretim Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar*, 2.Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

Yalçın, Seniha (1999); "Atalar Sözü Yerde Kalmaz", *Bilge Dergisi*, Sayı:19, s.44-47.

Yavuzer, Haluk (1993); *Çocuk Psikolojisi,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yılar, Ömer (2007); *Halk Bilimi ve Eğitim,* Pegema Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2006); *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yıldız, Cemal, Alpaslan Okur; Gökhan Arı ve Yakup Yılmaz (2006); *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi,* 1.Baskı, Pegema Yayıncılık, Ankara.

Yıldız, Suzan (2008); *Yaş Gruplarına Göre Kavram Gelişimi*,www.pediatriportali. com/resimler/315_%C3%A7ocuklarda%20kavram%20geli%C5%9Fimi.ppt (Erişim Tarihi: 21.04.2008)

Zıllıoğlu, Merih (2003); *İletişim Nedir,* Cem Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul.

EKLER

Ek 1. İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Müfredat Programında Temalar

ANA TEMA	ALT TEMALAR
Sevgi	İnsan sevgisi
	Aile sevgisi
	Vatan sevgisi
	Millet Sevgisi
	Bayrak sevgisi
	Dil sevgisi
Millî Kültür	Geleneksel sanatlarımız
	Türk büyükleri
	Türk müziği
	Zanaatlar
	Seyirlik oyunlar
	Spor
	Oyunlar
	Bayramlar
Toplum Hayatı	Medeniyet
	Birey ve toplum
	Yardımlaşma
	Komşuluk ilişkileri
	Küreselleşme
	Dayanışma
	Dostluk
	Konukseverlik
Okuma Kültürü	Okuma sevgisi
	Okuma alışkanlığı
	Kitaplar
	Süreli yayınlar
	Kütüphaneler
İletişim	İnsanlarla iletişim
	Uluslararası iletişim
	Kültürel iletişim
	Bilgi iletişimi
	Aile iletişimi
	Öğrenci öğretmen iletişimi
	Diğer canlılarla iletişim
	Kitle iletişim araçları
	İletişim becerileri

Hak ve Özgürlükler	Bireysel haklar
	İnsan hakları
	Eğitim hakkı
	Çocuk hakları
	Hasta hakları
	Hakkını savunma
	Özgürlükler
Kişisel Gelişim	Kendini tanıma
	Kendine saygı
	Kişilik tipleri
	Empati
	Sorumluluk
	Sosyal gelişim
	Olumlu düşünme
	Meslek seçimi
	Karar verme
	Başarı
	Girişimcilik
	Öz eleştiri
Bilim ve Teknoloji	İletişim araçları
	Bilgisayar
	Buluşlar
	Teknoloji ve hayat
Alışkanlıklar	Alışkanlık ve insan
	İyi alışkanlıklar
	Kötü alışkanlıklar
	Sağlıklı yaşama
	Spor
Zaman ve Mekân	Odamız
	Evimiz
	Sınıfımız
	Okulumuz
	Şehirler
	Ülkeler
	Zaman planlaması
	Geçmiş, şimdi, gelecek
	Çevremiz

Duygular	Umut
	Mutluluk
	Heyecan
	Korku
	Kaygı
	Üzüntü
	Yalnızlık
	Özlem
	Sitem
	Kıskançlık
	Bağışlama
	Takdir etme
	Beğenme
	Mizah
Doğa ve Evren	Mevsimler
	İklim
	Doğa olayları
	Canlılar
	Doğadaki fiziksel değişiklikler
	Doğal afetlerden korunma
	Çevrenin korunması
	Manzaralar
	Kar
	Yağmur
	Yıldızlar
	Renkler
	Gezegenler
	Dünya
	Yeryüzü ve uzay
Güzel Sanatlar	Sinema
	Tiyatro
	Resim
	Müzik
	Fotoğraf
	Mimarî
	Heykel
	Dans
Kavramlar ve Çağrışımlar	Rüya, düş, hayal
	Oyun ve eğlence
	Harfler ve sayılar
	Estetik zevk
	Güzellik
	Zıtlıklar
	Önce, şimdi, sonra

Ek 2. Kavram Geliştirmede Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılması Anketi (Uygulama Öncesi)

Sevgili öğrenciler;

Bu araştırma ***"İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretiminde Kavram Geliştirme Açısından Atasözleri ve Deyimler"*** adlı Yüksek Lisans Tezi için yapılmaktadır.

Vereceğiniz cevapların doğruluğu ya da yanlışlığı söz konusu olmayıp, isimleriniz yerine rumuz kullanmanız tercih edilmiştir.

Bu cevaplar sizlerin düşüncelerini içermesi ve bu sayede araştırmaya kaynaklık etmesi yönüyle önem taşımaktadır.

Araştırma bulgularının geçerliği açısından, soruları gerçekçi bir şekilde cevaplandırmanız gerekmektedir.

Vereceğiniz cevaplar, sadece araştırma için kullanılacaktır.

Lütfen tüm soruları eksiksiz bir şekilde cevaplandırınız.

Hepinize teşekkür ederim.

Celal Can ÇAKMAKCI
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Araştırmada adınız yerine kullanılmasını istediğiniz rumuzunuz :

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: □ Kız □ Erkek

1- Kavram nedir?

...
...
...
....

2- Herhangi bir yerde karşılaştığınız bir kavramın anlamını öğrenmeye çalışır mısınız ?

……………………………………………………………………………………………
……………………………………………………………………………………………
……………………………………………………………………………………………
………………………………

3- Karşılaştığınız kavramların anlamını genellikle hangi kaynaktan öğrenirsiniz ? (2. soruya olumlu cevap verdiyseniz bu soruyu cevaplandırınız.)

□ Büyüklerimden
□ Sözlüklerden
□ Arkadaşlarımdan
□ Öğretmenimden

4- Atasözleri ve deyimleri günlük yaşamınızda kullanmayı seviyor musunuz ?

□ **Evet seviyorum. Çünkü**
…………………………………………………………………….
……………………………………………………………………………………………
……………………………………………………………………………………………
……………………………………………………………………………………………
………………………………

□ **Hayır sevmiyorum. Çünkü**
………………………………………………………………….
……………………………………………………………………………………………
……………………………………………………………………………………………
……………………………………………………………………………………………
………………………………

5- Bildiğiniz atasözleri ve deyimler var mı ? (Varsa yazınız.)

□ **Evet var.**
……………………………………………………………………………………………
……………………………………………………………………………………………
……………………
……………………………………………………………………………………………
……………………………………………………………………………………………
……………………

□ **Hayır yok**

Ek 3. Kavram Geliştirmede Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılması Anketi (Uygulama Sonrası)

Sevgili öğrenciler;

Bu araştırma ***"İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretiminde Kavram Geliştirme Açısından Atasözleri ve Deyimler"*** adlı Yüksek Lisans Tezi için yapılmaktadır.

Vereceğiniz cevapların doğruluğu ya da yanlışlığı söz konusu olmayıp, isimleriniz yerine rumuz kullanmanız tercih edilmiştir.

Bu cevaplar sizlerin düşüncelerini içermesi ve bu sayede araştırmaya kaynaklık etmesi yönüyle önem taşımaktadır.

Araştırma bulgularının geçerliği açısından, soruları gerçekçi bir şekilde cevaplandırmanız gerekmektedir.

Vereceğiniz cevaplar, sadece araştırma için kullanılacaktır.

Lütfen tüm soruları eksiksiz bir şekilde cevaplandırınız.

Hepinize teşekkür ederim.

Celal Can ÇAKMAKCI
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Araştırmada adınız yerine kullanılmasını istediğiniz rumuzunuz :

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: □ Kız □ Erkek

1 - Bu uygulama sırasında, dersler işlenirken sıkıldınız mı ?

□ Evet sıkıldım. Çünkü
…………………………………………………………………………………
……………………………………………………………………………………………
……………………………………………………………………………………………
……………………………………………………………………………………………
………………………

□ **Hayır sıkılmadım. Çünkü**
…..………………………………………………………………….
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………

2- Etkinliklerde geçen kavramları öğrenebildiniz mi?

□ **Evet öğrendim. Çünkü**
……………………………………………………………………..........
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………

□ **Hayır öğrenemedim. Çünkü**
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………

3. Bundan sonraki Türkçe derslerinde, bilinmeyen kavramlar öğretilirken atasözleri ve deyimlerin kullanılması sizi memnun eder mi?

□ **Evet eder. Çünkü**
……………………………………………………………………….
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………

□ **Hayır etmez. Çünkü**
…………………………………………………………………….
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………

4. İşlediğiniz bu derslerden sonra atasözlerine ve deyimlere olan ilginiz arttı mı?

□ **Evet arttı. Çünkü**
……………………………………………………………………………..
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
……………

□ **Hayır artmadı. Çünkü**
…………………………………………………………………………….
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………

5-İşlediğiniz bu derslerden sonra yeni kavramlar öğrenmeye olan ilginiz arttı mı?

□ **Evet arttı. Çünkü**
…………………………………………………………………………...
…………………………………………………………………………………………………
…………………………………………………………………………………………………
……

□ **Hayır artmadı. Çünkü**
……………………………………………………………….............
…………………………………………………………………………………………………

…………………………………………………………………………………………………

……………..

Ek 4. Etkinlik 1

Tema: Doğa ve Evren

Metin: Renkler (Korhan Koçak)

Ders Süresi : 40 dakika

Etkinliğe ayrılacak tahmini süre: 15 dakika

Etkinliğin hazırlanış yöntemi: Kavram geliştirme tekniklerinden "şartlanma"

Yukarıdaki resimlerden hareketle aşağıdaki atasözleri ve deyimleri uygun şekilde tamamlayınız:

Rüzgar yalçın ___________dan ne alır ? ***(Atasözü)***

_____________ atmak ***(Deyim)***

Damlayı hor görenin yurdu yanar, __________ olur. ***(Atasözü)***

Demir ___________ iken dövülür. ***(Atasözü)***

_____________a yatmak ***(Deyim)***

Eski _________ bez olmaz. ***(Atasözü)***

Akan su ___________ tutmaz. ***(Atasözü)***

__________ ipliğiyle bağlamak ***(Deyim)***

__________ uçmazsa dere dolmaz. ***(Atasözü)***

Al sana bir ____________ neye dayarsan daya. ***(Deyim)***

Şahin küçük kolda gezer, deve büyük _________ de gezer. ***(Atasözü)***

Ek 5. Etkinlik 2

Tema: Doğa ve Evren

Metin: Renkler (Korhan Koçak)

Ders süresi : 40 dakika

Etkinliğe ayrılacak tahmini süre: 10 dakika

Etkinliğin hazırlanış yöntemi: Kavram geliştirme tekniklerinden "Bağlam"

Önceki etkinlikte oluşturduğunuz atasözü ve deyimlerde geçen kavramların anlamlarını tahmin etmeye çalışınız. Sonra kavramların anlamlarını sözlüklerinizden bulunuz.

Kavram	**Tahmininiz**	**Sözlük Anlamı**
Pamuk		
Yosun		
Çamur		
Kızgın		
Kaya		
Çöl		

Ek 6. Etkinlik 3

Tema: Doğa ve Evren

Metin: Yukarıda Ne Var Ne Yok (Billy Aronson)

Ders Süresi : 40 dakika

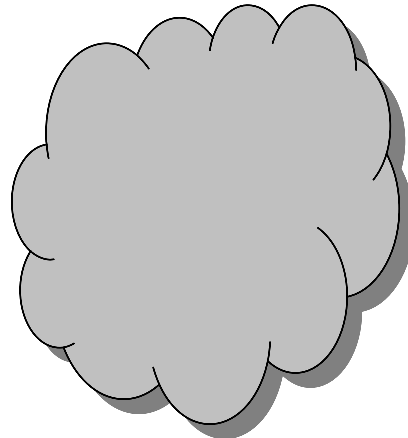
Etkinliğe ayrılacak tahmini süre: 15 dakika

Etkinliğin hazırlanış yöntemi: Kavram geliştirme tekniklerinden "somut-soyut farkı"

Verilen atasözü ve deyimlerdeki soyut ve somut kavramları tespit ediniz ve istenilen yerlere yazınız.

Korkunun ecele faydası yok. ***(Atasözü)***
Açlıktan göbeğine taş bağlamak ***(Deyim)***
Dünya Sülayman'a bile kalmamış. ***(Atasözü)***
Gaf yapmak ***(Deyim)***
Ay görmüşün yıldıza itibarı yoktur. ***(Atasözü)***
Yıldıza kement atmak ***(Deyim)***
Öfke ile kalkan zararla oturur. ***(Atasözü)***
Güneş banyosu ***(Deyim)***
Halının tozu tükenmez delinin sözü ***(Atasözü)***
Defter tutmak ***(Deyim)***

Somut **Soyut**

Ek 7. Etkinlik 4

Tema: Doğa ve Evren

Metin: Hamilton Adası (Gülten Dayıoğlu)

Ders Süresi : 40 dakika

Etkinliğe ayrılacak tahmini süre: 40 dakika

Etkinliğin hazırlanış yöntemi: Kavram geliştirme tekniklerinden "anlamlı hâle getirme"

Metinde geçen aşağıdaki kavramlardan hareketle birer kavram haritası hazırlayınız.

Kavram 1: Ada **Kavram 3: Bulut**

Kavram 2: Yağmur **Kavram 4: Kar**

Oluşturduğunuz kavram haritalarındaki toplam kavramlardan en az birinin geçtiği atasözleri ve deyimler bulmaya çalışınız. Sonuçlarını aşağıdaki tabloya yazınız:

Kavram	Haritadaki toplam kavram	Bulunan deyim sayısı	Bulunan atasözü sayısı
Ada			
Yağmur			
Bulut			
Kar			

Bulduğunuz atasözleri ve deyimleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………

Ek 8. Etkinlik 5

Tema: Doğa ve Evren

Metin: Adını Göklere Yazdıran Çocuk

Ders Süresi : 40 dakika

Etkinliğe ayrılacak tahmini süre: 15 dakika

Etkinliğin hazırlanış yöntemi: Kavram geliştirme tekniklerinden "belirginleştirme"

Aşağıda verilen kavramlar ile ikinci kısımda verilen atasözleri ve deyimleri anlam ilgisi bakımından eşleştiriniz.

Kavram 1: Küçük
Kavram 2: Gözlem
Kavram 3: Baba
Kavram 4 : Tesadüf
Kavram 5: Para
Kavram 6 : Hasta
Kavram 7 : Amatör

- **İğne deliğinden Hindistan'ı seyretmek (Atasözü)** ( )
- **Evin direği (Deyim)** ( )
- **Ufak tefek (Deyim)** ( )
- **Meteliğe kurşun atmak (Deyim)** ( )
- **Acemi çaylak (Deyim)** ( )
- **Yorgan döşek yatmak (Deyim)** ( )
- **Denk gelmek (Deyim)** ( )

Ek 9. Atasözlerinde ve Deyimlerde En Sık Geçen 500 Kelime

1146ol	815 bir	568 baş	457 et
437 gel	401 ne	398 göz	393 el
391 yer	398 çık	372 var	330 ver
324 de	309 kal	285 at	282 al
264 yüz	228 akıl	228 söz	222 it
213 adam	211 sen	202 su	189 ben
188 ev	185 bil	179 ayak	177 allah
175 tutmak	167 can	165 düş	165 git
162 kendi	159 gün	158 iki	154 iç
152 kadar	148 üst	143 kız	143 eşek
142 taş	141 para	138 baba	138 yol
133 çek	132 insan	132 bul	129 deli
124 değil	124 öl	120 bak	113 dost
112 mal	112 dağ	110 ana	108 ağaç
107 gönül	107 iş	107 ara	105 ağız
104 ekmek	100 aç	100 yan	99 kuş
98 dil	95 kırk	94 gerek	93 deve
92 kapı	91 köpek	88 vur	87 kurt
87 o	86 kara	86 iste	85 getir
84 yeğ	82 koyun	79 yap	79 belli
79 ata	77 sonra	75 yağ	75 ye
74 söyle	74 biri	73 bin	71 yiğit
70 kan	70 ak	69 gir	68 ölüm
67 alt	67 herkes	67 borç	66 göre
66 dünya	65 bu	65 er	64 şey
64 ad	64 bağ	63 az	63 yaz
63 bas	61 kişi	61 kuyruk	60 ayı
60 öküz	60 büyük	59 için	58 altın
58 oğul	58 bağla	58 dön	58 ateş
57 kış	57 kim	57 karın	57 kazan

57 keçi	56 düğün	56 yat	55 koy
54 ağır	54 gül	54 dokuz	53 kar
53 acı	52 yel	52 yemek	52 yıl
51 bile	51 deniz	51 kadın	50 vakit
50 hak	50 kaç	50 biz	50 aslan
49 çal	48 ise	47 boş	47 beş
47 geç	46 açık	46 avrat	46 bal
46 bel	46 yok	46 gelin	46 sel
45 gez	44 kimse	43 yük	42 horoz
42 zarar	41 doğru	41 kes	41 kulak
41 bit	41 eski	41 yılan	41 kedi
40 ard	39 hem	39 tatlı	39 tez
39 yağmur	38 gök	38 kafa	38 kork
37 aş	37 eğri	36 sabah	36 zengin
36 doğ	36 küçük	36 tilki	35 yalan
35 dört	35 yaş	35 sahip	35 kuru
35 on	35 bayram	34 kul	34 uyku
34 komşu	34 tavuk	33 böyle	33 otur
33 çocuk	33 taşı	33 zaman	33 boz
33 kuzu	32 eksik	32 hayır	32 hoş
32 yiyen	32 tok	32 sıçan	31 dök
31 meydan	31 arı	31 san	31 uzun
31 domuz	31 gölge	30 ay	30 geçir
30 karga	29 ağa	29 güç	29 bey
29 geri	29 oğlan	28 demir	28 nerede
28 hırsız	28 kel	27 bok	27 güzel
27 kır	27 arka	27 ön	27 sağ
27 kalk	27 tuz	27 yürek	26 buğday
26 koca	25 nereye	25 gör	24 yakın
24 aşağı	24 balık	24 yak	24 dik
24 bırak	24 çingene	24 ecel	24 dar
24 harman	24 kesil	24 dayan	24 pek

24 sok	24 hayvan	24 fare	24 iğne
23 yakış	23 altı	23 başka	23 bol
23 devlet	23 yık	23 düşman	23 is
23 kötü	23 boğaz	23 son	23 şeytan
22 dolaş	22 laf	22 oyna	22 sakal
22 tek	21 çabuk	21 değirmen	21 evvel
21 hasta	21 ölü	21 sat	21 ses
20 açlık	21 alaca	20 fayda	20 yavuz
20 bıçak	20 bez	20 bugün	20 çürük
20 yedi	20 hesap	20 hor	20 kaza
20 kısa	20 baca	20 soğuk	19 mezar
19 vay	19 dişi	19 don	19 erkek
19 erken	19 hacı	19 hiç	19 kadı
19 karı	19 pazar	19 yumurta	18 çamur
18 delik	18 diş	18 kasap	18 kılıç
18 misafir	18 uzak	18 üç	18 karınca
18 kurban	18 yorgan	17 üzeri	17 akçe
17 çoban	17 dolu	17 haber	17 hatır
17 bela	17 ırak	17 iken	17 işle
17 karış	17 karşı	17 kaz	17 keser
17 ot	17 pamuk	17 sev	17 sür
17 usta	16 ağrı	16 akşam	16 yalnız
16 aman	16 aşı	16 çifte	16 darı
16 dirhem	16 deri	16 yet	16 kabak
16 kazık	16 kol	16 kolay	16 pişman
16 tanrı	15 adım	15 ar	15 aşk
15 balta	15 denk	15 yeni	15 iplik
15 duvar	15 gece	15 haber	15 kapa
15 mum	15 say	15 süt	15 tad
15 tüken	15 ucuz	15 yukarı	15 ahmak
14 alçak	14 göbek	14 yar	14 yarım
14 buz	14 güneş	14 toz	14 çalı

14 duman	14 dut	14 dur	14 düz
14 elma	14 yemiş	14 götür	14 kardeş
14 kere	14 kırıl	14 öksüz	14 oku
14 önce	14 öz	14 parmak	14 rahat
14 yurt	13 şahin	13 av	13 yavaş
13 avcı	13 bulut	13 ağla	13 araba
13 avrat	13 arap	13 yara	13 arık
13 baht	13 bat	13 dere	13 büyü
13 davul	13 deniz	13 dip	13 direk
13 ek	13 gömlek	13 göster	13 hamur
13 hazır	13 ilk	13 ince	13 indir
13 kaldır	13 karpuz	13 kaşık	13 kürk
13 mart	13 muhtaç	13 odun	13 ortak
13 öğüt	13 paşa	13 pis	13 soğan
13 züğürt	13 acele	12 yıldız	12 yaman
12 armut	12 asıl	12 yazı	12 biç
12 canlı	12 çöp	12 elli	12 defter
12 etek	12 fena	12 fazla	12 fukara
12 gizli	12 hangi	12 kemik	12 kıymet
12 kıç	12 koz	12 neden	12 nisan
12 orta	12 ödünç	12 razı	12 saman
12 sıra	12 soy	12 tak	12 acemi
12 tatlı	12 uç	12 yürük	12 üzüm
12 zindan	12 zor	11 aba	11 acıyan
11 yağlı	11 ahmak	11 alacak	11 ali
11 yarar	11 arif	11 atmış	11 bastır
11 batman	11 beraber	11 bozuk	11 burun
11 bulun	11 cami	11 çalı	11 çarık
11 çirkin	11 dayak	11 değer	11 diken
11 dudak	11 döv	11 düzen	11 fakir
11 garip	11 gümüş	11 hayırlı	11 hal

Ek 10. Tez Uygulaması İçin Valilikten Alınan İzin Belgesi

T.C
ZONGULDAK VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.67. 00.05-510/ 19k 05/01/2009

Konu : Celal Can ÇAKMAKCI'nın
Tez Çalışması Yapması.

VALİLİK MAKAMINA

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Rektörlüğünün 2.01.2009 tarih ve 37 sayılı yazısı ile;

"Üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Celal Can ÇAKMAKCI'nın " İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretiminde Kavram Geliştirme Açısından Atasözleri ve Deyimler " konulu tez çalışmasını Zonguldak İli Merkez Fener İlköğretim Okulunda yapması " belirtilmektedir.

Adı geçenin 05.01.2009 tarihli dilekçesinde; söz konusu çalışmasını 06-23 Ocak 2009 tarihlerinde Fener İlköğretim Okulunda yapmak istediği talep edilmekte olup, Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Harun GİRGİN
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
05/01/2009

Fethi ÖZDEMİR
Vali Yardımcısı

Ek 11. Öğrencilerin Doldurdukları Anket ve Etkinlik Örnekleri

EKLER

Kavram Geliştirmede Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılması Anketi (Uygulama Öncesi)

Sevgili öğrenciler;

Bu araştırma *"İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretiminde Kavram Geliştirme Açısından Atasözleri ve Deyimler"* adlı Yüksek Lisans Tezi için yapılmaktadır.

Vereceğiniz cevapların doğruluğu ya da yanlışlığı söz konusu olmayıp, isimleriniz yerine rumuz kullanmanız tercih edilmiştir.

Bu cevaplar sizlerin düşüncelerini içermesi ve bu sayede araştırmaya kaynaklık etmesi yönüyle önem taşımaktadır.

Araştırma bulgularının geçerliği açısından, soruları gerçekçi bir şekilde cevaplandırmanız gerekmektedir.

Vereceğiniz cevaplar, sadece araştırma için kullanılacaktır.

Lütfen tüm soruları eksiksiz bir şekilde cevaplandırınız.

Hepinize teşekkür ederim.

Celal Can ÇAKMAKCI
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Araştırmada adınız yerine kullanılmasını istediğiniz rumuzunuz : 453

Yaşınız: 12

Cinsiyetiniz: ☒ Kız ☐ Erkek

1- Kavram nedir?

Kavram terce kelimedir.

2- Herhangi bir yerde karşılaştığınız bir kavram anlamına öğrenmeye çalışır mısınız ?

Evet. Öğrenmeye çalışırım. Zaten Türkçeyi çok seviyorum. Araştırmayı da. Mutlaka araştırırım.

3- Karşılaştığınız kavramların anlamını genellikle hangi kaynaktan öğrenirsiniz ? (2. soruya olumlu cevap verdiyseniz bu soruyu cevaplandırınız.)

☒ Büyüklerimden
☐ Sözlüklerden
☒ Arkadaşlarımdan
☒ Öğretmenimden

4- Atasözleri ve deyimleri günlük yaşamınızda kullanmayı seviyor musunuz ?

☒ Evet seviyorum. Çünkü onlar bana çok anlamlı ve özel geliyor. Bazıları komik geliyor. Kullandıkça kullanmak istiyorum. Atasözleri ve deyimler bana farklı çağrışımlar yapıyor.

☐ Hayır sevmiyorum. Çünkü ...

5- Bildiğiniz atasözleri ve deyimler var mı ? (Varsa yazınız.)

☒ Evet var.
* Ayağını yorganına göre uzat
* Bugünün işini yarına bırakma
* Terazisinden kıl çeker gibi
* Etekleri zil çalmak
* Damlaya damlaya göl olur
* Sakla samanı gelir zamanı

☐ Hayır yok
* Bir elin nesi var iki elin sesi var.
* El elden üstündür.

Atasözleri, bizlere günlük yaşamımızla ilgili pek çok ipucu verir.

78

Tema: Doğa ve Evren

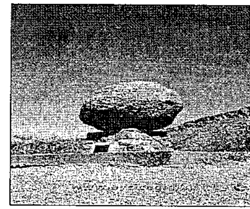
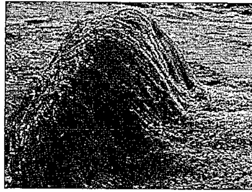
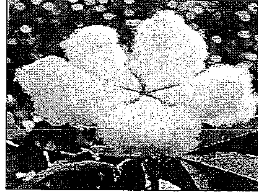
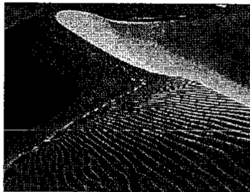
Metin: Renkler (Korhan Koçak)

Ders Süresi : 40 dakika

Etkinliğe ayrılacak tahmini süre: 15 dakika

Etkinliğin hazırlanış yöntemi: Kavram geliştirme tekniklerinden "şartlanma"

Yukarıdaki resimlerden hareketle aşağıdaki atasözleri ve deyimleri uygun şekilde tamamlayınız:

Rüzgar yalçın kaya *dan ne alır ?* *(Atasözü)*
Çamur *atmak* *(Deyim)*
Damlayı hor görenin yurdu yanar, Göl *olur.* *(Atasözü)*
Demir kızgın *iken dövülür.* *(Atasözü)*
Çamur *a yatmak* *(Deyim)*
Eski pamuk *bez olmaz.* *(Atasözü)*
Akan su yosun *tutmaz.* *(Atasözü)*
pamuk *ipliğiyle bağlamak* *(Deyim)*
Yosun *uçmazsa dere dolmaz.* *(Atasözü)*
Al sana bir kaya *neye dayarsan daya.* *(Deyim)*
Şahin küçük kolda gezer, deve büyük çöl *de gezer.* *(Atasözü)*

643

Tema: Doğa ve Evren

Metin: Renkler (Korhan Koçak)

Ders süresi : 40 dakika

Etkinliğe ayrılacak tahmini süre: 10 dakika

Etkinliğin hazırlanış yöntemi: Kavram geliştirme tekniklerinden "Bağlam"

Önceki etkinlikte oluşturduğunuz atasözü ve deyimlerde geçen kavramların anlamlarını tahmin etmeye çalışınız. Sonra kavramların anlamlarını sözlüklerinizden bulunuz.

Kavram	**Tahmininiz**	**Sözlük Anlamı**
Pamuk	Beyaz yumuşak bir cisim	Koza biçimindeki meyvesi, üç, dört, beş, dilimli olan ve sıcak bölgelerde yetişen bir tarım bitkisi.
Yosun	denizde bulunan bir canlı	Çiçeksiz bitkilerin en çok su yüzünde ve dibinde oluşan bir türü
Çamur	su ile toprağın karışımı	Suyla karışarak iyice cıvıklaşmış olan toprak
Kızgın	sinirli, lav,	Anlamını bulamadım
Kaya	Taş topluluğu	Büyük ve sert taş kütlesi
Çöl	susuz, toprak	kumluk geniş arazi

701

Tema: Doğa ve Evren

Metin: Yukarıda Ne Var Ne Yok (Billy Aronson)

Ders Süresi : 40 dakika

Etkinliğe ayrılacak tahmini süre: 15 dakika

Etkinliğin hazırlanış yöntemi: Kavram geliştirme tekniklerinden "somut-soyut farkı"

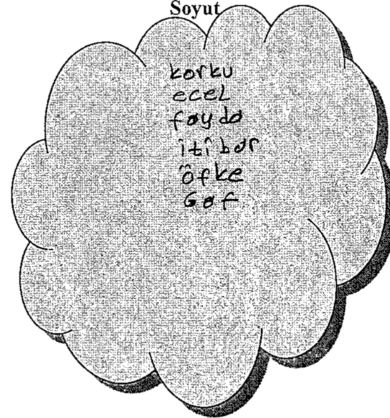
Verilen atasözü ve deyimlerdeki soyut ve somut kavramları tespit ediniz ve istenilen yerlere yazınız.

Korkunun ecele faydası yok.	*(Atasözü)*
Açlıktan göbeğine taş bağlamak	*(Deyim)*
Dünya Sülayman'a bile kalmamış.	*(Atasözü)*
Gaf yapmak	*(Deyim)*
Ay görmüşün yıldıza itibarı yoktur.	*(Atasözü)*
Yıldıza kement atmak	*(Deyim)*
Öfke ile kalkan zararla oturur.	*(Atasözü)*
Güneş banyosu	*(Deyim)*
Halının tozu tükenmez delinin sözü	*(Atasözü)*
Defter tutmak	*(Deyim)*

Somut

göbek, Ay, yıLdız
taş, Defter, banyo, toz
Dünyo
Güneş, kement
HaLı, SüLeyman

Soyut

614

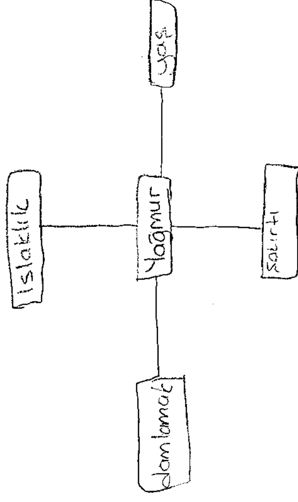
Tema: Doğa ve Evren
Metin: Hamilton Adası (Gülten Dayıoğlu)
Ders Süresi : 40 dakika
Etkinliğe ayrılacak tahmini süre: 40 dakika
Etkinliğin hazırlanış yöntemi: Kavram geliştirme tekniklerinden "anlamlı hâle getirme"

Metinde geçen aşağıdaki kavramlardan hareketle birer kavram haritası hazırlayınız.

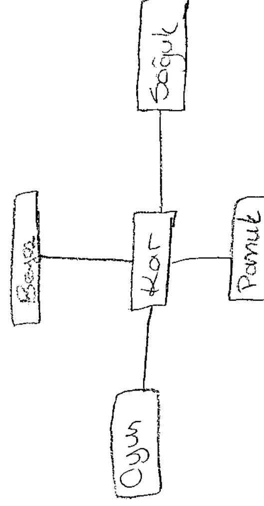
Kavram 1: Ada
Kavram 2: Yağmur
Kavram 3: Bulut
Kavram 4: Kar

Oluşturduğunuz kavram haritalarındaki toplam kavramlardan en az birinin geçtiği atasözleri ve deyimler bulmaya çalışınız. Sonuçlarını aşağıdaki tabloya yazınız:

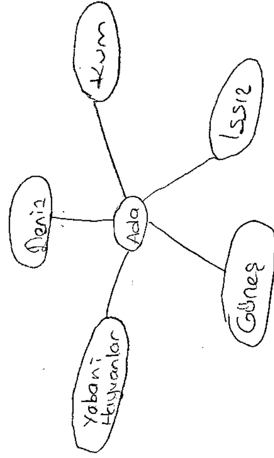
Kavram	Haritadaki toplam kavram	Bulunan deyim sayısı	Bulunan atasözü sayısı
Ada	6	—	—
Yağmur	5	—	2
Bulut	5	1	-
Kar	5	1	—

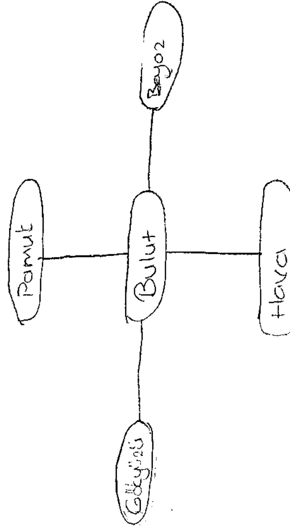

Ağaç yaş iken eğilir
Damlaya damlaya göl olur.

soğuk biri

Havaya uçmak

764
Tema: Doğa ve Evren

Metin: Adımı Göklere Yazdıran Çocuk

Ders Süresi : 40 dakika

Etkinliğe ayrılacak tahmini süre: 15 dakika

Etkinliğin hazırlanış yöntemi: Kavram geliştirme tekniklerinden "belirginleştirme"

Aşağıda verilen kavramlar ile ikinci kısımda verilen atasözleri ve deyimleri anlam ilgisi bakımından eşleştiriniz.

Kavram 1: Küçük
Kavram 2: Gözlem
Kavram 3: Baba
Kavram 4 : Tesadüf
Kavram 5: Para
Kavram 6 : Hasta
Kavram 7 : Amatör

- **İğne deliğinden Hindistan'ı seyretmek (Atasözü)** (2)
- **Evin direği (Deyim)** (3)
- **Ufak tefek (Deyim)** (1)
- **Meteliğe kurşun atmak (Deyim)** (4)
- **Acemi çaylak (Deyim)** (7)
- **Yorgan döşek yatmak (Deyim)** (6)
- **Denk gelmek (Deyim)** (6)

Kavram Geliştirmede Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılması Anketi (Uygulama Sonrası)

Sevgili öğrenciler;

Bu araştırma *"İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretiminde Kavram Geliştirme Açısından Atasözleri ve Deyimler"* adlı Yüksek Lisans Tezi için yapılmaktadır.

Vereceğiniz cevapların doğruluğu ya da yanlışlığı söz konusu olmayıp, isimleriniz yerine rumuz kullanmanız tercih edilmiştir.

Bu cevaplar sizlerin düşüncelerini içermesi ve bu sayede araştırmaya kaynaklık etmesi yönüyle önem taşımaktadır.

Araştırma bulgularının geçerliği açısından, soruları gerçekçi bir şekilde cevaplandırmanız gerekmektedir.

Vereceğiniz cevaplar, sadece araştırma için kullanılacaktır.

Lütfen tüm soruları eksiksiz bir şekilde cevaplandırınız.

Hepinize teşekkür ederim.

Celal Can ÇAKMAKCI
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Araştırmada adınız yerine kullanılmasını istediğiniz rumuzunuz : 643
Yaşınız: 13
Cinsiyetiniz: ☒ Kız ☐ Erkek

1 - Bu uygulama sırasında, dersler işlenirken sıkıldınız mı ?

☐ Evet sıkıldım. Çünkü ....

☒ Hayır sıkılmadım. Çünkü ......hem......öğretmeni......sevdim..........
hem.....de......çok.........eğlenceli......geçti. Hatta.....bir...
ara sözlükten araştırma yaptım.

643

2- Etkinliklerde geçen kavramları öğrenebildiniz mi?

☒ Evet öğrendim. Çünkü ...bizim.....sözlüklerimiz........vardı.........
....
.ve.....onlar.....ile......araştırma......yaptık...........................

☐ Hayır öğrenemedim. Çünkü
....
....
....

3. Bundan sonraki Türkçe derslerinde, bilinmeyen kavramlar öğretilirken atasözleri ve deyimlerin kullanılması sizi memnun eder mi?

☒ Evet eder. Çünkü .....bunların.........anlamlarını.........öğ-...
....
..rendik..

☐ Hayır etmez. Çünkü ....
....
....

4. İşlediğiniz bu derslerden sonra atasözlerine ve deyimlere olan ilginiz arttı mı?

☐ Evet arttı. Çünkü ....
....
....

☒ Hayır artmadı. Çünkü ...bir....tane.......soruyu......yapamadım.
....
....

5-İşlediğiniz bu derslerden sonra yeni kavramlar öğrenmeye olan ilginiz arttı mı?

☒ Evet arttı. Çünkü .....ben.....çok.....meraklıyım. Hem....de....
....
araştırmayı.....seviyorum...

☐ Hayır artmadı. Çünkü ....
....
....